

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στη
Δημόσια Διοίκηση - Master in Public Management (MPM)

Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων

Διπλωματική Εργασία

**ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΕΙΣΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ ΚΑΙ Η ΑΔΗΛΩΤΗ
ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΕ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΗ: ΑΙΤΙΕΣ, ΤΡΟΠΟΙ
ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΕΛΕΓΚΤΙΚΩΝ
ΜΗΧΑΝΙΣΜΩΝ**

της

ΚΑΡΑΣΤΕΡΙΟΥ Ε. ΕΛΕΝΗΣ

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του μεταπτυχιακού
διπλώματος ειδίκευσης στη Δημόσια Διοίκηση

Ιανουάριος 2019

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Πρωτίστως θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Γεώργιο Δρογαλά για τη άψογη συνεργασία, την καθοδήγηση και την αμέριστη βοήθεια που μου παρείχε κατά την εκπόνηση της διπλωματικής μου εργασίας. Επιπλέον θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στο υπόλοιπο διδακτικό προσωπικό του μεταπτυχιακού προγράμματος και ιδιαίτερα στην κα Κουρδούμπαλου Σταυρούλα που μου προσέφερε απλόχερα τις γνώσεις και τις πολύτιμες συμβουλές της.

Τέλος θα ήθελα ευχαριστήσω θερμά την οικογένειά μου για την συμπαράσταση, την αγάπη και την υπομονή που επέδειξε σε όλη την διάρκεια των ακαδημαϊκών μου σπουδών.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εισφοροδιαφυγή και δη η αδήλωτη εργασία αποτελεί ένα πολυδιάστατο δυναμικό φαινόμενο με έντονες προεκτάσεις σε οικονομικό, ηθικό και κοινωνικό επίπεδο. Τα εθνικά χαρακτηριστικά, οι ιδιαιτερότητες και οι εξ' ορισμού ασάφειες της έννοιας της αδήλωτης εργασίας, καθιστούν δύσκολη τη μέτρηση και την αξιολόγηση της έκτασής της. Η αναγκαιότητα της ανά χείρας έρευνας πηγάζει από το γεγονός ότι εντοπίζεται μία έλλειψη σχετικών μελετών τόσο σε εγχώριο όσο και σε διεθνές επίπεδο. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η χάραξη του πλαισίου μέσα στο οποίο εμφανίζεται και αναπτύσσεται το φαινόμενο, η κριτική παρουσίαση των εφαρμοσμένων πολιτικών αντιμετώπισής του και η διατύπωση εναλλακτικών πρακτικών. Η μεθοδολογική προσέγγιση που υιοθετήθηκε περιλαμβάνει την ανασκόπηση των σύγχρονων βιβλιογραφικών πηγών αλλά και την συλλογή και επεξεργασία πρωτογενών δεδομένων μέσα από την χρήση ερωτηματολογίου κλειστού τύπου. Το ερωτηματολόγιο διανεμήθηκε σε ελεγκτές του Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας, του Περιφερειακού Ελεγκτικού Κέντρου Ασφάλισης Κεντρικής Μακεδονίας καθώς και σε μεγάλα λογιστικά γραφεία του Νομού Θεσσαλονίκης. Από την στατιστική ανάλυση των αποτελεσμάτων επιβεβαιώθηκε σε γενικές γραμμές το θεωρητικό πλαίσιο αναφορικά με τους βασικούς προσδιοριστικούς παράγοντες της αδήλωτης εργασίας και αναδείχθηκε η ανάγκη διαφορετικής προσέγγισης του φαινομένου μέσα από την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης των πολιτών προς τους επίσημους θεσμούς και το κοινωνικό σύνολο ευρύτερα. Τέλος μέσω μοντέλου πολλαπλής παλινδρόμησης αποδείχθηκε ότι το χαμηλό φορολογικό φρόνημα, το οποίο ορίζεται ως εγγενές κίνητρο για την μη καταβολή φόρων και εισφορών, συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με τις δυσμενείς οικονομικές συνθήκες, την ανεπάρκεια του κρατικού μηχανισμού, τις μορφές εκδήλωσης της αδήλωτης εργασίας και με μία σειρά κοινωνικοπολιτικών παραγόντων. Αντιθέτως απορρίφθηκε η ερευνητική υπόθεση περί συσχέτισης του χαμηλού φορολογικού φρονήματος με το εκτιμώμενο ύψος της εισφοροδιαφυγής σε συγκεκριμένες κατηγορίες επιχειρήσεων.

Λέξεις – κλειδιά: αδήλωτη εργασία, εισφοροδιαφυγή, επίσημοι θεσμοί, εργαζόμενοι, εργοδότες, Ευρωπαϊκή Ένωση, φορολογική ηθική, χαμηλή εμπιστοσύνη

ABSTRACT

Contribution evasion and especially undeclared work, is a multidimensional dynamic phenomenon with strong implications on economic, moral and social level . The national characteristics, peculiarities and ambiguities of the concept of undeclared work, makes it difficult to measure and evaluate its extent. The necessity of this research, stems from the fact that there is a lack of relevant studies at both domestic and international level. The purpose of this paper is the frame of the context in which the phenomenon appears and develops, the critical presentation of the applied policies and the formulation of alternative practices. The methodology adopted, includes the review of modern bibliographic resources as well as the collection and amplification of primary data through the use of a closed - ended questionnaire. The questionnaire was distributed to auditors of Labor Inspectorate and Social Security Organization of Central Macedonia and in large accounting firms of Thessaloniki county. The statistical analysis of the results has broadly confirmed the theoretical framework, regarding the key determinants of undeclared work, and highlighted the need for a different approach of the phenomenon through the restoration of the citizens' trust towards official institutions and the society. Finally, the result of a multiple regression model was that the low tax morality, which is defined as an inherent incentive for the non-payment of taxes and contributions, is statistically significant, associated with the adverse economic conditions, the inadequacy of public administration, the forms of undeclared work and a number of socio-political factors. Instead, the research hypothesis, concerning the correlation of low tax morality with the estimated rate of contribution evasion in specific categories of enterprises, was rejected.

Key words: undeclared work, contribution evasion, official institutions, employees, employers, European Union, tax morality, low trust

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	1
1.1 Βασικοί εννοιολογικοί προσδιορισμοί.....	1
1.2 Σύντομη ιστορική ανασκόπηση των δράσεων της ΕΕ για την αδήλωτη εργασία5	
1.3 Επιπτώσεις εισφοροδιαφυγής - αδήλωτης εργασίας.....	6
1.4 Ελεγκτικοί μηχανισμοί εισφοροδιαφυγής - αδήλωτης εργασίας	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ	13
2.1 Πηγές και μέθοδοι μέτρησης της αδήλωτης εργασίας.....	13
2.2 Προσφορά αδήλωτης εργασίας.....	15
2.3 Εθνικά στατιστικά στοιχεία για την αδήλωτη εργασία.....	16
2.4 Διεθνή στατιστικά δεδομένα για την αδήλωτη εργασία	21
2.5 Προσδιοριστικοί παράγοντες εισφοροδιαφυγής - αδήλωτης εργασίας	22
2.6 Ασκούμενα Μέτρα αντιμετώπισης εισφοροδιαφυγής - αδήλωτης εργασίας.....	27
2.7 Προτάσεις αντιμετώπισης της εισφοροδιαφυγής – αδήλωτης εργασίας.....	35
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ - ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	38
3.1 Εισαγωγή.....	38
3.2 Ερευνητικό δείγμα	38
3.3 Ερωτηματολόγιο έρευνας.....	39
3.4 Μεθοδολογία Στατιστικής Ανάλυσης Ερωτηματολογίου.....	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	41
4.1 Αποτελέσματα περιγραφική στατιστικής.....	41
4.2 Αποτελέσματα πολλαπλής παλινδρόμησης	83
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ.....	87
5.1 Σχολιασμός ευρημάτων.....	87
5.2 Περιορισμοί – πεδία μελλοντικής έρευνας	89
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	91
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ-ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ	98

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.1.....	19
ΠΙΝΑΚΑΣ 2.2.....	20
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.1.....	41
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.2.....	42
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.3.....	43
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.4.....	44
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.5.....	45
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.6.....	46
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.7.....	47
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.8.....	48
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.9.....	49
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.10.....	50
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.11.....	51
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.12.....	52
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.13.....	53
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.14.....	54
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.15.....	55
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.16.....	56
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.17.....	57
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.18.....	58
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.19.....	59
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.20.....	60
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.21.....	61
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.22.....	62
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.23.....	63
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.24.....	64
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.25.....	65
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.26α.....	66
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.26β.....	67
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.26γ.....	68
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.26δ.....	69
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.26ε.....	70
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.26στ.....	71
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.26ζ.....	72
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.26η.....	73
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.26θ.....	74
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.27.....	75
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.28.....	76
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.29.....	77
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.30.....	78
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.31.....	79
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.32.....	80
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.33.....	81
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.34.....	82
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.35.....	84
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.36.....	85
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.37.....	85

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.1.....	20
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.2.....	25
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.1.....	41
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.2.....	42
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.3.....	43
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.4.....	44
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.5.....	45
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.6.....	46
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.7.....	47
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.8.....	48
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.9.....	49
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.10.....	50
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.11.....	51
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.12.....	52
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.13.....	53
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.14.....	54
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.15.....	55
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.16.....	56
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.17.....	57
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.18.....	58
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.19.....	59
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.20.....	60
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.21.....	61
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.22.....	62
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.23.....	63
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.24.....	64
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.25.....	65
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.26α.....	66
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.26β.....	67
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.26γ.....	68
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.26δ.....	69
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.26ε.....	70
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.26στ.....	71
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.26ζ.....	72
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.26η.....	73
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.26θ.....	74
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.27.....	75
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.28.....	76
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.29.....	77
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.30.....	78
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.31.....	79
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.32.....	80
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.33.....	81
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.34.....	82

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΔΟΕ: Διεθνής Οργάνωση Εργασίας

ΕΓΣΣΕ: Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΛΣΤΑΤ: Ελληνική Στατιστική Αρχή

ΕΟΧ : Ευρωπαϊκός Οικονομικός Χώρος

ΕΥΠΕΑ: Ειδική Υπηρεσία Ελέγχου Ασφάλισης

ΕΦΚΑ: Ενιαίος Φορέας Κοινωνικής Ασφάλισης

ΙΚΑ - ΕΤΑΜ: Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων – Ενιαίο Ταμείο Ασφάλισης Μισθωτών

ΙΝΕ ΓΣΕΕ: Ινστιτούτο Εργασίας Γενικής Συνομοσπονδίας Εργατών Ελλάδος

ΙΟΒΕ: Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών

ΚΕΑΟ: Κέντρο Είσπραξης Ασφαλιστικών Οφειλών

ΟΑΕΔ: Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού

ΟΓΑ: Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων

ΟΟΣΑ: Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

ΠΕΚΑ: Περιφερειακό Ελεγκτικό Κέντρο Ασφάλισης

ΣΔΟΕ: Σώμα Δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος

ΣΕΒ: Σύνδεσμος Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών

ΣΕΠΕ: Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας

ESS :European Social Survey

ILO: International Labour Organization

IMF: International Monetary Fund

LFS :Labour Force Survey

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1.1 Βασικοί εννοιολογικοί προσδιορισμοί

1.1.1 Εισφορές- Εισφοροδιαφυγή

Οι ασφαλιστικές εισφορές δεν αποτελούν φορολογία και δεν είναι κρατήσεις με την έννοια του νόμου αλλά ιδιότυπη εισφορά που επιβάλλεται από την ασφαλιστική νομοθεσία, σε βάρος των εργοδοτών και των ασφαλισμένων, η καταβολή της οποίας συνεπάγεται τη δημιουργία δικαιωμάτων υπέρ των ασφαλισμένων και συγχρόνως αντίστοιχη υποχρέωση του ασφαλιστικού φορέα για χορήγηση παροχών σε αυτούς (Λαναράς, 2017). Στην περίπτωση της εξαρτημένης εργασίας υπόχρεος για την καταβολή των εισφορών είναι εξολοκλήρου ο εργοδότης ενώ οι αυτοτελώς απασχολούμενοι επιβαρύνονται οι ίδιοι το σύνολο των εισφορών.

Ως εισφοροδιαφυγή με τη στενή έννοια νοείται η μη εμπρόθεσμη ή ανάλογη σε σχέση με την πραγματική παροχή εργασίας καταβολή εισφορών στα ασφαλιστικά ταμεία. Η εισφοροδιαφυγή όμως, όπως επισημαίνεται, έχει και μια ευρύτερη διάσταση η οποία εκδηλώνεται με (Μπούρλος, 2010) :

- ✓ την απόκρυψη ολόκληρης της επιχείρησης από το ασφαλιστικό σύστημα
- ✓ τη μη ασφάλιση των εργαζομένων για το σύνολο των ημερών και ωρών που πράγματι απασχολούνται
- ✓ την ασφάλιση κάποιων εργαζομένων με διαφορετική ειδικότητα από αυτήν που πράγματι απασχολούνται προς αποφυγή πρόσθετων επιβαρύνσεων (πχ ειδικότητα υπαγόμενη στον Κώδικα Βαρέων και Ανθυγιεινών Επαγγελματιών ή ειδικότητα υπαγόμενη σε τεκμαρτές ασφαλιστές αποδοχές)
- ✓ την ασφάλιση των εργαζομένων με χαμηλότερες αποδοχές από τις πραγματικά καταβαλλόμενες ή τις προβλεπόμενες στην ΕΓΣΣΕ
- ✓ την ανασφάλιστη / πλήρως αδήλωτη εργασία

Το Κέντρο Είσπραξης Ασφαλιστικών Εισφορών (Κ.Ε.Α.Ο), προβάλλοντας την πραγματική διάσταση του προβλήματος της εισφοροδιαφυγής μέσα από περιπτώσεις οργανωμένης εισφοροδιαφυγής και συστηματικής δημιουργίας οφειλών, εντοπίζει έντονη παραβατικότητα σε επιχειρήσεις με συγκεκριμένη νομική μορφή (κυρίως μονοπρόσωπες Ε.Π.Ε και Ιδιωτικές Κεφαλαιουχικές

Εταιρίες) οι οποίες καταστρατηγούν τις διατάξεις της νομοθεσίας περί ευθύνης διοικούντων νομικών προσώπων για την καταβολή των ασφαλιστικών εισφορών. Σύμφωνα με τις τριμηνιαίες εκθέσεις προόδου του Κ.Ε.Α.Ο για το 2018, οι τρόποι με τους οποίους εκδηλώνεται στην πράξη το φαινόμενο αυτό ποικίλλουν. Οι συνηθέστεροι είναι οι εξής (ΚΕΑΟ, 2018):

- Δημιουργία οφειλών από εταιρίες με σημαντικό κύκλο εργασιών που ανήκουν σε επιχειρηματίες οι οποίοι έχουν μεταβιβάσει την προσωπική τους περιουσία σε τρίτους
- Δημιουργία οφειλών από εταιρείες χωρίς περιουσιακά στοιχεία με εικονικούς υπεύθυνους οι οποίες στο τέλος πτωχεύουν
- Δημιουργία οφειλών από εταιρείες με διαχειριστές, μέλη ή Διευθύνοντες Σύμβουλους χωρίς περιουσιακά στοιχεία ή πρόσωπα κατά των οποίων δεν έχει νόημα η λήψη αναγκαστικών μέτρων είσπραξης, όπως: α) Υπερήλικες ή άτομα πολύ νεαρής ηλικίας β) Κάτοικοι εξωτερικού χωρίς περιουσία στην Ελλάδα, γ) Οικονομικοί μετανάστες/αλλοδαποί, με κατοικία την έδρα της εταιρείας δ) Υπάλληλοι της επιχείρησης
- Δημιουργία νέας επιχείρησης με την ίδια έδρα, το ίδιο αντικείμενο εργασιών και τον ίδιο διακριτικό τίτλο με επιχείρηση που δημιούργησε μεγάλο ύψος ασφαλιστικών οφειλών και ταυτόχρονη μεταφορά του προσωπικού
- Δημιουργία οφειλών μεγάλου ύψους από επιχειρήσεις (συνηθέστερα εταιρείες φύλαξης ή καθαριότητας), που αναλαμβάνουν έργα σαν υπεργολάβοι και παρουσιάζουν μεγάλη αύξηση στον αριθμό των εργαζομένων τους

Οι παραπάνω «πατέντες» εισφοροδιαφυγής έχουν χρησιμοποιηθεί από δεκάδες επιχειρήσεις που μέχρι σήμερα έχει εντοπίσει το Κ.Ε.Α.Ο, οι οποίες δραστηριοποιούνται κυρίως στους τομείς τουρισμού, εστίασης - ψυχαγωγίας, παροχής υπηρεσιών φύλαξης και καθαριότητας και οι σχετικές οφειλές τους ξεπερνούν τα 200 εκατ. ευρώ (Κ.Ε.Α.Ο,2018).

Αξίζει να επισημανθεί ότι για το φαινόμενο της εισφοροδιαφυγής παρατηρείται μια σχετική έλλειψη βιβλιογραφικών αναφορών κυρίως σε διεθνές επίπεδο. Οι περισσότερες έρευνες και μελέτες επικεντρώνονται στην αδήλωτη

εργασία που αποτελεί την πιο ακραία έκφρασή της ενώ αλληλένδετες έννοιες θεωρούνται η αδήλωτη οικονομία κι η φοροδιαφυγή.

1.1.2 Αδήλωτη εργασία

Αν και υπήρξαν διεθνείς κατευθυντήριες γραμμές για έναν στατιστικό ορισμό της ανεπίσημης /αδήλωτης απασχόλησης (ILO, 2002, ILO, 2003, Hussmanns, 2004), η διεθνής βιβλιογραφία προτείνει μια ποικιλία προσεγγίσεων για τον προσδιορισμό των άτυπων εργασιακών σχέσεων με τη χρήση «νομικών», «*de facto*» ή «παραγωγικών» ορισμών (Henley et al., 2006, Perry et al., 2007, Bernabè, 2008, ΟΟΣΑ, 2009, Pfau-Effinger, 2009). Οι «νομικοί» ορισμοί κάνουν συνήθως αναφορά στις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης ή στο καθεστώς απασχόλησης (αυτοαπασχόληση έναντι εξαρτημένης εργασίας) και πιο σπάνια στις συμβάσεις εργασίας. Οι *de facto* ορισμοί λαμβάνουν υπόψη περιπτώσεις στις οποίες δεν υπάρχει επιβολή, εφαρμογή ή συμμόρφωση με την εργατική νομοθεσία. Οι «παραγωγικοί» ορισμοί τέλος βασίζονται στα γενικά χαρακτηριστικά του εργοδότη ή του αυτοαπασχολούμενου όπως το μέγεθος της εγκατάστασης του. Ο συνδυασμός αυτών των προσεγγίσεων αποτελεί κοινή πρακτική (Hazans, 2011).

Ο ΟΟΣΑ καθόρισε αρχικά την «κρυφή» απασχόληση (ή τη συγκαλυμμένη απασχόληση) το 1986 ως απασχόληση που δεν είναι παράνομη από μόνη της αλλά δεν έχει δηλωθεί σε μία ή περισσότερες δημόσιες αρχές (ΟΟΣΑ, 1986). Στη συνέχεια, η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας (ΔΟΕ) θεωρούσε την έννοια της άτυπης απασχόλησης ως μια "αδήλωτη" επιχείρηση που δραστηριοποιείται στην άτυπη οικονομία και συνεπώς απασχολεί μη εγγεγραμμένους εργαζόμενους (ILO, 1993). Ο Williams (2004) αναφέρει 35 επίθετα και 5 ουσιαστικά που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να περιγράψουν τη συγκεκριμένη δραστηριότητα.

Αν και δεν υπάρχει τελικά ένας επίσημος ορισμός, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή η αδήλωτη εργασία ορίζεται ως "κάθε αμειβόμενη δραστηριότητα που είναι νόμιμη από τη φύση της αλλά δεν έχει δηλωθεί στις δημόσιες αρχές, λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορές των κανονιστικών συστημάτων μεταξύ των κρατών μελών" (Commission, 2007). Ως εκ τούτου, η μόνη διαφορά μεταξύ αδήλωτης και δηλωμένης εργασίας είναι ότι η αδήλωτη εργασία δεν δηλώνεται στις αρχές προς αποφυγή φορολογικών ή ασφαλιστικών επιβαρύνσεων ή επειδή δεν συνάδει με τους κανόνες εργατικού δικαίου. Κάθε δραστηριότητα που συνεπάγεται άλλες ιδιαιτερότητες δεν

ορίζεται ως αδήλωτη εργασία. Για παράδειγμα, εάν μια δραστηριότητα περιλαμβάνει παράνομη διακίνηση αγαθών ή υπηρεσιών θεωρείται εγκληματική και δεν αποτελεί μέρος της αδήλωτης οικονομίας. Ο ορισμός που χρησιμοποιείται ευρέως συνάδει και με τον ορισμό της "παραοικονομίας" που υιοθετούν οι Schneider και Enste (2000).

Η Ελλάδα το 2011 ψήφισε έναν εθνικό νόμο (άρθρο 32 του Ν. 3996/2011) για την άτυπη απασχόληση υιοθετώντας τον ορισμό της Ε.Ε.

Σύμφωνα με τη Διεθνή Οργάνωση Εργασίας (ΔΟΕ) υπάρχουν εννέα κατηγορίες άτυπης απασχόλησης (ILO,2003;Hussmanns,2004). Μπορεί κανείς να διακρίνει περαιτέρω την άτυπη απασχόληση στην κύρια ή στην δευτερεύουσα εργασία. Στην έννοια της αδήλωτης απασχόλησης συμπεριλαμβάνεται και η υποδηλωμένη εργασία γνωστή και ως «μισθοί κονδυλίων» ή «οιονεί τυπική απασχόληση» (Riedmann και Fischer, 2008; Williams και Renooy, 2008). Ωστόσο σύμφωνα με την ΔΟΕ (2003) είναι χρήσιμο να αναλυθούν οι διαφορετικοί τύποι αδήλωτης εργασίας για ερευνητικούς σκοπούς και για λόγους χάραξης πολιτικής ενώ η πλήρως αδήλωτη/ανασφάλιστη εργασία («εργασία χωρίς σύμβαση») είναι σαφώς μία κατηγορία που αξίζει να αναλυθεί χωριστά.

Αναλυτικότερα διακρίνονται τρεις ευρείες κατηγορίες αδήλωτης εργασίας (Eurofound,2013):

- ✚ η αδήλωτη εργασία στο πλαίσιο μιας επίσημης ή άτυπης επιχείρησης η οποία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως αδήλωτη μισθωτή απασχόληση. Το φαινόμενο αυτό μπορεί να έχει δύο μορφές και συγκεκριμένα την πλήρως αδήλωτη καταβολή μισθού ή αλλιώς καταβολή «εκτός των βιβλίων» και την εν μέρει αδήλωτη, όπως προαναφέρθηκε, όταν ένα μέρος του μισθού καταβάλλεται επισήμως από τον εργοδότη και ένα άλλο μέρος όχι
- ✚ η αδήλωτη εργασία που παρέχεται αυτοβούλως για μια επιχείρηση ή για έναν άλλο πελάτη, όπως ένα νοικοκυριό με την μορφή της αυτοαπασχόλησης
- ✚ η αδήλωτη εργασία για ίδιο λογαριασμό, η οποία προβλέπει την παροχή αγαθών και υπηρεσιών απευθείας σε καταναλωτές που είναι γείτονες, συγγενείς, φίλοι ή γνωστοί. Η ανωτέρω περίπτωση αποτελεί την πλέον κοινωνικά ενσωματωμένη μορφή αδήλωτης απασχόλησης

Όπως είναι αντιληπτό η έννοια της αδήλωτης εργασίας περιέχει ασάφειες και εξορισμού είναι εξαιρετικά δύσκολο να μετρηθεί στην ακριβή διάστασή της (ΟΟΣΑ, 2004) ενώ η ταξινόμησή της ποικίλλει από χώρα σε χώρα. Σύμφωνα με τους Henley et al (2006) οι διαφορετικές εννοιολογικές προσεγγίσεις μπορούν να οδηγήσουν ουσιαστικά σε ανόμοια ερευνητικά αποτελέσματα και ως εκ τούτου οι ακριβείς ορισμοί που χρησιμοποιούνται σε συγκεκριμένες μελέτες συχνά υπαγορεύονται από τα διαθέσιμα δεδομένα (Hazans,2011).

1.2 Σύντομη ιστορική ανασκόπηση των δράσεων της ΕΕ για την αδήλωτη εργασία

Η Commission με ανακοίνωση (COM / 1998/219) της το 1998 κατέδειξε την ανάγκη διεπιστημονικής ανάλυσης του φαινομένου της αδήλωτης εργασίας ενώ στις 27 Ιανουαρίου 1999 συνέταξε και σχετική έκθεση. Στην συνέχεια, στις 3 Ιουνίου 2003, εξέδωσε ανακοίνωση στην οποία αναφέρει ότι η αδήλωτη εργασία και η παράνομη μετανάστευση αλληλοτροφοδοτούνται. Τον Ιούλιο του 2003 με απόφαση του το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο θέσπισε κατευθυντήριες γραμμές για τις πολιτικές απασχόλησης των κρατών μελών. Η 9η από αυτές αναφέρει ότι «τα κράτη μέλη πρέπει να αναπτύξουν και να εφαρμόσουν ολοκληρωμένα μέτρα και δράσεις για την εξάλειψη της αδήλωτης εργασίας, που να συνδυάζουν την απλούστευση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, να καταστέλλουν τους αποτρεπτικούς παράγοντες, να προσφέρουν τις κατάλληλες λύσεις για τα φορολογικά και ασφαλιστικά συστήματα και την ορθότερη επιβολή των νόμων και των κυρώσεων» (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2003).

Στις 20 Οκτωβρίου 2003, το Συμβούλιο ενέκρινε ψήφισμα σχετικά με την αδήλωτη εργασία (COM / 2003/336), με το οποίο καλεί τα κράτη μέλη να θεσπίσουν προληπτικά μέτρα και κυρώσεις, τους κοινωνικούς εταίρους να αναπτύξουν ένα πρόγραμμα εργασίας στον τομέα αυτό και την Επιτροπή να πραγματοποιήσει αξιολόγηση της προόδου που έχει επιτευχθεί από τα κράτη μέλη (Nenu,2014).

1.3 Επιπτώσεις εισφοροδιαφυγής - αδήλωτης εργασίας

Οι αδήλωτες εργασιακές σχέσεις και τα αποτελέσματα που προκαλούν γίνονται αισθητά σε όλο το φάσμα της οικονομικής και κοινωνικής ζωής των πολιτών αλλά και της λειτουργίας της δημόσιας διοίκησης. Οι επιπτώσεις της εισφοροδιαφυγής και της αδήλωτης εργασίας εντοπίζονται σε τρεις γενικές κατηγορίες : α) στην ελλιπή χρηματοδότηση των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης (σύμφωνα και με την ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το 1998) β) στη στρέβλωση της ελεύθερης οικονομίας μέσω της δημιουργίας αθέμιτου ανταγωνισμού μεταξύ των επιχειρήσεων γ) στην έλλειψη προστασίας και στην δημιουργία κοινωνικής ανασφάλειας των εργαζομένων (Nenu,2014). Στις ευρωπαϊκές χώρες όπου υπάρχει υψηλή κοινωνική πρόνοια, η παράνομη εργασία δεν επηρεάζει άμεσα τα δικαιώματα στην υγειονομική περίθαλψη ή στην χορήγηση συντάξεων. Ωστόσο, οι μη δηλωμένοι εργαζόμενοι στερούνται επαγγελματικής κατάρτισης, μισθολογικών αυξήσεων και άλλων πλεονεκτημάτων που συνοδεύουν μια επίσημη σύμβαση εργασίας (Vinković & Dudaš, 2015).

Η αδήλωτη εργασία έχει αρνητικές συνέπειες που επηρεάζουν και τους τρεις πυλώνες της ευρωπαϊκής στρατηγικής για την ανάπτυξη και την απασχόληση που είναι η πλήρης απασχόληση, η ποιότητα και παραγωγικότητα στην εργασία και η κοινωνική συνοχή. Από μακροοικονομική άποψη, μειώνει τα κρατικά έσοδα και υπονομεύει τη δημόσια εμπιστοσύνη και αξιοπιστία στα συστήματα κοινωνικής προστασίας. Από μικροοικονομική άποψη, η αδήλωτη εργασία ανοίγει το δρόμο για το κοινωνικό «dumping»(COM,2007).

Επίσης, η επιβράβευση, στην πράξη, της φοροδιαφυγής και εισφοροδιαφυγής αλλά και της παραβίασης των κανόνων δικαίου που διέπουν την αγορά εργασίας συνιστά υπονόμηση του κράτους δικαίου και συμβάλλει στη σταδιακή διάβρωση των θεσμών της χώρας (Kelling and Coles,1997) κάτι που συνήθως συνεπάγεται εγκλωβισμό της εθνικής οικονομίας σε ένα χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης (ΣΕΒ special report, 2017).

Στην Ελλάδα η αδήλωτη εργασία συνδέεται με την ανάπτυξη της παραοικονομίας η οποία εκτιμάται στο 25% περίπου του ΑΕΠ της χώρας, ενώ συνεπάγεται μεγάλες απώλειες για τα ασφαλιστικά ταμεία μέσω της

εισφοροδιαφυγής. Το γεγονός αυτό συμβάλλει στη διεύρυνση των κοινωνικών ανισοτήτων, καθώς διαρρηγνύεται η ισορροπία μεταξύ καταβολής κοινωνικών εισφορών από εργοδότες - εργαζομένους και κοινωνικών παροχών από την πλευρά της πολιτείας. Ταυτόχρονα, αποτελεί μια μορφή αθέμιτου ανταγωνισμού διότι οι επιχειρήσεις που εφαρμόζουν την εργατική νομοθεσία, αντιμετωπίζουν δυσκολίες να επεκτείνουν ή ακόμα και να διατηρήσουν τη δραστηριότητά τους, σε αντίθεση με εκείνες που καταφεύγουν σε πρακτικές που συνδέονται με την παραοικονομία (IOBE,2012).

Ενδεικτικές συνέπειες της αδήλωτης εργασίας σύμφωνα με το Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας (2016) και τον Σύνδεσμο Ελλήνων Βιομηχάνων (2017) είναι:

- μη καταβολή φόρων & εισφορών
- υπονόμηση κοινωνικού κράτους και αναπτυξιακών προοπτικών της ελληνικής οικονομίας
- χειρότερες συνθήκες εργασίας και χαμηλότερες αποδοχές
- κίνδυνοι για την υγεία και ασφάλεια των εργαζομένων
- αποκλεισμός εργαζομένων από προοπτικές επαγγελματικής εξέλιξης και διαβίου μάθησης
- εγκλωβισμός εταιριών σε σχήματα χαμηλής παραγωγικότητας

1.4 Ελεγκτικοί μηχανισμοί εισφοροδιαφυγής - αδήλωτης εργασίας

Από τις βιβλιογραφικές αναφορές προκύπτει ότι στα τρία τέταρτα των κρατών μελών και ιδιαίτερα στη Νότια Ευρώπη δεν υπάρχει μία ενιαία στρατηγική προσέγγιση της δημόσιας διοίκησης για την αντιμετώπιση της αδήλωτης εργασίας. Αντί αυτού, η πιο συχνά υιοθετημένη δομή είναι ένα σύνολο υπηρεσιακών "σιλό" όπου κάθε κρατική αρχή έχει διαφορετικό αντικείμενο με βάση τις διάφορες πτυχές της αδήλωτης εργασίας και ως εκ τούτου καλείται να εξυπηρετήσει τους δικούς της ξεχωριστούς στόχους και βασικούς δείκτες απόδοσης (KPI).

Κατά την υποβολή στοιχείων σχετικά με το αριθμό των επιθεωρήσεων σε εθνικό επίπεδο, στα πλαίσια της ηλεκτρονικής έρευνας που διεξήχθη μεταξύ 11 Απριλίου και 7 Ιουλίου 2017 (Ευρωπαϊκή πλατφόρμα, 2017), προέκυψε ότι η Ισπανία διενήργησε τον μεγαλύτερο αριθμό επιθεωρήσεων που αφορούν **αποκλειστικά** την

αδήλωτη εργασία ενώ η χώρα μας βρίσκεται στην 5 θέση. Σχετικά με το ανθρώπινο δυναμικό των ελεγκτικών μηχανισμών σε εθνικό επίπεδο οι απαντήσεις ποικίλλουν μεταξύ των εκπροσώπων των χωρών. Η Γαλλία διαθέτει τον μεγαλύτερο αριθμό Επιθεωρητών Εργασίας και η Κύπρος το μικρότερο, κάτι που δεν είναι απρόσμενο λόγω μεγέθους πληθυσμού. Διασυννοριακή ανταλλαγή δεδομένων διενεργείται από το 39% των κρατών μελών ενώ μόνο το 13% των συμμετεχόντων χωρών δήλωσε ότι οι αρμόδιοι εθνικοί φορείς διαθέτουν διαλειτουργικές βάσεις δεδομένων. Αναφορικά με τη μεταβολή των ανιχνευόμενων περιπτώσεων αδήλωτης εργασίας μεταξύ 2014-2016, την πιο αξιόλογη αύξηση (κατά 50%) σημείωσε η **Ελλάδα** ενώ στην άλλη άκρη του φάσματος η Ιρλανδία παρουσίασε 33% μείωση. Επίσης εμφανίζονται σημαντικές διακυμάνσεις μεταξύ των κρατών μελών στο βαθμό εμπλοκής των κοινωνικών εταίρων (European platform, 2017).

Η Ελλάδα επίσης δεν διαθέτει ένα μοναδικό φορέα υπεύθυνο για την καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας, αλλά ούτε ένα κεντρικό όργανο υπεύθυνο για την διασφάλιση του συντονισμού των ενεργειών των πολυάριθμων υπηρεσιών που εμπλέκονται στην αντιμετώπιση του φαινομένου (ΣΕΒ special report, 2017). Αν και υπάρχει σε ένα βαθμό περιορισμένη συνεργασία στο επίπεδο των λειτουργιών, καθώς και της επαλήθευσης και κοινοποίησης δεδομένων, δεν υπάρχουν κοινοί ή διαμοιρασμένοι βασικοί στόχοι απόδοσης. Αντιθέτως, οι κρατικές αρχές που συμμετέχουν στην καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας εργάζονται σε μεγάλο βαθμό ξεχωριστά και η κάθε μία είναι αρμόδια για το αντίστοιχο τμήμα της αδήλωτης οικονομίας (ILO,2016). Συγκεκριμένα αρμόδιοι φορείς είναι:

- Το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης
- Το Υπουργείο Οικονομικών
- Οι οργανισμοί κοινωνικής ασφάλισης

Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης

Το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης έχει τη γενική ευθύνη για τις παραβιάσεις της εργατικής νομοθεσίας καθώς και για τον καθορισμό και την υλοποίηση πολιτικών για την απασχόληση, τις συνθήκες εργασίας και την κοινωνική ασφάλιση. Υπό την εποπτεία και τον

συντονισμό του λειτουργούν το Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας (Σ.ΕΠ.Ε) και ο Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ).

Το ΣΕΠΕ έχει την αρμοδιότητα να εισέρχεται σε όλους τους χώρους εργασίας του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα και να προβαίνει σε επιτόπιο έλεγχο ή έρευνα αναφορικά με τη διαπίστωση της τήρησης των διατάξεων της εργατικής νομοθεσίας. Σε περίπτωση που διαπιστώνονται παραβάσεις της ασφαλιστικής νομοθεσίας, ο Επιθεωρητής Εργασίας οφείλει να ενημερώνει άμεσα τον ασφαλιστικό φορέα (ΣΕΠΕ,2016). Ο παρεμβατικός ρόλος του ΣΕΠΕ είναι διαφορετικός από αυτόν των φορολογικών αρχών και των αρχών κοινωνικής ασφάλισης (Αργυριάδης, 2016). Το ΣΕΠΕ παρεμβαίνει σε περιπτώσεις που καλύπτονται από το ιδιωτικό δίκαιο, ενώ οι φορολογικές αρχές και οι αρχές κοινωνικής ασφάλισης λειτουργούν στο πλαίσιο του δημοσίου δικαίου.

Ο Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.) έχει ως βασικό άξονα της πολιτικής του την προώθηση της απασχόλησης η οποία επιτυγχάνεται με προγράμματα μείωσης α) του μισθολογικού κόστους εργασίας και β) του μη μισθολογικού κόστους εργασίας μέσω της επιχορήγησης των ασφαλιστικών εισφορών, διευκολύνοντας τη μετάβαση στην επίσημη εργασία (www.oaed.gr).

Υπουργείο Οικονομικών

Το Υπουργείο Οικονομικών είναι υπεύθυνο για το κομμάτι της αδήλωτης οικονομίας που έχει να κάνει με τη μη φορολογική συμμόρφωση. Σε αυτό υπάγεται το Σώμα Δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος (ΣΔΟΕ), το οποίο αποτελεί τη φορολογική επιθεώρηση καθώς και η Γενική Γραμματεία Δημοσίων Εσόδων και η Γενική Γραμματεία Πληροφοριακών Συστημάτων (ILO,2016). Τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει προσπάθειες και έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος στην ενίσχυση της φορολογικής συμμόρφωσης σε όλες τις κοινωνικές και επαγγελματικές κατηγορίες, μέσα από ένα δικαιότερο και αποτελεσματικότερο σύστημα, εξαλείφοντας την προνομιακή αντιμετώπιση συγκεκριμένων ομάδων και παρέχοντας ταυτόχρονα ένα δίκτυο ασφαλείας για όσους έχουν αποδεδειγμένα ανάγκες (COM,2015).

Στο μέτωπο της αδήλωτης εργασίας, το Υπουργείο Οικονομικών σε συνεργασία με το Υπουργείο Εργασίας προώθησε την αναβάθμιση του ΣΔΟΕ στα πρότυπα της φινλανδικής υπηρεσίας πληροφοριών για την παραοικονομία. Συγκεκριμένα τροπολογία που κατατέθηκε στην Βουλή (2017) προβλέπει ότι το

Σώμα Δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος αποκτά και την αρμοδιότητα διεξαγωγής ελέγχων για τον εντοπισμό «μαύρης» εργασίας, μαζί με κλιμάκια του Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας και του ΕΦΚΑ στα πλαίσια πιλοτικού προγράμματος (www.insider.gr,2017).

Φορείς Κοινωνικής Ασφάλισης

Σε ό,τι αφορά το σκέλος της αδήλωτης οικονομίας που σχετίζεται με τις απάτες στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης, αυτό αποτελεί ευθύνη των φορέων κοινωνικής ασφάλισης. Όπως είναι γνωστό με τον Ν.4387/2016 συστάθηκε ως Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου ο Ενιαίος Φορέας Κοινωνικής Ασφάλισης (Ε.Φ.Κ.Α.) σκοπός του οποίου είναι η κάλυψη των υπακτέων στην ασφάλιση προσώπων για τους ασφαλιστικούς κινδύνους που προβλέπονται από την οικεία νομοθεσία. Ο ΕΦΚΑ αποτελεί σήμερα το μεγαλύτερο φορέα κοινωνικής ασφάλισης στην χώρα και καθολικό διάδοχο των ασφαλιστικών ταμείων που λειτουργούσαν έως 31/12/2016 (Λαναράς, 2017).

Ο ΕΦΚΑ εισήγαγε μια νέα δομή που θα αποτελείται από 11 Περιφερειακά Ελεγκτικά Κέντρα Ασφάλισης (ΠΕΚΑ) σε όλη την Ελλάδα. Το έργο αυτής της νέας δομής αποσκοπεί στη διασφάλιση πόρων από ασφαλιστικές εισφορές, στην ενίσχυση των διαδικασιών ελέγχου καθώς και στη πάταξη της εισφοροδιαφυγής και της αδήλωτης εργασίας (Στρατηγικό Σχέδιο ΕΦΚΑ 2018-2020). Επίσης σύμφωνα με το από 2/3/2018 Δελτίου Τύπου (www.epdm.gr) της Ειδικής Υπηρεσίας Διαχείρισης Επιχειρησιακού Προγράμματος "Μεταρρύθμιση Δημόσιου Τομέα" υπεγράφη η ένταξη της Πράξης «Καταπολέμηση της εισφοροδιαφυγής και εισφοροαποφυγής στον ΕΦΚΑ. Στο πλαίσιο της πράξης αυτής θα υλοποιηθεί πληροφοριακό σύστημα υποστήριξης του πλήρους ελεγκτικού κύκλου που λειτουργεί για την καταπολέμηση της εισφοροδιαφυγής, ενώ προβλέπεται η υλοποίηση διαλειτουργικότητας των στοιχείων του συστήματος με τα στοιχεία άλλων πληροφοριακών συστημάτων για την επίτευξη μεγαλύτερης απόδοσης του ελεγκτικού μηχανισμού.

Επίσης το Κέντρο Είσπραξης Ασφαλιστικών Οφειλών (Κ.Ε.Α.Ο.) ιδρύθηκε με τις διατάξεις του άρθρου 101 του Ν. 4172/2013 (ΦΕΚ 167/τ'Α/23-7-2013) με σκοπό την είσπραξη των ληξιπρόθεσμων ασφαλιστικών οφειλών των Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης. Βασικός στόχος του είναι ο εντοπισμός και η καταπολέμηση διαχρονικών παθογενειών του συστήματος είσπραξης και η λήψη μέτρων κατά της

συστηματικής αποφυγής καταβολής εισφορών, προκειμένου να διασφαλιστεί η ίση μεταχείριση των συνεισφερόντων στην κοινωνική ασφάλιση και η μη νόθευση του υγιούς ανταγωνισμού (ΚΕΑΟ, 2017). Οι σημαντικότερες δράσεις που υλοποιήθηκαν μέσα στο 2018 είναι οι εξής (Τριμηνιαίες Εκθέσεις Προόδου του ΚΕΑΟ, 2018):

- Έκδοση οδηγιών για την εφαρμογή του Ν. 4549/2018, (άρθρα 45-55) αναφορικά με τη διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής του εξωδικαστικού μηχανισμού και απλούστευση διαδικασιών διαχείρισης αιτήσεων εξωδικαστικής ρύθμισης ασφαλιστικών οφειλών
- Έκδοση οδηγιών (κατ' εφαρμογή της 34124/2768/2018 υπουργικής απόφασης) για τη διαμόρφωση προτάσεων ρύθμισης οφειλών άνω των 20.000 € για φυσικά πρόσωπα χωρίς πτωχευτική ικανότητα και διμερή διαπραγμάτευση
- Εξέλιξη της διαδικασίας κατηγοριοποίησης των μεγάλων οφειλετών των φορέων κοινωνικής ασφάλισης και της φορολογικής διοίκησης βάσει ανάλυσης χρηματοοικονομικών στοιχείων, καθώς και ποιοτικών χαρακτηριστικών της συμπεριφοράς τους για την αποπληρωμή των υποχρεώσεών τους (Ν.4336/2015, ΦΕΚ Α' 94/14.08.2015)

Από τις αρχές του 2010 έχει ενεργοποιηθεί η διάταξη του άρθρου 151 του Ν. 3655/2008, με σκοπό την καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας και διενεργούνται πλέον τακτικοί έλεγχοι από μικτά κλιμάκια αποτελούμενα από υπαλλήλους του Σ.Ε.Π.Ε και ΕΦΚΑ. Για την ενδυνάμωση της επιχειρησιακής λειτουργίας των δύο ελεγκτικών σωμάτων του Υπουργείου Εργασίας, με την έναρξη ισχύος (από 13 Ιουνίου 2014) της Υ.Α. Υπ. Αριθμ. 11321/11115/802/2.6.2014 (ΦΕΚ 1851/Β'/12.6.2014), οι δύο φορείς πλέον ελέγχουν με τον ίδιο τρόπο την ανασφάλιστη εργασία, επιβάλλοντας τα ίδια πρόστιμα (Επιχειρησιακό Σχέδιο "Άρτεμις", 2017). Επιπροσθέτως, με νομοθετική πρωτοβουλία της κυβέρνησης το 2013 (άρθρο 14, Ν.4144/2013) η Οικονομική Αστυνομία έχει καταστεί εκ παραλλήλου αρμόδια για την ενέργεια των ελέγχων που προβλέπονται και διενεργούνται από τα ελεγκτικά όργανα του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης & Κοινωνικής Αλληλεγγύης σε περιπτώσεις ιδιαίτερης βαρύτητας και ενδιαφέροντος (Έκθεση Πεπραγμένων ΣΕΠΕ, 2016).

Παρόλο που υπάρχει το στοιχειώδες νομοθετικό πλαίσιο για την συνεργασία των εμπλεκόμενων φορέων ως προς την καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας στην Ελλάδα, στην πράξη διαπιστώνεται ελάχιστος συντονισμός μεταξύ τους και από στρατηγικής και από επιχειρησιακής άποψης. Ως εκ τούτου απαιτείται μία ολοκληρωμένη και ολιστική στρατηγική, μέσα από την δημιουργία ενός ενιαίου ανεξάρτητου φορέα (ΣΕΒ special report, 2017) ή μέσω μηχανισμών συντονισμού υπό την ευθύνη ενός Εθνικού Συντονιστικού Φορέα (όπως προβλέπεται και στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την αντιμετώπιση της Αδήλωτης Εργασίας) ο οποίος θα προκύψει μέσα από τριμερή διάλογο. Απαραίτητη προϋπόθεση για την επιτυχία του εγχειρήματος αποτελεί η ενεργός συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων στη λήψη των αποφάσεων (ILO,2016).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

2.1 Πηγές και μέθοδοι μέτρησης της αδήλωτης εργασίας

Το γεγονός ότι η αδήλωτη εργασία δεν μπορεί να καταγραφεί εύκολα και μπορεί να οριστεί με διαφορετικό τρόπο ανάλογα με την εθνική νομοθεσία κάθε χώρας, καθιστά δύσκολη την εύρεση αξιόπιστων εκτιμήσεων για το πόσο διαδεδομένη είναι σε όλα τα κράτη μέλη. Ωστόσο, η αξιολόγηση της έκτασης και των χαρακτηριστικών της είναι απαραίτητη προκειμένου να τεθούν σε εφαρμογή τα κατάλληλα μέτρα πολιτικής.

Η αδήλωτη εργασία μπορεί να μετρηθεί τόσο άμεσα όσο και έμμεσα (COM,2007). Οι έμμεσες μέθοδοι βασίζονται στη σύγκριση των μακροοικονομικών μεγεθών όπως οι εθνικοί λογαριασμοί, η κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας και οι συναλλαγές σε μετρητά, συχνά υπερεκτιμούν το επίπεδο της αδήλωτης εργασίας και μιλούν ελάχιστα για τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά της. Αντίθετα οι άμεσες μέθοδοι κάνουν χρήση πρωτογενών δεδομένων (πχ ερωτηματολόγια), τα οποία συνήθως είναι περιορισμένα σε αριθμό (Anagnostopoulos et al,2015).

Οι άμεσες μέθοδοι βασίζονται σε στατιστικές έρευνες και έχουν πλεονεκτήματα όσον αφορά τη συγκρισιμότητα και τη λεπτομέρεια των δεδομένων. Συγκεκριμένα στην περίπτωση των άμεσων μεθόδων, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη και τα στατιστικά δεδομένα που προκύπτουν μέσα από τις διαδικασίες της Απογραφής και της Έρευνας του Εργατικού Δυναμικού (Labour Force Survey) που πραγματοποιούνται στις περισσότερες χώρες του κόσμου.

Σύμφωνα με την ILO (2005) και την Ασιατική Τράπεζα Ανάπτυξης (ADB, 2011), η Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (LFS) είναι το καταλληλότερο και το πιο "έξυπνο" εργαλείο στον κόσμο για την κατανόηση της έννοιας της αδήλωτης απασχόλησης και της απόκτηση στοιχείων για αυτή. Διαφορετικοί και εξίσου σημαντικοί είναι οι τύποι ερωτηματολογίων που απευθύνονται απευθείας στους πολίτες και καταρτίζονται από διεθνείς οργανισμούς όπως η ILO (International Labour Organization) και από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωβαρόμετρο, 2007 & 2013). Ωστόσο, αυτές οι μέθοδοι συνήθως υποτιμούν το μέγεθος της παραοικονομίας και κατά επέκταση της αδήλωτης απασχόλησης, καθώς οι ερωτώμενοι διστάζουν να παραδεχθούν τη συμμετοχή τους στην άτυπη οικονομία (Easton, 2001). Για

παράδειγμα στο πλαίσιο της έρευνας του Ευρωβαρόμετρου το 2013 στην χώρα μας, μόλις το 3% των ερωτηθέντων πολιτών ανέφερε ότι ανέλαβε αδήλωτες εργασίες (ILO,2016).

Επομένως, η πλήρης κατανόηση της έκτασης της αδήλωτης εργασίας και των αιτιών της απαιτεί τον συνδυασμό και των δύο μεθόδων. Επιπλέον, για κάθε κράτος υπάρχει πληθώρα διοικητικών πληροφοριών, οι οποίες δεν αξιοποιούνται συστηματικά και θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν συμπληρωματικά με τα στατιστικά ευρήματα των επιθεωρήσεων (COM,2007).

Στην Ελλάδα, η έρευνα του εργατικού δυναμικού, η οποία διεξάγεται από την ΕΛΣΤΑΤ (Ελληνική Στατιστική Αρχή), παρέχει αξιόπιστη και ευρέως αποδεκτή αξιολόγηση. Ωστόσο, μόνο ένα από τα ερωτήματα της αναφέρεται στην ανασφάλιστη εργασία (Κανελλόπουλος, 2012). Η ILO (2005) ενθαρρύνει τις χώρες να προσθέσουν συμπληρωματικές ερωτήσεις, σχετικά με την αδήλωτη απασχόληση, στην LFS, δεδομένου ότι πρόκειται για ωφέλιμη μέθοδο με εξαιρετικά χαμηλό κόστος.

Σύμφωνα με τους Anagnostopoulos et al (2015) μια άλλη πηγή συλλογής δεδομένων για την χώρα μας είναι οι δημόσιοι οργανισμοί ή αρχές , όπως ο Ενιαίος Φορέας Κοινωνικής Ασφάλισης (ΕΦΚΑ), το Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας (ΣΕΠΕ) και ο Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ). Το ΣΕΠΕ, όπως προαναφέραμε, πραγματοποιεί τακτικούς, τυχαίους ή στοχευμένους ελέγχους. Οι ετήσιες εκθέσεις πεπραγμένων του είναι διαθέσιμες στους πολίτες και αποτυπώνουν με προσέγγιση το μέγεθος και τις διαστάσεις του φαινομένου. Ωστόσο επειδή στην πλειοψηφία τους οι επιτόπιοι έλεγχοι δεν είναι τυχαίοι (Κανελλόπουλος, 2012), αλλά επικεντρώνονται στους οικονομικούς τομείς ή στις επαγγελματικές κατηγορίες που θεωρούνται ότι έχουν υψηλά ποσοστά παραβατικότητας αναφορικά με την αδήλωτη απασχόληση, τα αποτελέσματα των εκθέσεων δεν είναι αντιπροσωπευτικά. Παρόλα αυτά προσφέρουν πολύτιμες εκτιμήσεις διότι υφίσταται και το αντεπιχείρημα ότι υπάρχουν και κάποιοι άλλοι κλάδοι (πχ οικιακή μισθωτή εργασία ,αγροτικές εργασίες) οι οποίοι θα μπορούσαν να δώσουν συντριπτικά υψηλά ποσοστά αδήλωτης εργασίας εφόσον ήταν πρακτικά ή τυπικά εφικτό να ελεγχθούν (Καψάλης,2015).

Οι ποσοτικές εκτιμήσεις για την έκταση και τη δομή της αδήλωτης απασχόλησης δεν υπήρχαν στην Ελλάδα (Καραντίνος, 2007) μέχρι πρόσφατα. Μία από τις πρώτες προσπάθειες που επιχειρήθηκαν ήταν αυτή του Κανελλόπουλου το

2012 ο οποίος εφάρμοσε την έμμεση μέθοδο (Anagnostopoulos et al,2015). Στην προσέγγισή του, χρησιμοποίησε δεδομένα κοινωνικής ασφάλισης του 2009 και διαπίστωσε ότι 4,5 εκατομμύρια άτομα είχαν συνταξιοδοτική ασφάλιση και 1 εκατομμύριο ήταν ανασφάλιστα (ILO,2016).

2.2 Προσφορά αδήλωτης εργασίας

Τα βασικά χαρακτηριστικά των άτυπων θέσεων εργασίας καθώς και η διαδικασία των "στοχευμένων" ανεπίσημων προσλήψεων διαμορφώνουν τον ακόλουθο κατάλογο χαρακτηριστικών που διαθέτουν οι εργαζόμενοι που παρέχουν αδήλωτη εργασία (Hazans,2011):

- i. χαμηλές δεξιότητες (όπως μορφωτικό επίπεδο, επαγγελματική εμπειρία)
- ii. χαμηλή παραγωγικότητα
- iii. ισχυρή προτίμηση για ευέλικτο ωράριο εργασίας
- iv. αντικειμενικές δυσκολίες ένταξης στην επίσημη αγορά εργασίας (συνταξιούχοι, μετανάστες, σπουδαστές, άτομα με αναπηρίες)
- v. χαμηλά επίπεδα φορολογικής ηθικής και εμπιστοσύνης στην λειτουργία του κρατικού μηχανισμού

Εκτός από την αναμενόμενη πρόβλεψη ότι οι άτυποι εργαζόμενοι είναι πιθανό να είναι λιγότερο εξειδικευμένοι, αποδεικνύεται ότι οι νεότεροι αλλά και οι μεγαλύτεροι σε ηλικία απασχολούμενοι είναι λιγότερο πρόθυμοι για μία σταθερή εργασία πλήρους απασχόλησης. Ωστόσο σύμφωνα με το Ευρωβαρόμετρο (2007), οι συνταξιούχοι που εργάζονται αντιπροσωπεύουν μόνο ένα μικρό ποσοστό της αδήλωτης απασχόλησης. Επιπλέον στην Ελλάδα, τα τελευταία χρόνια υπήρξαν βαριές κυρώσεις για τους συνταξιούχους που παρέχουν εργασία χωρίς να την δηλώνουν στις επίσημες αρχές. Σύμφωνα με τους νόμους 3863/2010 και 3996/2011 η απασχόληση τους είτε με την μορφή της εξαρτημένης εργασίας είτε με την μορφή της αυτοαπασχόλησης μπορεί να οδηγήσει σε περικοπή της σύνταξής τους σε ποσοστό έως και 70%.

Ταυτόχρονα οι μειονότητες και οι εργαζόμενοι με μεταναστευτικό υπόβαθρο συμμετέχουν συχνά στην παραοικονομία λόγω ανεπαρκών γλωσσικών δεξιοτήτων και χαμηλής εμπιστοσύνης στους επίσημους θεσμούς μίας χώρας. Μια άλλη ομάδα που παρατηρείται στην «παράνομη» αγορά εργασίας είναι αυτή των ανέργων που λαμβάνουν κρατικές παροχές (Anagnostopoulos et al,2015).

Σημαντικό εύρημα της έρευνας του Ευρωβαρόμετρου το 2013, για τη συμμετοχή στην αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα, είναι ότι ύψος των αναμενόμενων κυρώσεων και ο θεωρούμενος κίνδυνος εντοπισμού δεν έχει σημαντική επίδραση στην πιθανότητα συμμετοχής. Αντιθέτως αναδεικνύεται μία ισχυρή θετική συσχέτιση μεταξύ της χαμηλής φορολογικής ηθικής των πολιτών λόγω αστοχιών των επίσημων θεσμών και της προσφοράς αδήλωτης εργασίας. Στην συγκεκριμένη έρευνα, το φορολογικό φρόνημα των πολιτών μετρήθηκε μέσα από ερωτήσεις που έχουν σχέση με την συμμετοχή τους σε έξι τύπους αδήλωτης εργασίας (ILO,2016). Από την άλλη οι προβλέψεις αναφορικά με το φύλο και την οικογενειακή κατάσταση των ανεπίσημα απασχολούμενων είναι διφορούμενες ενώ έχει αποδειχθεί ότι οι αδήλωτοι εργαζόμενοι σε όλες τις περιοχές της Ευρώπης αντιμετωπίζουν μεγαλύτερες οικονομικές δυσκολίες μεταξύ των κατηγοριών του απασχολούμενου πληθυσμού (Hazans,2011).

Σε πολλές χώρες, ένας μεγάλος αριθμός δραστηριοτήτων άτυπης απασχόλησης αναλαμβάνεται με την μορφή δευτερευουσών θέσεων εργασίας (ΔΟΕ, 2004). Οι εργαζόμενοι με ασφαλιστική κάλυψη για τη κύρια απασχόλησή τους μπορεί να έχουν ελάχιστα οφέλη να δηλώσουν επίσημα και να καταβάλλουν ασφαλιστικές εισφορές για την δεύτερη εργασία τους (OECD, 2008). Αυτό επιβεβαιώνεται από έρευνες οι οποίες δείχνουν ότι τα επίπεδα εισφοροδιαφυγής είναι υψηλότερα στην πολλαπλή απασχόληση (OECD, 2008 ; Averett, 2001 ; Guariglia και Kim, 2006 ; Sarzalska και Szydowski, 2007).

Σύμφωνα με έρευνα αναφορικά με την αδήλωτη εργασία στην Νοτιοανατολική Ευρώπη (Grey Project,2017) αποδεικνύεται ότι σε αντίθεση με την κοινή πεποίθηση, δεν είναι πάντα ο εργοδότης ο οποίος προτείνει ή εξαναγκάζει τον υπάλληλο να παρέχει αδήλωτη απασχόληση. Σε σχεδόν **το ένα τρίτο** των περιπτώσεων της εξαρτημένης εργασίας στην συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή, ο εργαζόμενος είχε ενεργό ρόλο (Stefanov, Williams & Rodgers, 2017).

2.3 Εθνικά στατιστικά στοιχεία για την αδήλωτη εργασία

Ένα από τα μεγάλα προβλήματα κατά την ανάλυση της φύσης και του μεγέθους της αδήλωτης οικονομίας και δη εργασίας στην Ελλάδα είναι ότι υπάρχουν πολύ λίγες πηγές δεδομένων. Μία από αυτές είναι οι επιθεωρήσεις των ελεγκτικών

μηχανισμών οι οποίες όπως προαναφέραμε συχνά καταλήγουν σε ποσοστά αδήλωτης απασχόλησης με μεγάλες διακυμάνσεις. Ως εκ τούτου τα συμπεράσματα και οι γενικεύσεις για το σύνολο του πληθυσμού θεωρούνται παρακινδυνευμένα (ILO,2016).

Η ειδική έρευνα του Ευρωβαρόμετρου για την αδήλωτη εργασία (2013) θεωρείται σύγχρονη και αντιπροσωπευτική. Διενεργήθηκε με την μέθοδο των προσωπικών συνεντεύξεων μέσω τυχαίας δειγματοληψίας. Σύμφωνα με την έρευνα αυτή, στο σύνολο της αδήλωτης απασχόλησης στην Ελλάδα το 67,3% αφορούσε έμμισθη απασχόληση (με 13,3% πλήρως αδήλωτη και 54% μερικώς αδήλωτη απασχόληση), το 10,2% αφορούσε μερικώς αδήλωτη αυτοαπασχόληση και το 22,5% αμειβόμενες εξυπηρετήσεις στο πλαίσιο στενών κοινωνικών σχέσεων (ILO, 2016).

Μία μελέτη του Υπουργείου Εργασίας (ΣΕΠΕ, 2012) αποτυπώνει στα τέλη του 2012 ποσοστό δηλούμενης ανεργίας 34,2%. Επιπλέον σχεδόν όλοι όσοι αναζήτησαν εργασία εξ αυτών (92%) τα τελευταία δύο χρόνια πριν το χρόνο διεξαγωγής της έρευνας (φθινόπωρο του 2012) εργάστηκαν ως ανασφάλιστοι ενώ ένα μεγάλο ποσοστό αυτών (27%) δήλωσε ότι το πρότειναν οι ίδιοι στον εργοδότη είτε για να κερδίσουν την θέση εργασίας είτε για οικονομικούς λόγους. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι απαντήσεις εργοδοτών και εργαζομένων αναφορικά με τα κίνητρα για την αντιμετώπιση του φαινομένου. **Οι εργαζόμενοι** θεωρούν ότι η αδήλωτη εργασία καταπολεμάται με περισσότερους και αποτελεσματικότερου ελέγχους (33,1%), με βελτίωση των συνθηκών στην αγορά εργασίας (23,5%), με μείωση των ασφαλιστικών εισφορών (17,1% και 15,8% αντίστοιχα), και λιγότερο με αυστηρές κυρώσεις (μόλις 12,1%). Στην ίδια κατεύθυνση κινήθηκαν και οι απαντήσεις των **εργοδοτών**.

Εξίσου σημαντικά συμπεράσματα προκύπτουν από την συγκεκριμένη έρευνα μέσα από συνεντεύξεις 656 εργοδοτών η πλειοψηφία των οποίων παραδέχεται ότι απασχόλησε αδήλωτο προσωπικό την τελευταία τριετία. Το ποσοστό αυτό είναι ακόμη υψηλότερο στις περιπτώσεις που οι εργαζόμενοι ήταν ιδιωτικοί υπάλληλοι νεαρής ηλικίας (18-24 ετών). Επίσης οι εργοδότες δηλώνουν ότι η ανασφάλιστη εργασία προτάθηκε από τον ίδιο τον εργαζόμενο σε ποσοστό 38% και εκείνοι την αποδέχθηκαν είτε για **οικονομικούς λόγους** είτε επειδή το φαινόμενο αποτελεί μία **συνήθης πρακτική**. Τέλος οι ίδιοι οι εργοδότες παραδέχονται ότι η ανασφάλιστη μισθωτή εργασία ήταν η κυρίαρχη επιλογή σε ποσοστό 63,1%, ενώ πολύ υψηλό ποσοστό (32,5%) συγκεντρώνει και η απάντηση «μη έκδοση εργόσημου», που μπορεί

νομικά να συνεπάγεται είτε πλήρως αδήλωτη είτε εν μέρει δηλωμένη εργασία (Καψάλης,2015).

Μία πρόσφατη δημοσκόπηση που πραγματοποίησε η ΔΟΕ (2017) με την συνεργασία της κυβέρνησης και των κοινωνικών εταίρων στην περιφέρεια Αττικής, καταγράφει μία έντονη τάση εξάρσης του φαινομένου της υποδηλωμένης/ ημιδηλωμένης εργασίας σε σχέση με την πλήρως αδήλωτη. Επίσης παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον το γεγονός ότι σύμφωνα με την ίδια δημοσκόπηση το 23% των ερωτηθέντων πιστεύει ότι «ο αγώνας κατά της αδήλωτης εργασίας **δεν αποτελεί προτεραιότητα**» και το 21% «δε γνωρίζει την ύπαρξη του».

Όπως προκύπτει από την ελεγκτική δραστηριότητα των τελευταίων ετών των Επιθεωρητών του ΣΕΠΕ, της τ.Ειδικής Υπηρεσίας Ελέγχου Ασφάλισης του τ.ΙΚΑ ΕΤΑΜ αλλά των Περιφερειακών Ελεγκτικών Κέντρων Ασφάλισης του ΕΦΚΑ, οι κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας που παρουσιάζουν υψηλά ποσοστά παραβατικότητας αναφορικά με την ανασφάλιστη εργασία είναι (Επιχειρησιακό Σχέδιο ARTEMIS, 2017):

- ✓ Επισιτιστικά επαγγέλματα
- ✓ Βιοτεχνικά Πάρκα, Βιομηχανικές ζώνες
- ✓ Λιανικό εμπόριο,
- ✓ Καθαριότητα
- ✓ Κατασκευές
- ✓ Πρατήρια Βενζίνης - Συνεργεία Αυτοκινήτων
- ✓ Μεταφορικές Επιχειρήσεις
- ✓ Κομμωτήρια
- ✓ Επιχειρήσεις Φασόν
- ✓ Φιλοξενία
- ✓ Υπηρεσίες ασφαλείας

Τα ευρήματα του ΔΝΤ (2013) για την προσφορά της αδήλωτης εργασίας στην Ελλάδα καταλήγουν ότι στον ανωτέρω κατάλογο "ύποπτων" κλάδων προστίθεται η γεωργία και οι οικιακές υπηρεσίες.

Σύμφωνα με την έκθεση πεπραγμένων του ΣΕΠΕ (2016) στο διάστημα 15 Σεπτεμβρίου 2013 έως και 31 Δεκεμβρίου 2016, ελέγχθηκαν στα πλαίσια του ειδικού

επιχειρησιακού σχεδίου «Άρτεμις» 102.451 επιχειρήσεις. Μέσα από τους συγκεκριμένους **δειγματοληπτικούς ελέγχους**, 15.547 επιχειρήσεις (ποσοστό 15,18%) βρέθηκαν να απασχολούν αδήλωτους εργαζόμενους ενώ τα πρόστιμα που επιβλήθηκαν σε αυτές ανέρχονται στο ποσό των 276.777.537€ (ΣΕΠΕ,2016). Στον Πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται τα ποσοστά αδήλωτης εργασίας ανά μήνα από Ιανουάριο 2013 έως και Δεκέμβριο 2017, όπως προέκυψαν από τους **στοχευμένους ελέγχους** σε κλάδους με **υψηλή παραβατικότητα** (Επιχειρησιακό Σχέδιο "Άρτεμις",2017). Αξίζει να σημειωθεί ότι ενώ το ποσοστό ανασφάλιστης εργασίας στους πρώτους μήνες του 2013 κυμαινόταν σε πάρα πολύ υψηλά επίπεδα (39,04%), με την υποστήριξη του πληροφοριακού συστήματος «ΕΡΓΑΝΗ», την εκπόνηση ειδικών σχεδίων δράσης, την αυστηροποίηση των προστίμων και την εντατικοποίηση των ελέγχων, κατέληξε τον Δεκέμβριο του 2017 σε ποσοστό 11,65%

Πίνακας 2.1: Ποσοστά αδήλωτης εργασίας σε κλάδους υψηλής παραβατικότητας χρονικής περιόδου 1/13-12/17

Μήνας/έτος	2013	2014	2015	2016	2017
ΙΑΝ	39,04%	24,76%	15,36%	12,03%	14,80 %
ΦΕΒ	40,47%	21,86%	20,68%	12,64%	12,01%
ΜΑΡ	38,50%	23,61%	21,21%	14,46%	13,18%
ΑΠΡ	39,18%	21,65%	23,05%	16,78%	13,53%
ΜΑΙ	38,68%	23,39%	15,25%	15,20%	12,43%
ΙΟΥΝ	35,01%	15,84%	13,68%	12,44%	12,27%
ΙΟΥΛ	34,07%	15,54%	11,77%	10,68%	12,32%
ΑΥΓ	27,21%	12,00%	13,03%	14,22%	10,29%
ΣΕΠ	26,30%	21,47%	16,88%	13,31%	14,11%
ΟΚΤ	21,39%	17,35%	17,24%	17,05%	11,75%
ΝΟΕ	20,57%	18,72%	14,41%	12,94%	11,25%
ΔΕΚ	18,95%	13,82%	15,31%	12,19%	11,65%
ΕΤΗΣΙΟΣ ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ	31,61%	19,17%	16,48%	13,58%	12,40%

Πηγή: Επιχειρησιακό Σχέδιο "ΑΡΤΕΜΙΣ", 2017

Επίσης ήδη από το πρώτο τρίμηνο πυλωτικής λειτουργίας του πρώτου Περιφερειακού Ελεγκτικού Κέντρου Ασφάλισης (ΠΕΚΑ) Κεντρικής Μακεδονίας με έδρα την Θεσσαλονίκη (έναρξη λειτουργίας 14/5/2018) προκύπτουν θετικά

αποτελέσματα. Όπως φαίνεται από τα στοιχεία του κάτωθι πίνακα, που έδωσε στην δημοσιότητα ο ΕΦΚΑ, η αδήλωτη εργασία στους κλάδους **υψηλής παραβατικότητας** μειώθηκε στο 9% έναντι 28% κατά την ίδια χρονική περίοδο του 2017, συγκρίνοντας τα αποτελέσματα του ΠΕΚΑ και της τ.ΕΥΠΕΑ.

Πίνακας 2.2: Συγκριτικά αποτελέσματα ελέγχων ΠΕΚΑ &τ. ΕΥΠΕΑ Κεντρικής Μακεδονίας

	ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΠΟΥ ΕΛΕΓΧΘΗΣΑΝ	ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΔΗΛΩΝΟΥΝ ΤΟΥΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΥΣ	ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΝ ΑΔΗΛΩΤΟΥΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΥΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ	ΠΕΠ (ποσό)
Π.Ε.Κ.Α.	14/05/2018 - 31/08/2018	2.811	2.556	255	9%	3.802.010,79
τ.Ε.ΥΠ.Ε.Α.	14/05/2017 - 31/08/2017	621	449	172	28%	3.768.889,77

Πηγή: Δελτίο Τύπου ΕΦΚΑ, 2018.

Από την επεξεργασία των στοιχείων, παρατηρήθηκε αύξηση των προσλήψεων στην ΕΡΓΑΝΗ για τη χρονική περίοδο 14/05/2018-30/08/18 σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο το 2017 κατά 5.500 περίπου προσλήψεις, ήτοι ποσοστιαία αύξηση 9%, όπως φαίνεται και στο ακόλουθο διάγραμμα (Δελτίο Τύπου ΕΦΚΑ, 2018).

Διάγραμμα 2.1: Συγκριτικά στοιχεία προσλήψεων χρ.περιόδου 2017-2018

Πηγή: Δελτίο Τύπου ΕΦΚΑ, 2018.

2.4 Διεθνή στατιστικά δεδομένα για την αδήλωτη εργασία

Βάσει διεθνών βιβλιογραφικών αναφορών η αδήλωτη εργασία είναι συχνότερη στα κράτη μέλη με λιγότερο εκσυγχρονισμένα κυβερνητικά συστήματα, με αναποτελεσματική προστασία των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων και υψηλότερα επίπεδα διαφθοράς (Ευρωβαρόμετρο, 2013).

Σύμφωνα με πόρισμα (Grey Project, 2017) που προέκυψε μετά από 4 χρόνια συλλογής δεδομένων (6.019 ερωτηθέντες) στην Βουλγαρία, στην Κροατία και στην Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, η αδήλωτη εργασία είναι κοινωνικά αποδεκτή και ευρέως **διαδεδομένη πρακτική** στην ΝΑ Ευρώπη. Περισσότεροι από ένας στους πέντε ενήλικες στην ΝΑ Ευρώπη έχουν αγοράσει εν γνώσει του προϊόντα παραοικονομίας (Williams και Bezeredi, 2017). Σχεδόν 1 στους 13 έχει παραδεχθεί ότι πρόσφερε ανασφάλιστη εργασία κατά το προηγούμενο έτος (Williams και Bezeredi, 2017), κατά μέσο όρο 1 στους 9 από τους επισήμως απασχολούμενους έλαβε "μισθούς φακέλων" ενώ η πλειοψηφία συμμετείχε στην αδήλωτη οικονομία με την μορφή της αυτοαπασχόλησης (Stefanov et al, 2017).

Έπειτα από μελέτη των χαρακτηριστικών των αδήλωτων εργαζομένων σε σταθερές θέσεις εργασίας στην Ουγγαρία, την χρονική περίοδο 2001-2006, προκύπτει ότι ποσοστό 6-7% αυτών παρέμεινε μόνιμα αδήλωτο για έξι συναπτά έτη ενώ ένα επιπλέον ποσοστό της τάξεως του 4% εντοπίστηκε ως ανασφάλιστο σε κάθε δεδομένο έτος (Elek & Köllő, 2017).

Τα στοιχεία που προκύπτουν από την ευρωπαϊκή κοινωνική έρευνα (2004-2009), γνωστή και ως ESS (European social survey), για την ανάλυση της άτυπης απασχόλησης σε 30 χώρες δείχνουν ότι ο συνολικός βαθμός νομιμότητας μειώνεται από τη Νότια στη Δυτική Ευρώπη και από την Ανατολική προς την Βόρεια. Οι Ambrosini (2001), Flaquer και Escobedo (2009) τονίζουν ότι ο μεγάλος αριθμός μεταναστών χωρίς άδειες εργασίας αποτελεί έναν από τους καταλυτικούς παράγοντες εμφάνισης σχετικά υψηλού ποσοστού αδήλωτης εργασίας στις χώρες της Νότιας Ευρώπης. Σύμφωνα με τις απαντήσεις των ερωτηθέντων συνολικά η άτυπη απασχόληση αντιπροσωπεύει περίπου το 10% του εκτεταμένου εργατικού δυναμικό στη Βόρεια Ευρώπη, περίπου 14% στη Δυτική και στην Ανατολική και περίπου 25% στην Νότια Ευρώπη. Ως εκ τούτου, κατά μέσο όρο **ένα στα έξι** μέλη του εργατικού

δυναμικού στην Ευρώπη εργάστηκε ανεπίσημα κατά τη διάρκεια των ερευνών που πραγματοποιήθηκαν το 2008-2009 (Hazans, 2011)

Προγενέστερες έρευνες για την αδήλωτη εργασία (Riedmann and Fischer, 2008; Williams and Renooy, 2008; Pedersen, 2003) αποκάλυψαν ότι τομέας των κατασκευών, των οικιακών και προσωπικών υπηρεσιών καθώς και του εμπορίου και της φιλοξενίας παρουσιάζουν κατά μέσο όρο τα υψηλότερα ποσοστά παραβατικότητας με διαφορετική όμως τομεακή κατανομή των αδήλωτων δραστηριοτήτων για κάθε ευρωπαϊκή χώρα. Για παράδειγμα, οι Williams και Renooy (2008) αναφέρουν ότι οι κατασκευαστικές δραστηριότητες αντιπροσωπεύουν μόνο το 3% της αδήλωτης εργασίας στη Νότια Ευρώπη, ενώ στις σκανδιναβικές χώρες το ποσοστό αυτό αγγίζει το 27%. Τα αποτελέσματα με βάση την ESS (2008-2009) δείχνουν ότι οι συνήθεις "ύποπτοι" κλάδοι (κατασκευές, εμπόριο, επισκευές αυτοκινήτων, ξενοδοχεία και εστιατόρια, προσωπικές και οικιακές υπηρεσίες) αντιπροσωπεύουν από κοινού το 40% έως 70% ανασφάλιστης εργασίας σε όλες τις χώρες εκτός του Βελγίου και της Γαλλίας (Hazans, 2011).

Σύμφωνα με μελέτη που αφορά την μέτρηση της παραοικονομίας στην ΕΕ το 2012 τα κράτη μέλη με σχετικά μεγάλο μέγεθος παραοικονομίας είναι είτε τα ανατολικά ευρωπαϊκά είτε τα κράτη μέλη της νότιας Ευρώπης. Παρατηρείται δηλαδή μία σαφή διαφοροποίηση βορρά-νότου και ανατολής-δύσης στην ΕΕ των 27 όσον αφορά και το σχετικό μέγεθος της αδήλωτης οικονομίας (Eurofound, 2013).

2.5 Προσδιοριστικοί παράγοντες εισφοροδιαφυγής - αδήλωτης εργασίας

Η εισφοροδιαφυγή αποτελεί ένα δυναμικό κοινωνικό φαινόμενο στο οποίο εμπλέκονται ενεργά οι εργοδότες, οι εργαζόμενοι και ο κρατικός μηχανισμός κάθε χώρας. Η δομή και το μέγεθος του φαινομένου εξαρτάται τόσο από την αλληλεπίδραση των κινήτρων/αντικινήτρων εργοδοτών και εργαζομένων όσο και από την δυνατότητα της κυβέρνησης να επιβάλλει και να ελέγχει την ορθή εφαρμογή της εργατικής νομοθεσίας (Bailey & Turner, 2001).

Στα περισσότερα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης, οι εργοδότες υποχρεώνονται από την νομοθεσία να καταβάλλουν τις ασφαλιστικές εισφορές αφού πρώτα τις παρακρατήσουν από την αμοιβή των εργαζομένων. Με αυτό τον τρόπο η

εισφοροδιαφυγή συχνά συντελείται έπειτα από συμπαιγνία μεταξύ εργοδοτών και εργαζομένων και συγκεκριμένα μέσα από την χρήση ελαστικών μορφών απασχόλησης ή την μετατροπή της μισθωτής εργασίας σε αυτοαπασχόληση, όπου η αποφυγή εισφορών είναι πιο εύκολη. Σε ορισμένες χώρες, οι εισφορές κοινωνικής ασφάλισης εισπράττονται μαζί με φόρους εισοδήματος και είναι αδύνατος ο διαχωρισμός τους. Στην περίπτωση αυτή, τα αίτια της εισφοροδιαφυγής μπορούν να εξετασθούν μαζί με τα αντίστοιχα της φοροδιαφυγής (Bailey & Turner, 2001).

Σε γενικές γραμμές οι αιτίες της εισφοροδιαφυγής παγκοσμίως μπορούν να διαχωρισθούν σε τρεις βασικές κατηγορίες και συγκεκριμένα i) σε εκείνες που επηρεάζουν την προθυμία ή απροθυμία των εργαζομένων να πληρώσουν τις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης που τους αντιστοιχούν και να καταγγείλουν στις δημόσιες αρχές φαινόμενα αδήλωτης εργασίας ii) σε εκείνες που καθορίζουν τα κίνητρα των εργοδοτών για την αποφυγή πληρωμών και οδηγούν στην κατηγοριοποίησή των ασφαλιστικών εισφορών ως χαμηλής προτεραιότητας έξοδα για αυτούς και iii) σε εκείνες που συμβάλλουν στην ανοχή ή στην αδυναμία της κυβέρνησης να αντιμετωπίσει το φαινόμενο. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν ενδεικτικά η "μυωπική" αντιμετώπιση του μέλλοντος από τους εργαζόμενους, τα υψηλά ποσοστά φορολογίας και ασφαλιστικών εισφορών, η οικονομική δυσπραγία και η έλλειψη εμπιστοσύνης στους επίσημους θεσμούς. Στην δεύτερη αντίστοιχα η πρόθεση εξοικονόμησης κόστους από τους εργοδότες και η διάρθρωση της οικονομίας ενώ στην τρίτη η οργανωτική και λειτουργική ανεπάρκεια της Δημόσια Διοίκησης και η έλλειψη συνεργασίας των αρμόδιων φορέων (Bailey and Turner, 1997).

Πολλές από τις προαναφερθείσες αιτίες εισφοροδιαφυγής εντοπίζει και η Valeria Gheorghiu στο άρθρο της «Ways to reduce undeclared work» (2012) αναφέροντας επιπλέον ως καθοριστικό παράγοντα την άγνοια της ισχύουσας νομοθεσίας και των συνεπειών που απορρέουν από την αδήλωτη εργασία καθώς και την έλλειψη νομοθετικής εναρμόνισης των ευέλικτων μορφών απασχόλησης και προστασίας των εργαζομένων. Επιπλέον σύμφωνα με μελέτη του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (IMF, 2013) οι επιχειρήσεις εισφοροδιαφεύγουν και φοροδιαφεύγουν με την πεποίθηση είτε ότι θα μπορέσουν να κάνουν χρήση ευνοϊκών ρυθμίσεων οφελών είτε ότι θα απαλλαγούν πλήρως από τα χρέη τους μέσα από κάποιο πρόγραμμα αμνηστίας.

Ολοκληρώνοντας την απαρίθμηση των πιθανών αιτιών της εισφοροδιαφυγής και της αδήλωτης εργασίας παγκοσμίως, αξίζει να τονίσουμε ότι πιθανά κίνητρα μπορεί να αποτελούν και κοινωνικοί λόγοι όπως η παροχή "εθελοντικής" εργασίας για κάποιον που χρειάζεται βοήθεια (Balladares and Vidovic,2017). Στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, τα κίνητρα πίσω από την αδήλωτη εργασία είναι πιθανό να είναι πιο "λογικά" σε σύγκριση με την υπόλοιπη ΕΕ (Williams, 2010).

Σύμφωνα με την πρόσφατη διαγνωστική μελέτη για την αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα (ILO,2016) διαρθρωτικοί και μη παράγοντες που καθορίζουν το μέγεθος της αδήλωτης και μερικώς δηλωμένης εργασίας στην χώρα μας, πολλοί εκ των οποίων συμπίπτουν με αυτούς που συναντάμε σε παγκόσμιο επίπεδο, είναι οι εξής:

- τα υψηλά επίπεδα αυτοαπασχόλησης και ο αριθμός των μικρών και οικογενειακών επιχειρήσεων
- η εποχικότητα σε βασικούς κλάδους της ελληνικής οικονομίας όπως είναι η γεωργία και ο τουρισμός
- η μεγάλη μεταναστευτική ροή κυρίως παράνομων προσφύγων
- το υψηλό επίπεδο του μη μισθολογικού κόστους και των φορολογικών συντελεστών
- η κατάργηση των κλαδικών συμβάσεων και ο κατακερματισμός του κατώτατου μισθού με νομοθετικά μέσα, και όχι μέσω κοινωνικού διαλόγου
- τα υψηλά ποσοστά ανεργίας, ιδιαίτερα στους νέους
- η έλλειψη εμπιστοσύνης στις επίσημες δομές και η «**κουλτούρα**» η οποία αναπαράγεται λόγω αυτής

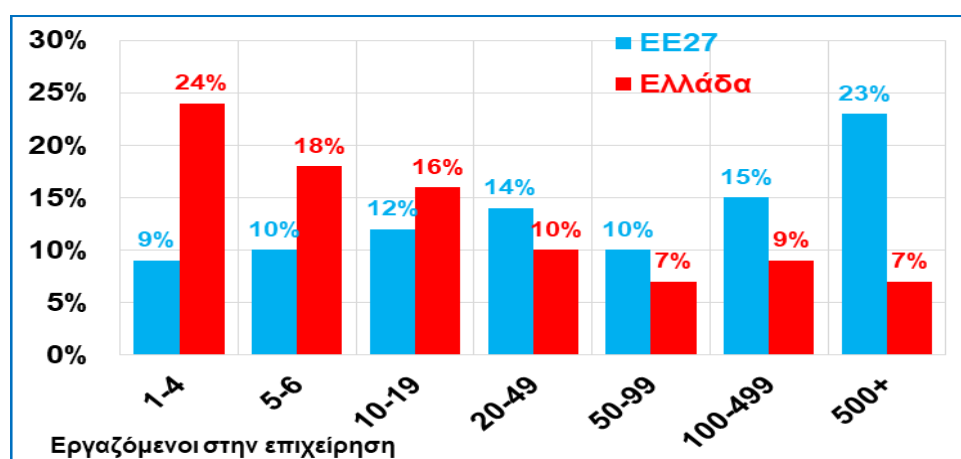
Στις ίδιες αιτίες αδήλωτης εργασίας είχε καταλήξει και η γνωμοδότηση της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής (ΟΚΕ) της Ελλάδας το 2015 καθώς και η Έκθεση Πεπραγμένων του ΣΕΠΕ το 2016. Επιπρόσθετα ο Μπούρλος το 2010 χαρακτήρισε την απουσία **κοινωνικοασφαλιστικής συνείδησης** τόσο από την πλευρά των εργαζομένων όσο και των εργοδοτών, βασικό προσδιοριστικό παράγοντα της εισφοροδιαφυγής.

Σύμφωνα με το ενημερωτικό δελτίο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με την πρωτοβουλία Small Business Act (Νομοθετική πράξη για τις μικρές επιχειρήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής 2014), οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις (έως 250

εργαζομένων) κυριαρχούν στην ελληνική οικονομία (ILO, 2016). Συγκεκριμένα οι πολύ μικρές επιχειρήσεις με 1-9 εργαζομένους αντιπροσωπεύουν το 96% του συνόλου των επιχειρήσεων στην Ελλάδα, απασχολώντας το 55% του εργατικού δυναμικού (έναντι του 30% περίπου που ισχύει στην ΕΕ των 28). Η Ελλάδα έχει επίσης το υψηλότερο ποσοστό αυτοαπασχολούμενων με ποσοστό άνω του 32% ενώ ο μέσος όρος στην ΕΕ των 28 είναι 14% (Eurostat, 2014).

Το γεγονός βέβαια ότι η αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα αποτελεί πρόβλημα που συνδέεται κυρίως με την αυτοαπασχόληση και τις πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις, σε αντίθεση με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης (σχετικό διάγραμμα 2.2) πρέπει μεν να γίνει αποδεκτό αλλά δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να οδηγήσει σε δαιμονοποίηση της μικρομεσαίας επιχείρησης (ΣΕΒ ,2017).

Διάγραμμα 2.2 : ποσοστό όσων δήλωσαν ότι έλαβαν μέρος της αμοιβής τους αδήλωτα, ανά μέγεθος επιχείρησης.

Πηγή: Eurobarometer Undeclared Work in the European Union 2007 & 2013.

Ταυτόχρονα η ανεργία στην Ελλάδα είναι διαχρονικά υψηλότερη από το μέσο όρο της ευρωζώνης, καταγράφοντας έντονα ανοδική πορεία από το 2009, ως συνέπεια της ύφεσης στην οποία έχει εισέλθει η ελληνική οικονομία. Από την άλλη πλευρά, σύμφωνα με στοιχεία του OECD (2011) η Ελλάδα συγκαταλέγεται στις χώρες με το υψηλότερο μη μισθολογικό κόστος εργασίας το οποίο ανέρχεται στο 35% περίπου του συνολικού κόστους εργασίας. Η διαχρονική εξέλιξη των παραπάνω μεγεθών σε συνδυασμό με τη συχνότητα και το εύρος των ελέγχων ορθής εφαρμογής

της ασφαλιστικής και εργατικής νομοθεσίας ευνοούν την εκδήλωση, αλλά και την εξάπλωση της αδήλωτης εργασίας στην Ελλάδα. Αν και τα τελευταία χρόνια καταγράφεται ενίσχυση των αρμόδιων ελεγκτικών μηχανισμών, το φαινόμενο έχει ενταθεί ως συνέπεια της σημαντικής υποχώρησης της οικονομικής δραστηριότητας της χώρας (IOBE,2012).

Από την ανάλυση στατιστικών στοιχείων του ΣΕΠΕ που δημοσιεύονται στην μελέτη του ΙΝΕ ΓΣΕΕ (Καψάλης, 2015) προκύπτει ότι ο παράγοντας που ενθαρρύνει την αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα δεν είναι μόνο το ύψος και η προοδευτικότητα των φορολογικών συντελεστών και των ασφαλιστικών εισφορών αλλά το γεγονός ότι το κοινωνικό σύνολο θεωρεί ότι δεν υπάρχει **ανταποδοτικότητα παροχών**. Η σχέση ανάμεσα στη φορολογία, την αδήλωτη εργασία, αλλά και την παραοικονομία, είναι ιδιαίτερα πολύπλοκη (Schneider,2012). Πολλά από τα ενδιαφερόμενα μέρη στη διάρκεια της Διεθνούς Διάσκεψης Εργασίας (Ιούνιος του 2015) υποστήριξαν ότι υπεύθυνοι για το επίπεδο αδήλωτης εργασίας στην Ελλάδα είναι οι υψηλοί φορολογικοί συντελεστές. Ωστόσο, διεθνείς μελέτες αποκαλύπτουν ότι είναι ελάχιστα έως και ανύπαρκτα τα στοιχεία που αποδεικνύουν ότι οι υψηλότεροι φορολογικοί συντελεστές σχετίζονται σε σημαντικό βαθμό με υψηλότερα επίπεδα αδήλωτης εργασίας (Friedmann κ.ά., 2000 ; Ihrig και Moe, 2000 ; Kuehn, 2007 ; Schneider, 2002 ; Williams, 2016 ; Williams και Horodnic, 2016). Συγκεκριμένα, οι Vanderseyen et al (2013) στις ετήσιες *Οικονομικές και Κοινωνικές Εξελίξεις στην Ευρώπη το 2013* της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, εξέτασαν τη σχέση ανάμεσα στην αδήλωτη εργασία και τις διάφορες μεταβλητές των φορολογικών συντελεστών χωρίς να εντοπίσουν κάποιο σημαντικό, από στατιστικής άποψης, θετικό συσχετισμό (ILO,2016). Συνεπώς, οι μειώσεις των φορολογικών συντελεστών στην Ελλάδα δεν αποτελούν την ενδεδειγμένη στρατηγική προσέγγισης όπως προτείνεται σε κάποιες περιπτώσεις (Christopoulos ,2003 ; Katsios ,2006). Αντιθέτως, η κατάσταση είναι πιο πολύπλοκη.

Σε χώρες με υψηλής ποιότητας διακυβέρνηση και χαμηλή διαφθορά οι υψηλοί φόροι και εισφορές δεν οδηγούν αναγκαστικά σε αδήλωτη εργασία. Σχετικές έρευνες τονίζουν (Rogerson,2007) ότι εργαζόμενοι και εργοδότες αποδέχονται φόρους και εισφορές που αξιοποιούνται από το κοινωνικό κράτος για την ενίσχυση αδυνάμων στο βαθμό που η εμπιστοσύνη στην διαφανή διαχείριση των διαθέσιμων πόρων και την αποτελεσματικότητα των δράσεων είναι μεγάλη (ΣΕΒ special report, 2017).

Τα τελευταία χρόνια, σημειώθηκε σημαντική πρόοδος ως προς την κατανόηση και ερμηνεία των καθοριστικών παραγόντων της αδήλωτης εργασίας μέσα από μία νέα θεσμική προσέγγιση. Η αδήλωτη εργασία, από θεσμικής άποψης, ερμηνεύεται ως φαινόμενο που προκύπτει όταν οι αστοχίες επίσημων θεσμών έχουν ως συνέπεια την μη ταύτιση της ηθικής του κράτους με την ηθική των πολιτών (δηλ **χαμηλό φορολογικό φρόνημα**). Αυτές οι αστοχίες έχουν ως αποτέλεσμα οι πολίτες να υιοθετούν ως κοινωνικά αποδεκτό ότι θεωρείται παράνομο από το κράτος (ILO,2016).

2.6 Ασκούμενα Μέτρα αντιμετώπισης εισφοροδιαφυγής - αδήλωτης εργασίας

Η εισφοροδιαφυγή αποτελεί σοβαρό πρόβλημα για την κοινωνική ασφάλιση σε πολλές χώρες. Ένα μείγμα στρατηγικών μπορεί να είναι πιο αποτελεσματικό στην αντιμετώπιση της μη καταβολής των υποχρεωτικών εισφορών κοινωνικής ασφάλισης από τους εργοδότες και τους εργαζόμενους. Η εισφοροδιαφυγή και η αδήλωτη εργασία μπορεί να μειωθεί μέσα από την αλλαγή: α) των κινήτρων που είναι εγγενή στο σχεδιασμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης, β) της στάσης του εργοδότη, των εργαζομένων και των κυβερνήσεων έναντι της συμμόρφωσης, γ) των διοικητικών διαδικασιών που βελτιώνουν την αποτελεσματικότητα της είσπραξης των εισφορών ή της μείωσης του κόστους συμμόρφωσης των εργαζομένων και των εργοδοτών, και δ) των μακροοικονομικών πολιτικών που εξασφαλίζουν χαμηλή ανεργία και σταθερή ανάπτυξη (Bailey &Turner,2001).

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο αποφάσισαν το 2016, με την (ΕΕ) 2016/344 απόφαση, να δημιουργήσουν μια πλατφόρμα για την καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας. Ο βασικός στόχος της πλατφόρμας είναι να βοηθήσει τα κράτη-μέλη να αναπτύξουν ικανότητες στην περιστολή της αδήλωτης εργασίας μέσα από την απόκτηση γνώσεων, την ανταλλαγή πληροφοριών και πρακτικών, την ανάλυση και επεξεργασία αποδεικτικών στοιχείων, τη μαθησιακή εμπειρία και τη συμμετοχή σε διασυνοριακές δραστηριότητες (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2016). Στην πρώτη ηλεκτρονική έρευνα των μελών της Ευρωπαϊκής πλατφόρμας, στην οποία απάντησαν συνολικά τα 23 κράτη μέλη, οι ερωτηθέντες κλήθηκαν μεταξύ άλλων να προσδιορίσουν το είδος των μέτρων που χρησιμοποιήθηκαν στις χώρες τους, ποια

από αυτά κρίθηκαν πιο σημαντικά και αποτελεσματικά. Μέσα από τις απαντήσεις που δόθηκαν προκύπτει ένας σαφής διαχωρισμός των μέτρων σε δύο γενικές κατηγορίες.

Από τη μια πλευρά, υπάρχουν τα «**άμεσα**» μέτρα πολιτικής τα οποία στοχεύουν στην αύξηση της ισχύος των επίσημων αρχών. Αυτά μετατρέπουν την αδήλωτη εργασία σε δηλωμένη είτε με πρακτικές αποτρεπτικού χαρακτήρα που αυξάνουν τις κυρώσεις και τους κινδύνους ανίχνευσης ("sticks") είτε με την χορήγηση κινήτρων που μετατρέπουν την επιλογή της δηλωθείσας εργασίας ευνοϊκότερη και πιο προσβάσιμη. Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν «**έμμεσα**» μέτρα για την αύξηση της εμπιστοσύνης των πολιτών προς τις αρχές. Σύμφωνα με αυτές τις πολιτικές η αδήλωτη εργασία δεν επηρεάζεται μόνο από οικονομικούς παράγοντες αλλά και από κοινωνικούς καθώς οι επίσημες θεσμικές αδυναμίες ωθούν τους πολίτες να υιοθετήσουν κανόνες και πεποιθήσεις που δεν ευθυγραμμίζονται με τη νομοθεσία και τους κανονισμούς ενός κράτους. Ως εκ τούτου πολιτικές προς αυτή την κατεύθυνση μπορεί να περιλαμβάνουν διαρθρωτικές αλλαγές και εκσυγχρονισμό του συστήματος διανεμητικής δικαιοσύνης και διακυβέρνησης (Williams & Puts, 2017).

Κάνοντας μία ιστορική αναδρομή διαπιστώνει κανείς ότι μεταξύ του 2001 και του 2003, τα μέτρα για τη **συμμόρφωση**, με μία ή δύο εξαιρέσεις, περιορίζονταν σε μεγάλο βαθμό στα κράτη μέλη της Δυτικής Ευρώπης και της Σκανδιναβικής Χερσονήσου. Άλλα κράτη μέλη εξακολουθούσαν να προτιμούν μέτρα για την ανίχνευση και την τιμωρία της μη συμμόρφωσης και όπου υιοθετήθηκε μια ευνοϊκή προσέγγιση περιορίστηκε κυρίως σε μέτρα πρόληψης. Τα μέτρα για την ανάληψη μεγαλύτερης δέσμευσης για τη φορολογική ηθική παρέμειναν σε μεγάλο βαθμό απόντα (Eurofound, 2013).

Από την αρχή της ύφεσης όμως (2008), σε ολόκληρη την ΕΕ27 εισήχθη ένα ευρύτερο φάσμα πολιτικών προσεγγίσεων και πρακτικών αντιμετώπισης της αδήλωτης εργασίας, μολονότι η προσέγγιση αποτροπής παρέμεινε η κυρίαρχη επιλογή.

Τα μέτρα που έχουν εφαρμοστεί στα 27 κράτη μέλη της ΕΕ και τη Νορβηγία, για την αντιμετώπιση της αδήλωτης εργασίας, από την έναρξη της κρίσης (2008) είναι χωρισμένα σε 4 υποκατηγορίες (Eurofound, 2013). Συγκεκριμένα σε:

- **Μέτρα αποτροπής/καταστολής**

Τα μέτρα αποτροπής, επιδιώκουν να αυξηθεί η αντιληπτή ή πραγματική πιθανότητα ανίχνευσης των παραβατών ενώ χρησιμοποιούνται οι κυρώσεις για να αυξηθεί το αναμενόμενο κόστος της σύλληψης και της τιμωρίας (Allingham and Sandmo, 1972 ·Falkinger, 1988 ; Hasseldine and Zhuhong, 1999 ; Milliron and Toy, 1988 ; Sandford, 1999). Η συγκεκριμένη κατηγορία μέτρων επικεντρώνεται στην αύξηση της αποτελεσματικότητας των επιθεωρήσεων και της ενοποίησης στρατηγικών, ακόμη και μέσω της ανταλλαγής δεδομένων. Σε πολλά κράτη μέλη οι φορολογικές αρχές και οι επιθεωρήσεις εργασίας έχουν συνεργαστεί και έχουν λάβει πρωτοβουλίες προς αυτή την κατεύθυνση και έχει παρατηρηθεί μία μεγάλη αύξηση των επιτόπιων ελέγχων κυρίως σε "ύποπτους" κλάδους. Ταυτόχρονα σε κάποιες άλλες όπως η Γαλλία, η Σλοβακία, η Τσεχία , η Δανία και το Ηνωμένο Βασίλειο, εφαρμόστηκαν υψηλότερες κυρώσεις για την συμμετοχή στην αδήλωτη εργασία παρά το γεγονός ότι δεν υπάρχουν στοιχεία που να επιβεβαιώνουν ότι η προσέγγιση αυτή οδηγεί σε μείωση του φαινομένου (Williams and Renooy, 2009).

- **Μέτρα πρόληψης**

Τα μέτρα προληπτικού χαρακτήρα που υιοθετήθηκαν περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων την απλούστευση των διαδικασιών συμμόρφωσης, τον τεχνολογικό εκσυγχρονισμό (ευρεία χρήση ταμειακών μηχανών) και την παροχή φορολογικών κινήτρων. Επιπλέον, δόθηκε ιδιαίτερη βαρύτητα στην εισαγωγή νέων κατηγοριών δηλωμένης εργασίας. Συνολικά, το 1/3 των ευρωπαϊκών χωρών που έλαβαν μέρος σε έρευνα το 2010 είχε υιοθετήσει τέτοιες στρατηγικές και το 59% των χωρών αυτών έκρινε ότι είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικές (Dekker et al, 2010).

- **Μέτρα θεραπείας**

Τα μέτρα αυτά αποσκοπούν είτε στην ενθάρρυνση των λαθραίων εργαζομένων να μην συναινούν στην αδήλωτη εργασία μέσα από προγράμματα αμνηστίας ή παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών είτε στην προτροπή των εργοδοτών και καταναλωτών να συμμετέχουν στην επίσημη οικονομία μέσα από επιδοτήσεις μισθολογικού κόστους, μείωση άμεσης και έμμεσης φορολογίας, συστήματα κουπονιών κτλ.

- **Μέτρα ηθικής δέσμευσης**

Η συγκεκριμένη δέσμη μέτρων έχει ως στόχο την ενίσχυση της **φορολογικής ηθικής** και της **ασφαλιστικής συνείδησης** ώστε να μην απαιτούνται οι παραδοσιακές πρακτικές ποινών ή επιβράβευσης προκειμένου να επιτευχθεί η νομική συμμόρφωση. Για παράδειγμα στη Βουλγαρία έχει δημιουργηθεί ένα εθνικό κέντρο που ονομάζεται Business to the Rules που έχει ως σκοπό την αλλαγή στάσης εργοδοτών και των εργαζομένων απέναντι στην αδήλωτη εργασία ενώ στη Σλοβενία, το Υπουργείο Εργασίας, Οικογένειας και Κοινωνικών Υποθέσεων ξεκίνησε στις 16 Αυγούστου 2010 μια δημόσια εκστρατεία, με διανομή διαφημιστικών φυλλαδίων, χρήση διαφημίσεων σε ραδιοφωνικές εκπομπές και επιχειρηματικά περιοδικά, με τίτλο «Ας σταματήσουμε την αδήλωτη εργασία» (Eurofound,2013).

Σήμερα τα μέτρα αποτροπής χρησιμοποιούνται σχεδόν σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ ενώ τα μέτρα εκσυγχρονισμού των επίσημων θεσμών λαμβάνονται από λιγότερο από το ήμισυ όλων των κρατών μελών. Γενικότερα τα έμμεσα μέτρα είναι πολύ πιο διαδεδομένα στις σκανδιναβικές χώρες σε σχέση με τις χώρες της Νότιας και Δυτικής Ευρώπης. Συνεπώς παρόλο που στο άρθρο 1 της απόφασης (ΕΕ) 2016/3441 για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής πλατφόρμας αναφέρεται ότι η "αντιμετώπιση" της αδήλωτης εργασίας, σημαίνει πρόληψη, αποτροπή και προώθηση της δήλωσης της, μέχρι τώρα τα κράτη μέλη παραμένουν στενά επικεντρωμένα στην αποτροπή και όχι στην προσπάθεια μεταφοράς της αδήλωτης εργασίας στην επίσημη οικονομία (Williams & Puts,2017).

Μέσα από την ανασκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας εντοπίζονται ανάμικτα αποτελέσματα αναφορικά με την αποτελεσματικότητα των μέτρων που λαμβάνονται για την αντιμετώπιση του φαινομένου. Υπάρχουν έρευνες που έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η αύξηση της πιθανότητας ανίχνευσης τουλάχιστον για ορισμένες ομάδες εισοδήματος (Klepper και Nagin, 1989 ; Slemrod et al. , 2001) όπως και η αυστηροποίηση των ποινών (Wenzel, 2004) μειώνει την πιθανότητα συμμετοχής στην αδήλωτη εργασία. Δεν μπορούν όμως να αγνοηθούν και οι αντίθετες απόψεις σύμφωνα με τις οποίες η αύξηση των κινδύνων ανίχνευσης (Shaw et al. , 2008) και των κυρώσεων (Feld and Frey, 2002 ; Murphy, 2005 ; Spicer and Lustedt, 1976) δεν οδηγεί σε νομική συμμόρφωση (Windebank & Horodnic,2017).

Έπειτα από έρευνα που διενεργήθηκε το 2013 στη Γαλλία (1.027 συνεντεύξεις σε αντιπροσωπευτικό δείγμα πληθυσμού), η οποία αποτελεί πρότυπο αναφορικά με την ασκούμενη πολιτική καταπολέμησης της ανασφάλιστης εργασίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, προέκυψαν τα εξής χρήσιμα συμπεράσματα. Οι υψηλές αντιληπτές ποινές και οι κίνδυνοι ανίχνευσης έχουν χαμηλότερο αντίκτυπο στην αδήλωτη εργασία σε σχέση με την χαμηλή **φορολογική - ασφαλιστική ηθική**. Αυτή η περιπτώσιολογική μελέτη μιας χώρας με ένα καλά αναπτυγμένο θεσμικό πλαίσιο παρέχει στοιχεία που υποστηρίζουν την προσέγγιση των κοινωνικών φορέων για την επιτακτική ανάγκη αλλαγής της εφαρμοσμένης πολιτικής από τα περισσότερα κράτη μέλη της ΕΕ (Windebank & Horodnic, 2017). Όπως αποκαλύφθηκε σε προηγούμενες μελέτες σε άλλες προηγμένες οικονομίες, η συμμόρφωση βελτιώνεται όταν υπάρχουν βελτιώσεις στην απονομή δικαιοσύνης και συγκεκριμένα στο βαθμό που οι πολίτες θεωρούν ότι τυγχάνουν σεβασμού, αμερόληπτης και υπεύθυνης αντιμετώπισης από την κυβέρνηση (Gangl et al., 2013; Murphy, 2005).

Επομένως τα τεκμηριωμένα στοιχεία που ανακύπτουν δείχνουν ότι η καλύτερη πρακτική για την καταπολέμηση της "μαύρης" εργασίας είναι ο **συνδυασμός άμεσων και έμμεσων εργαλείων** (Williams, 2014; Williams και Renooy, 2013). Οι κυβερνήσεις μπορούν να επιδιώξουν μεγαλύτερες κοινωνικές δαπάνες για να παρέχουν ένα προνοιακό "δίκτυ ασφαλείας" και αλλαγές της νοοτροπίας των κρατικών υπηρεσιών προς μία περισσότερο πελατοκεντρική προσέγγιση. Παράλληλα μέσα από την διενέργεια ενημερωτικών εκστρατειών και την απλοποίηση των κανονιστικών διαδικασιών μπορεί να καλλιεργηθεί ένα κλίμα υψηλής ασφαλιστικής συνείδησης των πολιτών. (ILO, 2016).

Αντίστοιχα τα μέτρα και οι πρωτοβουλίες που υιοθετήθηκαν από το 2010 για την καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας και της εισφοροδιαφυγής στην χώρα μας είναι συνολικά οκτώ (8) και τα περισσότερα χαρακτηρίζονται ως «καινοτόμα» (Καψάλης, 2015). Δύο εξ αυτών και συγκεκριμένα i) η κάρτα εργασίας (Ν.3996/2011), που προέβλεπε την ηλεκτρονική καταγραφή του ωραρίου εργασίας των απασχολούμενων και την on line διασταύρωση των στοιχείων αυτών με τα υποβαλλόμενα από τον εργοδότη μέσω της Αναλυτικής Περιοδικής Δήλωσης και ii) το Πιστοποιητικό ασφαλιστικής συμμόρφωσης και Μητρώο ΠΕΡΣΕΑΣ (άρθρο 17 Ν.4144/2013)

εγκαταλείφθηκαν από την ελληνική πολιτεία. Αναλυτικότερα παρουσιάζονται τα υπόλοιπα.

➤ **Εργόσημο**

Η θέσπιση της μεθόδου πληρωμής και παρακράτησης ασφαλιστικών εισφορών στη βάση του εργοσήμου εισάγεται για πρώτη φορά στην ελληνική νομοθεσία στο πλαίσιο του Ν. 3863/2010 ενώ διευρύνθηκε με τις διατάξεις των Ν.4144/13, Ν.4225/14 και Ν.4554/18. Η εν λόγω καινοτομία αφορά, κυρίως, κατηγορίες εργαζομένων με περιστασιακή απασχόληση σε έναν ή περισσότερους εργοδότες (πχ κατ'οίκον απασχολούμενο προσωπικό, διανομείς διαφημιστικών εντύπων κ.α) οι οποίοι παρέχουν τη μισθωτή εργασία τους, δίχως να είναι πρακτικά εφικτή ή δίχως να συνηθίζεται στην πράξη η σύναψη σύμβασης εξαρτημένης εργασίας. Το Υπουργείο Εργασίας σε κείμενό του προς τη Διεύθυνση Ευρωπαϊκών Υποθέσεων της Βουλής αναφέρεται στη θεσμοθέτηση του εργοσήμου ως τρόπο ασφάλισης «σε εργασίες που κινούνται στα όρια μεταξύ τυπικής και άτυπης οικονομίας».

➤ **Επιβολή υψηλών προστίμων από το ΣΕΠΕ και τον ΕΦΚΑ στην περίπτωση αδήλωτης εργασίας**

Σύμφωνα με το αρ. 20 Ν. 4255/2014 (ΦΕΚ 89/11-4-14) όπως αυτό τροποποιήθηκε με τις διατάξεις των άρθρων 5 έως 7 του Ν.4554/18, στις περιπτώσεις που κατά τον επιτόπιο έλεγχο διαπιστωθεί από Ειδικό Επιθεωρητή Εργασιακών Σχέσεων του ΣΕΠΕ, Ελεγκτή των Περιφερειακών Ελεγκτικών Κέντρων Ασφάλισης ή αρμόδιο υπάλληλο του ΕΦΚΑ η μη αναγραφή εργαζομένου σε ισχύοντα πίνακα προσωπικού, επιβάλλεται στον εργοδότη πρόστιμο ποσού δέκα χιλιάδων πεντακοσίων (10.500) ευρώ για κάθε αδήλωτο εργαζόμενο, κατά δέσμια αρμοδιότητα και χωρίς προηγούμενη πρόσκλησή του για παροχή εξηγήσεων. Σε περίπτωση δε υποτροπής του εργοδότη, η οποία διαπιστώνεται εντός τριών (3) ετών από τον πρώτο έλεγχο, το πρόστιμο ανά αδήλωτο εργαζόμενο, επιβάλλεται προσαυξημένο ως εξής: α) κατά 100% για την πρώτη μετά την αρχική παράβαση και β) κατά 200% για κάθε μεταγενέστερη παράβαση που διαπιστώνεται (Ν.4554/18).

➤ **Πληροφοριακό Σύστημα «Εργάνη» και παρακολούθηση των ποσοστών ανεργίας**

Στο πλαίσιο του δεύτερου Μνημονίου, δημιουργήθηκε στο Υπουργείο Εργασίας, το Πληροφοριακό Σύστημα «ΕΡΓΑΝΗ», μέσω του οποίου καταγράφονται σε πραγματικό χρόνο οι ροές απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας και αποτυπώνονται κρίσιμα στοιχεία της αγοράς εργασίας. Ταυτόχρονα, επιδιώκεται η

απαλλαγή των εργοδοτών από γραφειοκρατικές διαδικασίες και αγκυλώσεις που επί σειρά ετών αποτελούν τροχοπέδη στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας στη χώρα και κατά επέκταση η καταπολέμηση της ανασφάλιστης εργασίας και της εισφοροδιαφυγής.

➤ **Ποινές για απασχόληση παράνομα επιδοτούμενου ανέργου**

Σύμφωνα με τις διατάξεις του αρ.19 του Ν.4144/13 σε περίπτωση απασχόλησης επιδοτούμενου ανέργου από εργοδότη επιβάλλονται στον εργοδότη, πλέον των προβλεπόμενων στο άρθρο 25 του ν. 3996/2011, πρόσθετες διοικητικές κυρώσεις.

➤ **Παράνομη απασχόληση μεταναστών**

Στις αρχές του 2012 ενσωματώνεται στην ελληνική νομοθεσία η Κοινοτική Οδηγία 2009/52 σχετικά με την επιβολή ελάχιστων προτύπων αναφορικά με την απασχόληση παράνομων πολιτών τρίτων χωρών. Ο στόχος είναι διπλός, η καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης και η εξάλειψη του φαινομένου της απασχόλησης μεταναστών χωρίς άδειες διαμονής στις χώρες μέλη της ΕΕ , η οποία εκ των πραγμάτων είναι αδήλωτη.

Σύμφωνα με την κριτική που ασκείται στο συγκεκριμένο μέτρο ίσως κινδυνεύει ένα μεγάλο μέρος της αγροτικής παραγωγής της χώρας που στηρίζεται στην παράνομη μετανάστευση ενώ η πλειοψηφία των αγροτών παραγωγών έρχεται αντιμέτωπη με υψηλές ποινικές και διοικητικές κυρώσεις (Καψάλης, 2015). Η ιδιαιτερότητα αυτή της ελληνικής οικονομίας οδήγησε ενδεχομένως τον Μάιο του 2016 στην θέσπιση του εργοσήμου για αγροτικές εργασίες παρεχόμενες από μετανάστες χωρίς άδεια παραμονής. Ο τ. ΟΓΑ, σύμφωνα με εκτιμήσεις του, χάνει επί του παρόντος 40 εκατομμύρια ευρώ ετησίως εξαιτίας των αδήλωτων εργατών και αυτό το μέτρο θεωρείται ως μια βιώσιμη λύση για την αντιμετώπιση της αδήλωτης εργασίας (ILO,2016).

➤ **Σχέδιο Άρτεμις**

Στο τρίτο κεφάλαιο του Ν. 4144/2013 που έχει τίτλο «Ενίσχυση ελεγκτικών μηχανισμών, αδήλωτης εργασίας-γραφειοκρατίας και φοροδιαφυγής» η αδήλωτη εργασία αξιολογείται ως «οικονομικό και κοινωνικό έγκλημα» και όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο εισάγεται για πρώτη φορά στην ελληνική έννομη τάξη ειδική σχέση συνεργασίας της Οικονομικής Αστυνομίας με τους ελεγκτικούς

μηχανισμούς του υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης.(ΣΕΠΕ,2017).

Σύμφωνα με τον Καψάλη (2015) η ελληνική πολιτεία θα πρέπει να δώσει μεγαλύτερη προσοχή στις προτάσεις – παρατηρήσεις εργοδοτών και εργαζομένων που επισημαίνουν την αναγκαιότητα **ενίσχυσης των ελεγκτικών μηχανισμών** και όχι την εξάντληση της αυστηρότητας τους μέσω επιβολής **υψηλών προστίμων**. Συνεχίζοντας την κριτική του τονίζει την ανάγκη διενέργειας ενός ουσιαστικού και εις βάθος διαλόγου με τους κοινωνικούς εταίρους και την ακαδημαϊκή κοινότητα. Παρόμοιες ενστάσεις για το ύψος των επιβαλλόμενων προστίμων διατυπώνονται από εμπειρογνώμονες και στην Διαγνωστική Έκθεση για την Αδήλωτη Εργασία στην Ελλάδα (ILO,2016), οι οποίοι εκφράζουν την ανησυχία τους ότι οι υπερβολικά αυστηρές κυρώσεις μπορεί να έχουν δυσανάλογες επιπτώσεις για τις επιχειρήσεις και ενδέχεται να οδηγήσουν ακόμη και σε τερματισμό των δραστηριοτήτων των μικρομεσαίων επιχειρηματικών μονάδων.

Δίνοντας μία άλλη διάσταση στην αντιμετώπιση του φαινομένου οι Bitzenis et al (2016) υποστηρίζουν ότι η βελτίωση της **ποιότητας διακυβέρνησης** και η μείωση της διαφθοράς στον δημόσιο τομέα αποτελούν καθοριστικά μέσα για τη μείωση της αδήλωτης οικονομίας και της αδήλωτης εργασίας στην Ελλάδα.

Στα πλαίσια αξιολόγησης των μέτρων πολιτικής για την αντιμετώπιση της εισφοροδιαφυγής και της αδήλωτης εργασίας που υιοθετούνται στην Ελλάδα, διεξήχθη τον Απρίλιο του 2015 μία έρευνα τεκμηρίωσης. Από τα στοιχεία που αντλήθηκαν προκύπτει ότι η Ελλάδα εστιάζει στην εφαρμογή μέτρων αποτροπής ενώ υιοθετεί ένα μικρό αριθμό πολιτικών ενθάρρυνσης, σε αντίθεση με τις χώρες του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου. Επιπλέον, σε ορισμένα κράτη μέλη της ΕΕ παρατηρείται μια μετάβαση από την εφαρμογή "άμεσων ελέγχων" (αναγκαστική συμμόρφωση) σε μια προσέγγιση με "έμμεσους ελέγχους" (οικειοθελής συνεργασία), η οποία αποσκοπεί στο να δημιουργηθεί ένα **κλίμα εμπιστοσύνης** μεταξύ πολιτών και επίσημων θεσμών. Δυστυχώς αυτό το κλίμα είναι σχεδόν ανύπαρκτο στην Ελλάδα (ILO,2016).

Ωστόσο, η πρόσφατη θέσπιση των διατάξεων του άρθ.6 του Ν.4554/18 σύμφωνα με τις οποίες παρέχεται στους εργοδότες το δικαίωμα της έκπτωσης του προστίμου των 10.500€, εφόσον προβούν στην πρόσληψη του απασχολούμενου που

εντοπίστηκε ως αδήλωτος, αποτελεί μία ένδειξη εντατικοποίησης της προσπάθειας οικειοθελούς συμμόρφωσης των εργοδοτών (Εγκύκλιος ΕΦΚΑ 36/18).

2.7 Προτάσεις αντιμετώπισης της εισφοροδιαφυγής – αδήλωτης εργασίας

Ενόψει της πολυπλοκότητας και της ετερογένειας της αδήλωτης εργασίας, δεν υπάρχει απλή λύση για την καταπολέμησή της. Απαιτείται μια ισορροπημένη πολιτική προσέγγιση που να περιλαμβάνει μέτρα για τον περιορισμό ή την πρόληψη της εμφάνισής της και την επιβολή της με τη συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων. Μια τέτοια προσέγγιση περιγράφεται στο ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου το 2003 η οποία περιλάμβανε μεταξύ άλλων τις κάτωθι προτάσεις, πολλές εκ των οποίων δεν έχουν ακόμη υιοθετηθεί από τα κράτη μέλη (COM,2007):

- ✚ την εξάλειψη των φορολογικών στρεβλώσεων μεταξύ του καθεστώτος του μισθωτού και οι αυτοαπασχολούμενοι και μείωση της φορολογίας στις θέσεις χαμηλής παραγωγικότητας
- ✚ περαιτέρω αξιοποίηση των δυνατοτήτων ηλεκτρονικής διακυβέρνηση
- ✚ προσαρμογή του θεσμικού πλαισίου για τον έλεγχο των διασυνοριακών μετακινήσεων εργαζομένων προκειμένου να προσαρμοστεί στον αυξανόμενο ρυθμό και την πολυπλοκότητα των διασυνοριακών επιχειρήσεων

Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενη ενότητα, πλέον η παραδοσιακή ορθολογική προσέγγιση αντιμετώπισης της αδήλωτης εργασίας σε όλη την Ευρώπη δίνει σταδιακά την θέση της σε μία πιο σύγχρονη προσέγγιση η οποία έχει ως αφετηρία της κοινωνικούς παράγοντες. Τα μέτρα πολιτικής, τα οποία βασίζονται στην προσέγγιση αυτή, στοχεύουν στην αύξηση της οριζόντιας και κάθετης εμπιστοσύνης των πολιτών στα επίσημα θεσμικά όργανα και στο κοινωνικό σύνολο ευρύτερα. Η **οριζόντια εμπιστοσύνη** σχετίζεται με την συμμετοχή των πολιτών στην αδήλωτη οικονομία όταν υπάρχει η αντίληψη ότι το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού πράττει κάτι αντίστοιχο ενώ η **κάθετη εμπιστοσύνη** έχει σχέση με το αντιλαμβανόμενο κενό μεταξύ επίσημων και άτυπων θεσμών. Επομένως απαιτείται η χρήση πολιτικών στρατηγικών που στοχεύουν στην βελτίωση της ποιότητας των δημοσίων αγαθών και

υπηρεσιών, την αποκατάσταση της κοινωνικής αλληλεγγύης και της άμβλυνσης των ανισοτήτων (Stefanov, Williams & Rodgers, 2017).

Προς αυτή την κατεύθυνση μπορούν να αποτελέσουν παράδειγμα προς μίμηση οι πολιτικές που εφάρμοσε η Επιθεώρηση Εργασίας της Ρουμανίας, εκμεταλλευόμενη την δύναμη των μέσων μαζικής ενημέρωσης και του διαδικτύου. Η εθνική στρατηγική αντιμετώπισης της αδήλωτης εργασίας συμπεριλαμβάνει μεταξύ άλλων τις εξής πρακτικές: (Gheorghiu,2012)

- Δημιουργία ιστοσελίδας για την παροχή πληροφοριών στους πολίτες σχετικά με την ισχύουσα εργατική νομοθεσία
- Δημιουργία ανοιχτών γραμμών καταγγελιών περιπτώσεων αδήλωτης απασχόλησης
- Ελεύθερη διανομή έντυπου ενημερωτικού υλικού σχετικά με τα μειονεκτήματα της αδήλωτης εργασίας σε επαγγελματικές σχολές και σχολεία δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης
- Συμμετοχή των επιθεωρητών εργασίας σε ανοιχτή με το κοινό επικοινωνία σε ραδιοφωνικές και τηλεοπτικές εκπομπές
- Οργάνωση σεμιναρίων και συζητήσεων στρογγυλής τραπέζης με τη συμμετοχή εμπειρογνομώνων, κοινωνικών λειτουργών, ψυχολόγων κτλ

Στην Ελλάδα οι πρώτοι που πλήττονται από ένα άκαμπτο θεσμικό πλαίσιο που επιβάλλει ένα ιδιαίτερα υψηλό μισθολογικό και μη μισθολογικό κόστος είναι οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις. Αυτές μάλιστα αυτή την περίοδο αντιμετωπίζουν τις μεγαλύτερες προκλήσεις ως προς την πληρωμή των οφειλών τους προς ιδιώτες, αλλά και το κράτος, την ώρα που η αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα, σε αντίθεση με την Ευρώπη, δεν είναι τόσο ζήτημα «εργασίας μεταξύ φίλων και συγγενών» αλλά μισθωτής εργασίας σε επιχειρήσεις (ΣΕΒ,2017). Συνεπώς, η κρατική παρέμβαση πρέπει να στοχεύει στη διαμόρφωση συνθηκών ανάπτυξης της αγοράς και ταυτόχρονα να διασφαλίσει ένα πλαίσιο λειτουργίας των επιχειρήσεων που αποτρέπει παράνομες πρακτικές. Συγκεκριμένα, σχετικές δράσεις πρέπει να υπάρξουν στις ακόλουθες κατευθύνσεις (ΣΕΒ,2017):

1. Πλήρης αξιοποίηση ενός ολοκληρωμένου πληροφοριακού συστήματος, με την αναβάθμιση των λειτουργιών και την διασύνδεση των υφιστάμενων συστημάτων
2. Προγράμματα συνεχούς εκπαίδευσης των επιθεωρητών

3. Ενίσχυση της διαφάνειας μέσω τακτικής δημοσιοποίησης πρωτογενών στοιχείων καθώς και εκθέσεων που να σχετίζονται με τους ελέγχους και τα αποτελέσματα αυτών
4. Διασφάλιση της οικονομικής ανταποδοτικότητας και βιωσιμότητας του φορολογικού και ασφαλιστικού συστήματος, καθώς και της συνταξιοδοτικής δικαιοσύνης
5. Προώθηση της συνεργασίας των εθνικών αρχών με τις Ευρωπαϊκές και τη Διεθνή Οργάνωση Εργασίας (ILO) και αξιοποίηση της Ευρωπαϊκής Πλατφόρμας για την καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας
6. Κωδικοποίηση και απλοποίηση της εργατικής νομοθεσίας με στόχο την ασφάλεια δικαίου και την δημιουργία κατάλληλου κλίματος για επενδυτικές πρωτοβουλίες

Η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδας είχε αναλάβει το 2015 την έκδοση της Γνώμης Πρωτοβουλίας με τίτλο «Η Αδήλωτη Εργασία και προτάσεις για την αντιμετώπισή της» και διατύπωσε μεταξύ άλλων τις κάτωθι προτάσεις (ΟΚΕ,2015):

- **Ενίσχυση του κοινωνικού διαλόγου**

Ο κοινωνικός διάλογος και οι συλλογικές διαπραγματεύσεις πρέπει να βρεθούν στο επίκεντρο των εργασιακών σχέσεων με αξιοποίηση των δοκιμασμένων μεθόδων συνεννόησης των κοινωνικών εταίρων.

- **Θεσμοθέτηση του συμβουλευτικού ελέγχου**

Υιοθέτηση του θεσμού του «συμβουλευτικού ελέγχου», που εφαρμόζεται ήδη σε πολλές χώρες και διενεργείται κυρίως μέσα από την παροχή συμβουλευτικής υποστήριξης σε νέους επιχειρηματίες .Επιπλέον περιλαμβάνει την αποφυγή επιβολής κυρώσεων στην περίπτωση της τυπικής ή για πρώτη φορά ουσιαστικής παράβασης.

- **Θεσμοθέτηση της Δημόσιας Επιβράβευσης των συνεπών επιχειρήσεων.**

Καθιέρωση δημόσιας επιβράβευσης των συνεπών και καθόλα νόμιμων επιχειρήσεων και συμπερίληψη της εργατικής και φορολογικής συμμόρφωσης ως ποιοτικό κριτήριο στα πλαίσια αξιολόγησης τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ - ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

3.1 Εισαγωγή

Το παρόν κεφάλαιο αναφέρεται στον τρόπο προσέγγισης της εμπειρικής έρευνας που διενεργήθηκε στα πλαίσια της διπλωματικής εργασίας. Αρχικά παρουσιάζεται ο πληθυσμός και το δείγμα της έρευνας και στην συνέχεια περιγράφεται ο τρόπος κατάρτισης και το περιεχόμενο του ερωτηματολογίου. Τέλος γίνεται μία σύντομη περιγραφή της μεθοδολογίας της στατιστικής ανάλυσης των αποτελεσμάτων.

3.2 Ερευνητικό δείγμα

Προκειμένου να υπάρχει ολοκληρωμένη προσέγγιση του θέματος θεωρήθηκε σκόπιμο το ερωτηματολόγιο της έρευνας να διανεμηθεί σε άτομα που διαθέτουν εμπειρία, εξειδικευμένη γνώση και εσωτερική πληροφόρηση αναφορικά με το μέγεθος, τους προσδιοριστικούς παράγοντες και τους πιθανούς τρόπους αντιμετώπισης του φαινομένου της εισφοροδιαφυγής – αδήλωτης εργασίας στην Ελλάδα. Ως εκ τούτου προκρίθηκε η επιλογή των στελεχών των δύο βασικών ελεγκτικών μηχανισμών της Δημόσιας Διοίκησης που έχουν ως κύρια αρμοδιότητα την ορθή τήρηση της ασφαλιστικής / εργατικής νομοθεσίας καθώς και των επαγγελματιών – υπαλλήλων με την ιδιότητα του λογιστή/φοροτεχνικού που έχουν μεταξύ άλλων την ευθύνη σύνταξης των μηνιαίων μισθοδοτικών καταστάσεων και της τήρησης των τυπικών στοιχείων απασχόλησης του προσωπικού των επιχειρήσεων. Κατά συνέπεια το ερωτηματολόγιο διανεμήθηκε σε Επιθεωρητές του Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας (ανατολικού, κεντρικού και δυτικού τομέα Θεσσαλονίκης), σε ελεγκτές του Περιφερειακού Ελεγκτικού Κέντρου Ασφάλισης (ΠΕΚΑ) Κεντρικής Μακεδονίας που εδρεύει στην Θεσσαλονίκη και σε μεγάλα λογιστικά γραφεία του Νομού Θεσσαλονίκης που επιλέχθηκαν με τυχαία δειγματοληψία. Στους υπαλλήλους της Δημόσιας Διοίκησης το ερωτηματολόγιο διανεμήθηκε κατά βάση σε έντυπη μορφή ενώ στους επαγγελματίες και υπαλλήλους του ιδιωτικού τομέα η διανομή διενεργήθηκε κατά κύριο λόγο ηλεκτρονικά.

3.3 Ερωτηματολόγιο έρευνας

Το ερωτηματολόγιο της παρούσας έρευνας (παρατίθεται στο παράρτημα της εργασίας) καταρτίστηκε έπειτα από προσεκτική μελέτη της εγχώριας και διεθνούς βιβλιογραφίας και μέσα από την επαγγελματική εμπειρία, λόγω της ιδιότητας του ελεγκτή του ΠΕΚΑ Κεντρικής Μακεδονίας, της συγγράφου. Πρόκειται για δομημένο ερωτηματολόγιο κλειστού τύπου αποτελούμενο από τέσσερις ενότητες. Η πρώτη ενότητα περιλαμβάνει τέσσερις ερωτήσεις οι οποίες αφορούν τα δημογραφικά στοιχεία των ερωτηθέντων (φύλο, ηλικία, επίπεδο εκπαίδευσης και επαγγελματική ιδιότητα) ενώ οι υπόλοιπες τρεις ενότητες αποτελούνται από ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής με την χρήση της πενταβάθμιας κλίμακας Likert, όπου ο συμμετέχων καλείται να δηλώσει το βαθμό συμφωνίας του με τις διατυπωμένες προτάσεις.

Πιο συγκεκριμένα η δεύτερη ενότητα «ΑΙΤΙΕΣ - ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ» εξετάζει τις αιτίες της εισφοροδιαφυγής – αδήλωτης εργασίας μέσα από μία σειρά οικονομικών, κοινωνικών, πολιτικών συνθηκών που επικρατούν στην ελληνική πραγματικότητα και απαρτίζεται από δεκαπέντε ερωτήματα. Ορισμένες ερωτήσεις βασίζονται μεταξύ άλλων στην έρευνα του Ευρωβαρόμετρου (2013) για την αδήλωτη εργασία στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και σε δημοσκόπηση που πραγματοποίησε η ΔΟΕ (2017) στην περιφέρεια Αττικής στο πλαίσιο του προγράμματος «Υποστήριξη της μετάβασης από την άτυπη στην τυπική οικονομία και τη μείωση της αδήλωτης εργασίας στην Ελλάδα: Αναγνώριση των αιτίων και διασφάλιση της αποτελεσματικής συμμόρφωσης».

Η τρίτη ενότητα του ερωτηματολογίου «ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΜΕΓΕΘΟΥΣ ΚΑΙ ΜΟΡΦΕΣ ΕΜΦΑΝΙΣΗΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ» απαρτίζεται από επτά (7) ερωτήματα μέσα από τα οποία καλούνται οι συμμετέχοντες να εκφράσουν την εκτίμησή τους για τους τρόπους εκδήλωσης της εισφοροδιαφυγής αλλά και για τον βαθμό εμφάνισής της σε διάφορες κατηγορίες επιχειρήσεων οι οποίες θεωρούνται "υψηλής παραβατικότητας" βάση της διεθνούς βιβλιογραφίας και του επιχειρησιακού σχεδίου δράσης «Άρτεμις» (2017) ενώ απασχολούν και μεγάλο μέρος του εργατικού δυναμικού.

Τέλος η τελευταία ενότητα «ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ» αποτελείται από οκτώ (8) ερωτήσεις μέσα από τις οποίες καλούνται οι συμμετέχοντες να εκφράσουν

τον άποψη τους για τον βαθμό συμβολής μίας σειράς πρακτικών στον περιορισμό του φαινομένου. Πολλοί από τους τρόπους αντιμετώπισης που προβάλλονται έχουν προκύψει από τη Διαγνωστική Έκθεση για την Αδήλωτη Εργασία στην Ελλάδα (ILO, 2016), από τα αποτελέσματα έρευνας που διενήργησε το Υπουργείο Εργασίας το 2012 (Καψάλης,2015) αλλά και από μία σειρά εκθέσεων της διεθνούς βιβλιογραφίας (Stefanov, Williams & Rodgers, 2017 ; Bailey & Turner, 2001; European Platform, 2017).

3.4 Μεθοδολογία Στατιστικής Ανάλυσης Ερωτηματολογίου

Για την άρτια ανάλυση και απεικόνιση των αποτελεσμάτων που προέκυψαν από τις απαντήσεις του ερωτηματολογίου κρίθηκε σκόπιμο να χρησιμοποιηθεί η περιγραφική στατιστική και η ανάλυση παλινδρόμησης με την συνδρομή του στατιστικό πακέτου SPSS 20.0 καθώς και του πακέτου υπολογιστικών φύλλων του Excel.

Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά την περιγραφική στατιστική ανάλυση δίνεται για κάθε ερώτηση η συχνότητα, η αθροιστική συχνότητα και τα αντίστοιχα ποσοστά μέσα από σχετικούς πίνακες ενώ τα αποτελέσματα παρουσιάζονται και με τη μορφή διαγραμμάτων.

Για την διεκπεραίωση της ανάλυσης παλινδρόμησης όλες οι εξεταζόμενες μεταβλητές της δεύτερης και τρίτης ενότητας του ερωτηματολογίου, που αφορούν τους προσδιοριστικούς παράγοντες του φαινομένου, τις μορφές εκδήλωσής του και την εκτίμηση της έντασής του σε διάφορους κλάδους, ομαδοποιήθηκαν με αποτέλεσμα την δημιουργία έξι νέων μεταβλητών οι οποίες είναι συνεχείς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1 Αποτελέσματα περιγραφική στατιστικής

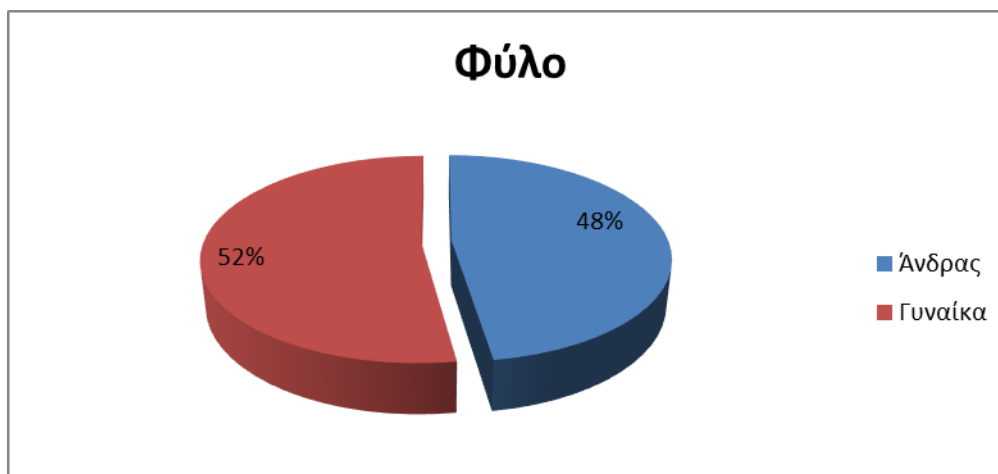
Στην παρούσα ενότητα, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας με την βοήθεια της περιγραφικής στατιστικής μέσα από την χρήση πινάκων και διαγραμμάτων. Η έρευνα διήρκησε από τις 1/11/2018 έως τις 5/12/2018. Συνολικά διανεμήθηκαν 170 ερωτηματολόγια εκ των οποίων επιστράφηκαν τα 147 πλήρως συμπληρωμένα (86,47 % ποσοστό συμμετοχής).

Η Α ενότητα του ερωτηματολογίου απαρτίζεται από τέσσερις γενικές ερωτήσεις οι οποίες αφορούν τα δημογραφικά στοιχεία των εργαζομένων που κλήθηκαν να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο. Πιο συγκεκριμένα, η πρώτη ερώτηση εξετάζει το φύλο των συμμετεχόντων στην έρευνα. Τα αποτελέσματα απεικονίζονται στον πίνακα 4.1.

Πίνακας 4.1 Φύλο

	Συχνότητα	Ποσοστό %	Αθροιστικό ποσοστό %
Άνδρας	70	48	48
Γυναίκα	77	52	100
ΣΥΝΟΛΟ	147	100	

Όπως προκύπτει από τον σχετικό πίνακα οι 77 από τους συμμετέχοντες ήταν γυναίκες (ποσοστό 52%) και οι 70 άνδρες (ποσοστό 48%). Ακολουθεί διάγραμμα για την σχηματική απεικόνιση.

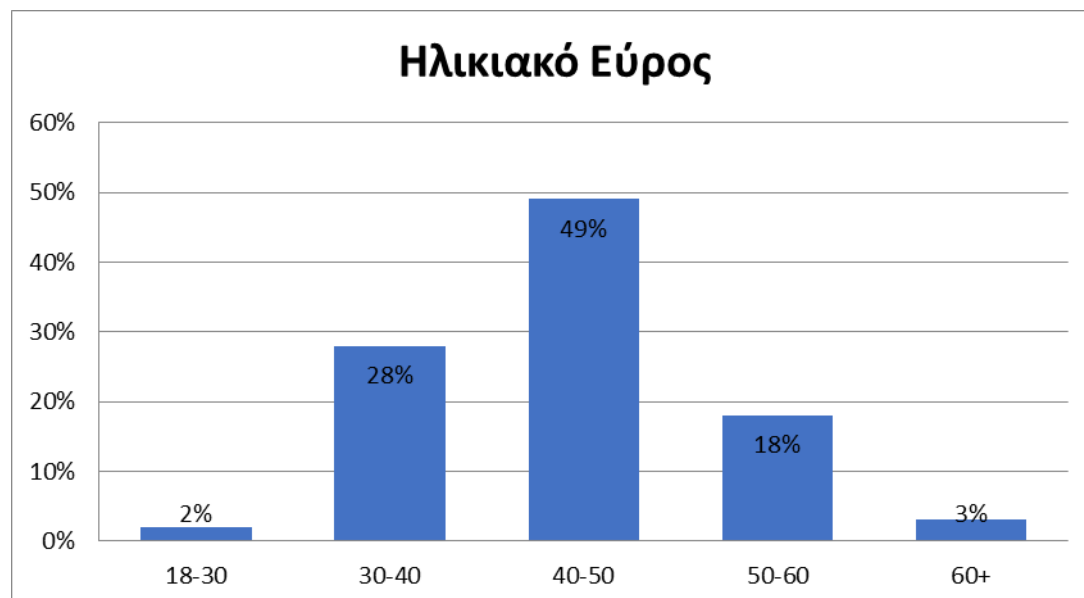
Διάγραμμα 4.1 Φύλο

Η ερώτηση 2 αφορά την ηλικία των ερωτηθέντων. Από τον πίνακα συχνοτήτων και ποσοστών προκύπτει μία κατανομή των συμμετεχόντων σε όλο το ηλικιακό εύρος. Συγκεκριμένα τα δύο μικρότερα ποσοστά συγκεντρώνουν οι ηλικίες κάτω των 30 ετών και άνω των 60 με ποσοστά 2% και 3% αντίστοιχα. Ένα ποσοστό 28% ανήκει στην ηλικιακή κατηγορία 30 έως 40 ετών, η πλειοψηφία (49%) είναι 40 έως 50 ετών και ένα ποσοστό της τάξεως του 18% ανήκει στην κατηγορία 50 έως 60 ετών.

Πίνακας 4.2 Ηλικία

	Συχνότητα	Ποσοστό %	Αθροιστικό Ποσοστό %
18-30 ετών	3	2	2
30-40 ετών	41	28	30
40-50 ετών	72	49	79
50-60 ετών	26	18	97
60+ ετών	5	3	100
ΣΥΝΟΛΟ	147	100	

Ακολουθεί σχετικό διάγραμμα.

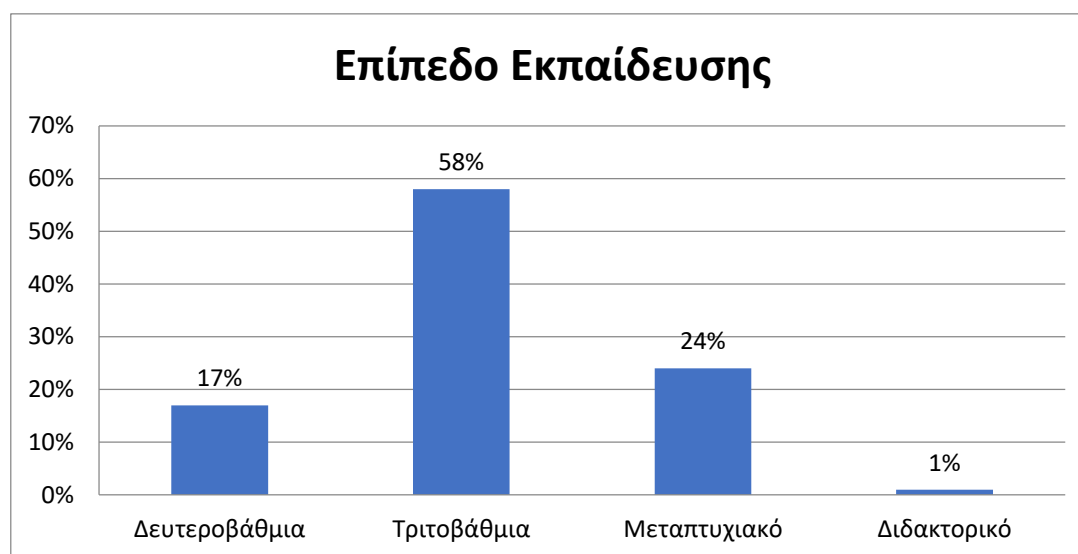

Διάγραμμα 4.2 Ηλικία

Το επόμενο ερώτημα αφορά το επίπεδο εκπαίδευσης. Όπως φαίνεται στον πίνακα 4.3, το 17% των συμμετεχόντων είναι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, το 58% απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, το 24% είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού διπλώματος και ένα μικρό ποσοστό (1%) κάτοχοι διδακτορικού τίτλου. Όπως είναι αντιληπτό η πλειοψηφία των συμμετεχόντων είναι ανώτατης εκπαίδευσης.

Πίνακας 4.3 Επίπεδο Εκπαίδευσης

	Συχνότητα	Ποσοστό %	Αθροιστικό Ποσοστό %
Δευτεροβάθμια	25	17	17
Τριτοβάθμια	85	58	75
Μεταπτυχιακό	35	24	99
Διδακτορικό	2	1	100
ΣΥΝΟΛΟ	147	100	

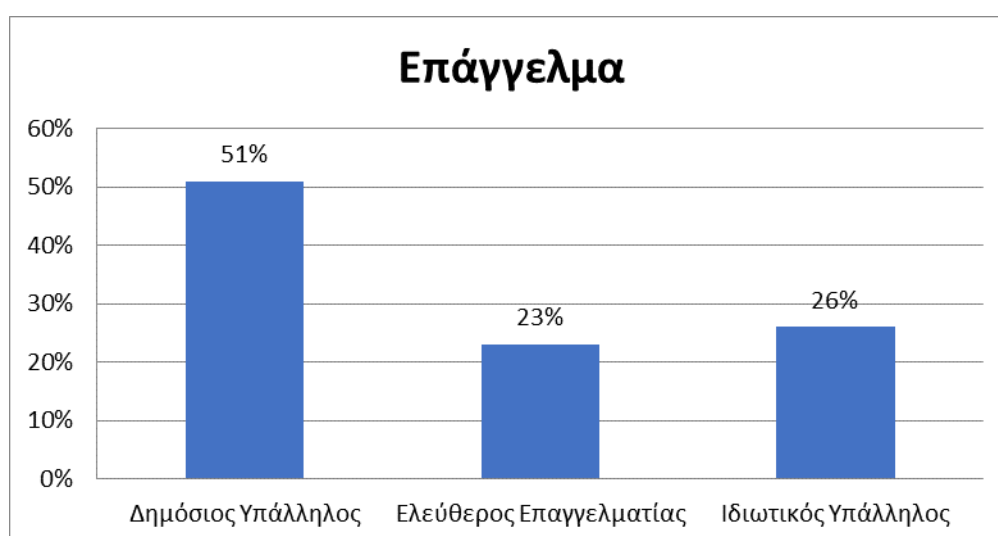
Διάγραμμα 4.3 Επίπεδο εκπαίδευσης

Η τελευταία ερώτηση του πρώτου μέρους αφορά την επαγγελματική ιδιότητα των ερωτηθέντων. Ακολουθεί πίνακας συχνοτήτων και ποσοστών.

Πίνακας 4.4 Επάγγελμα

	Συχνότητα	Ποσοστό %	Αθροιστικό Ποσοστό %
Δημόσιος Υπάλληλος	75	51	51
Ελεύθερος Επαγγελματίας	34	23	74
Ιδιωτικός Υπάλληλος	38	26	100
ΣΥΝΟΛΟ	147	100	

Από τους συμμετέχοντες ένα ποσοστό 51% είναι δημόσιοι υπάλληλοι και συγκεκριμένα υπάλληλοι του Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας και του Περιφερειακού Ελεγκτικού Κέντρου Ασφάλισης Κεντρικής Μακεδονίας. Από τους υπόλοιπους οι 34 (ποσοστό 23%) είναι αυτοαπασχολούμενοι Λογιστές - Φοροτεχνικοί ενώ οι 38 (ποσοστό 26%) είναι ιδιωτικοί υπάλληλοι που εργάζονται σε λογιστικά γραφεία.

Διάγραμμα 4.4 Επάγγελμα

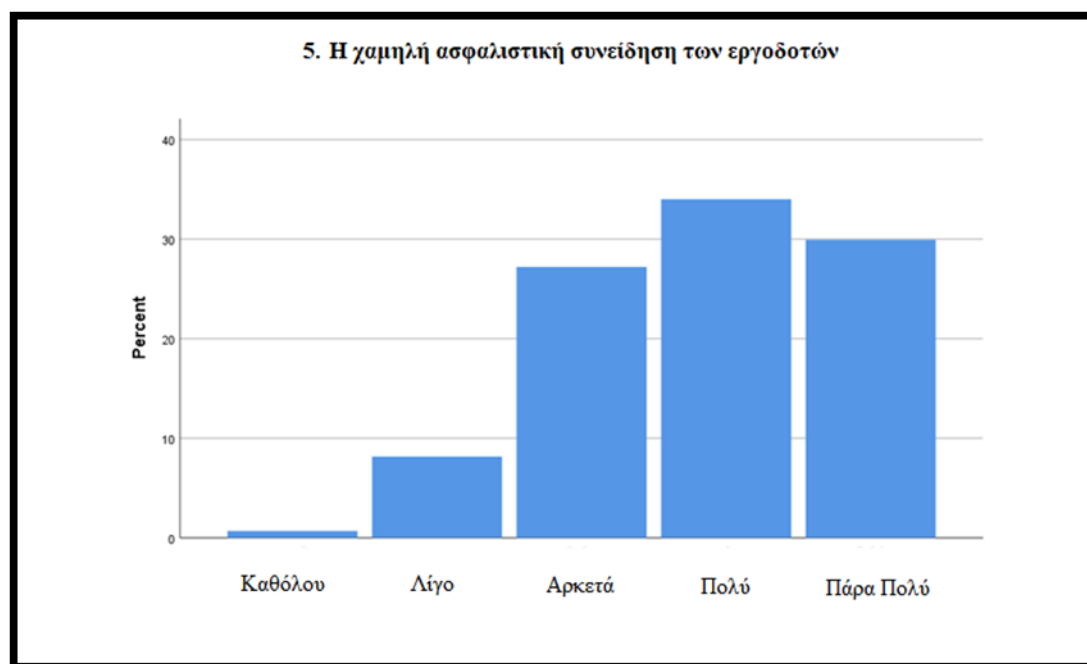
Περνώντας στην δεύτερη ενότητα του ερωτηματολογίου με τίτλο «ΑΙΤΙΕΣ-ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ» οι συμμετέχοντες καλούνται να απαντήσουν σε ποιο βαθμό θεωρούν ότι οι κάτωθι παράγοντες επηρεάζουν το μέγεθος της εισφοροδιαφυγής - αδήλωτης εργασίας.

Η ερώτηση πέντε (5) αφορά την χαμηλή ασφαλιστική συνείδηση των εργοδοτών.

Πίνακας 4.5 Ερώτημα 5

5. Η χαμηλή ασφαλιστική συνείδηση των εργοδοτών					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	1	,7	,7	,7
	Λίγο	12	8,2	8,2	8,8
	Αρκετά	40	27,2	27,2	36,1
	Πολύ	50	34,0	34,0	70,1
	Πάρα πολύ	44	29,9	29,9	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

Παρατηρούμε ότι οι απαντήσεις αρκετά (27,2%), πολύ (34%) και πάρα πολύ (29,9%) συγκεντρώνουν την συντριπτική πλειοψηφία (αθροιστικά 91,1%). Συνεπώς ελάχιστοι είναι εκείνοι που δεν θεωρούν την χαμηλή ασφαλιστική συνείδηση των εργοδοτών βασική αιτία του φαινομένου. Ακολουθεί σχετικό ραβδόγραμμα.

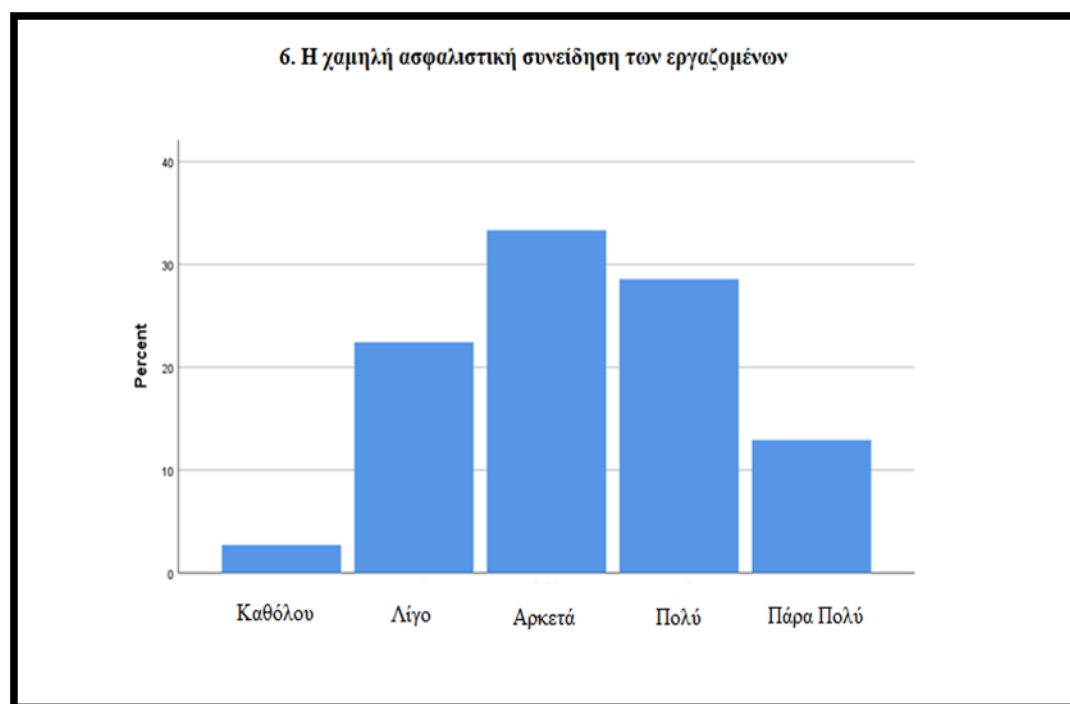

Διάγραμμα 4.5 Ερώτημα 5

Η ερώτηση έξι (6) εξετάζει αντίστοιχα την χαμηλή ασφαλιστική συνείδηση των εργαζομένων ως προσδιοριστικό παράγοντα της αδήλωτης εργασίας. Και εδώ παρατηρούμε μία σαφή τάση των απαντήσεων καθώς το 33,3% απάντησε ότι την επηρεάζει αρκετά και το 28,6% πολύ. Η απάντηση λίγο και πάρα πολύ συγκέντρωσαν 22,4% και 12,9% αντίστοιχα. Ένα πολύ μικρό ποσοστό (μόλις 2,7%) θεωρεί ότι η χαμηλή ασφαλιστική συνείδηση των εργαζομένων δεν σχετίζεται καθόλου με το μέγεθος της εισφοροδιαφυγής - αδήλωτης εργασίας.

Πίνακας 4.6 Ερώτημα 6

6. Η χαμηλή ασφαλιστική συνείδηση των εργαζομένων					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	4	2,7	2,7	2,7
	Λίγο	33	22,4	22,4	25,2
	Αρκετά	49	33,3	33,3	58,5
	Πολύ	42	28,6	28,6	87,1
	Πάρα πολύ	19	12,9	12,9	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

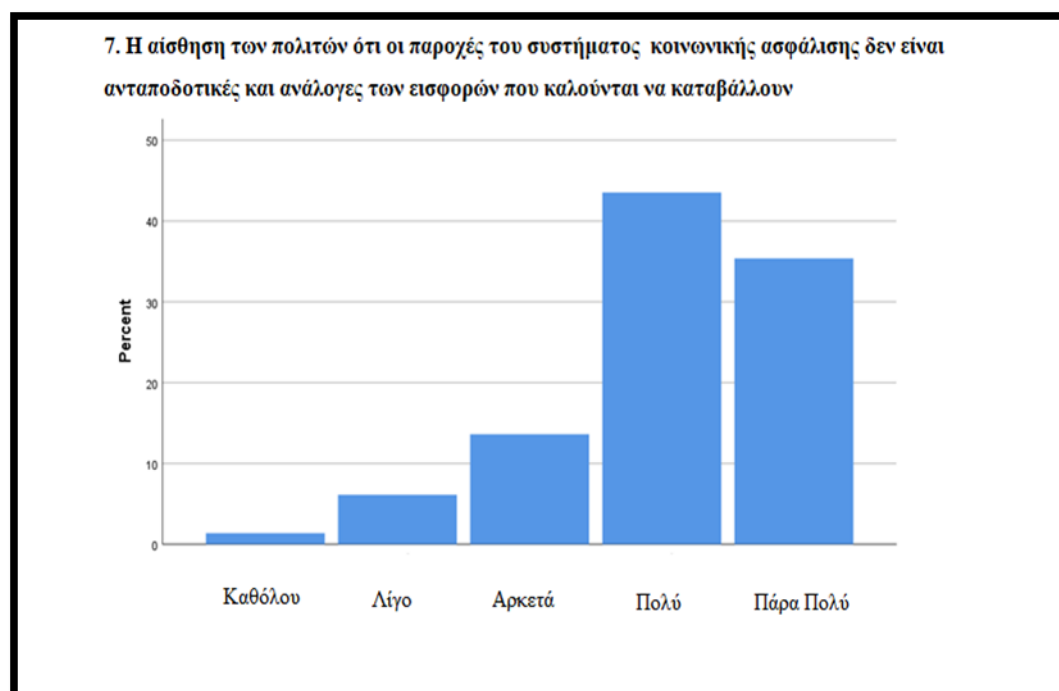
Διάγραμμα 4.6 Ερώτημα 6

Η ερώτηση επτά (7) εξετάζει την συσχέτιση της αδήλωτης εργασίας με την αίσθηση των πολιτών ότι οι παροχές του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης δεν είναι ανταποδοτικές και ανάλογες των εισφορών που καλούνται να καταβάλλουν. Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων απάντησε ότι η αίσθηση αυτή των πολιτών επηρεάζει πολύ (43,5%) και πάρα πολύ (35,4%) αντίστοιχα. Οι απαντήσεις δείχνουν ξεκάθαρα ότι η ανταποδοτικότητα των παροχών αποτελεί βασική αιτία για την συμμετοχή στην αδήλωτη εργασία.

Πίνακας 4.7 Ερώτημα 7

7. Η αίσθηση των πολιτών ότι οι παροχές του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης δεν είναι ανταποδοτικές και ανάλογες των εισφορών που καλούνται να καταβάλλουν					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	2	1,4	1,4	1,4
	Λίγο	9	6,1	6,1	7,5
	Αρκετά	20	13,6	13,6	21,1
	Πολύ	64	43,5	43,5	64,6
	Πάρα πολύ	52	35,4	35,4	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

Ακολουθεί διαγραμματική απεικόνιση.

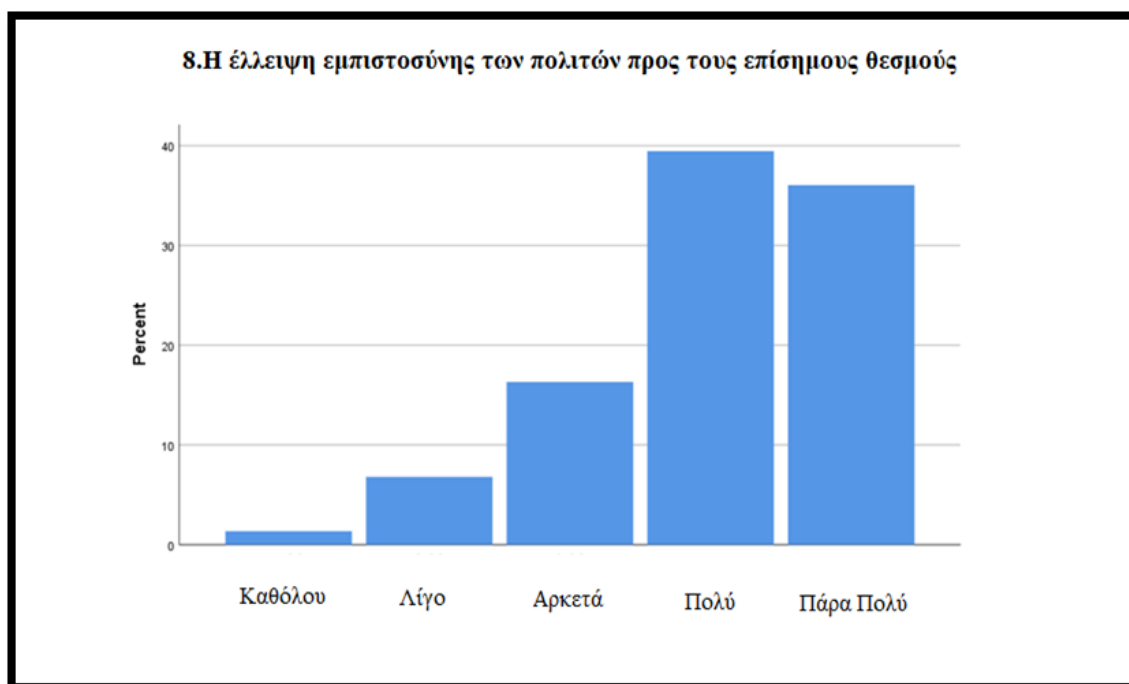

Διάγραμμα 4.7 Ερώτημα 7

Με το ερώτημα οκτώ (8) διερευνάται κατά πόσο ευθύνεται η έλλειψη εμπιστοσύνης των πολιτών προς τους επίσημους θεσμούς για την εισφοροδιαφυγή-αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα το 39,5% απάντησε ότι ευθύνεται πολύ και το 36,1% πάρα πολύ ενώ 16,3% απάντησε αρκετά, το 6,8% λίγο και μόλις το 1,4% καθόλου.

Πίνακας 4.8 Ερώτημα 8

8.Η έλλειψη εμπιστοσύνης των πολιτών προς τους επίσημους θεσμούς					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	2	1,4	1,4	1,4
	Λίγο	10	6,8	6,8	8,2
	Αρκετά	24	16,3	16,3	24,5
	Πολύ	58	39,5	39,5	63,9
	Πάρα πολύ	53	36,1	36,1	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

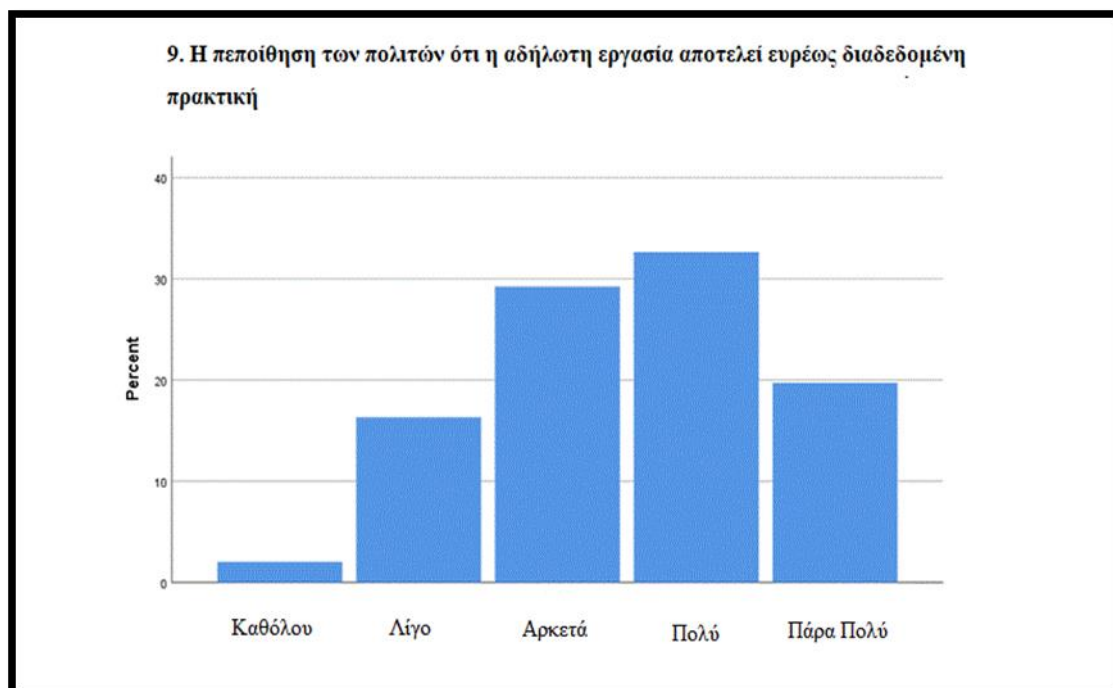
Διάγραμμα 4.8 Ερώτημα 8

Η ερώτηση εννιά (9) αφορά την άποψη των συμμετεχόντων σχετικά με το κατά πόσο η αδήλωτη εργασία οφείλεται στην πεποίθηση των πολιτών ότι αποτελεί μία ευρέως διαδεδομένη πρακτική. Από τον σχετικό πίνακα συχνοτήτων (Πίνακας 4.9) παρατηρούμε ότι η απάντηση πολύ προηγείται με 32,7%, ακολουθούν οι απαντήσεις αρκετά και πάρα πολύ με ποσοστά 29,3% και 19,7% αντίστοιχα και έπονται οι απαντήσεις λίγο (16,3%) και καθόλου (2%).

Πίνακας 4.9 Ερώτημα 9

9.Η πεποίθηση των πολιτών ότι η αδήλωτη εργασία αποτελεί ευρέως διαδεδομένη πρακτική					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	3	2,0	2,0	2,0
	Λίγο	24	16,3	16,3	18,4
	Αρκετά	43	29,3	29,3	47,6
	Πολύ	48	32,7	32,7	80,3
	Πάρα πολύ	29	19,7	19,7	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

Ακολουθεί το αντίστοιχο ραβδόγραμμα.

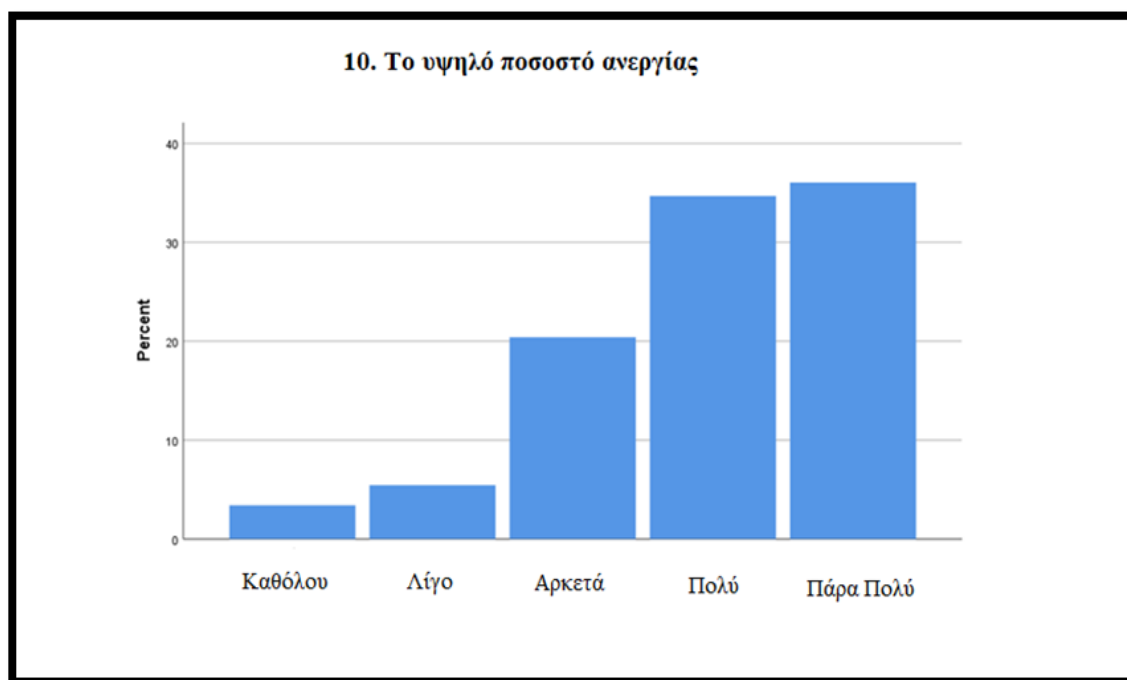

Διάγραμμα 4.9 Ερώτημα 9

Συνεχίζοντας την απαρίθμηση των πιθανών αιτιών του φαινομένου, η ερώτηση δέκα (10) διερευνά την συσχέτιση της αδήλωτης εργασίας με το υψηλό ποσοστό ανεργίας. Το 36,1% και 34,7% πιστεύει ότι η υψηλή ανεργία επηρεάζει πάρα πολύ και πολύ αντίστοιχα το μέγεθος της εισφοροδιαφυγής. Σχεδόν ένας στους πέντε θεωρεί ότι επηρεάζει αρκετά ενώ ελάχιστοι είναι εκείνοι που θεωρούν ότι επηρεάζει λίγο και καθόλου με ποσοστά 5,4% και 3,4% αντίστοιχα.

Πίνακας 4.10 Ερώτημα 10

10. Το υψηλό ποσοστό ανεργίας					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	5	3,4	3,4	3,4
	Λίγο	8	5,4	5,4	8,8
	Αρκετά	30	20,4	20,4	29,3
	Πολύ	51	34,7	34,7	63,9
	Πάρα πολύ	53	36,1	36,1	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

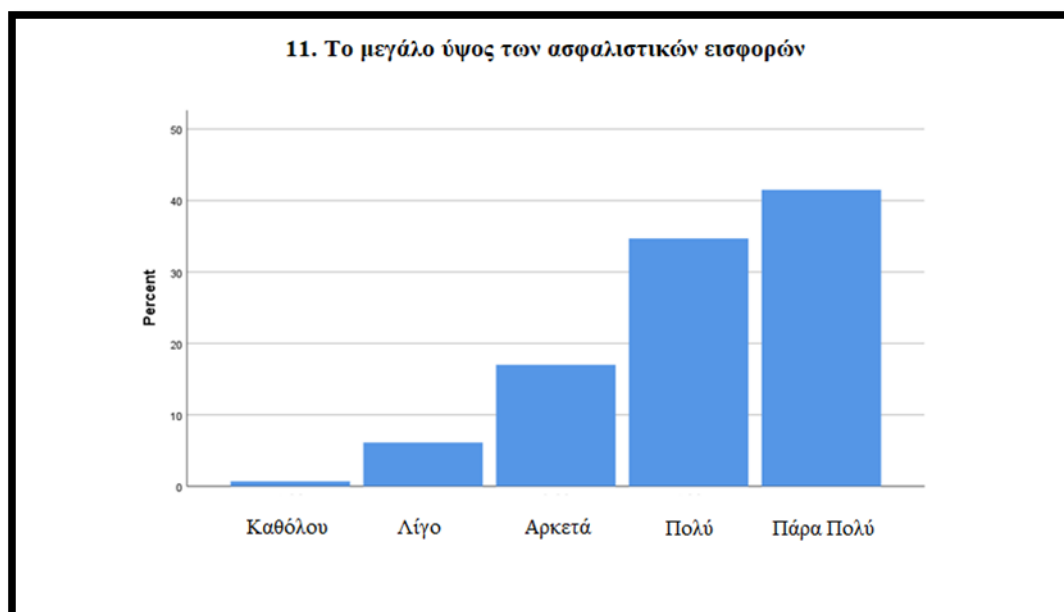
Διάγραμμα 4.10 Ερώτημα 10

Η ερώτηση έντεκα (11) εξετάζει σε ποιο βαθμό "ενοχοποιείται" το μεγάλο ύψος των ασφαλιστικών εισφορών για τα μεγάλα ποσοστά αδήλωτης εργασίας. Από τον πίνακα συχνοτήτων και ποσοστών προκύπτει ότι το 41,5 % των συμμετεχόντων πιστεύει ότι το μεγάλο ύψος των ασφαλιστικών εισφορών επηρεάζει πάρα πολύ την έκταση του φαινομένου. Αντίστοιχα το 34,7% πιστεύει ότι επηρεάζει πολύ και το 17% αρκετά. Χαρακτηριστικό είναι ότι η απάντηση καθόλου δόθηκε μόνο από ένα (1) άτομο.

Πίνακας 4.11 Ερώτημα 11

11. Το μεγάλο ύψος των ασφαλιστικών εισφορών					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	1	,7	,7	,7
	Λίγο	9	6,1	6,1	6,8
	Αρκετά	25	17,0	17,0	23,8
	Πολύ	51	34,7	34,7	58,5
	Πάρα πολύ	61	41,5	41,5	100,0
	Total		147	100,0	100,0

Έπεται διαγραμματική απεικόνιση.

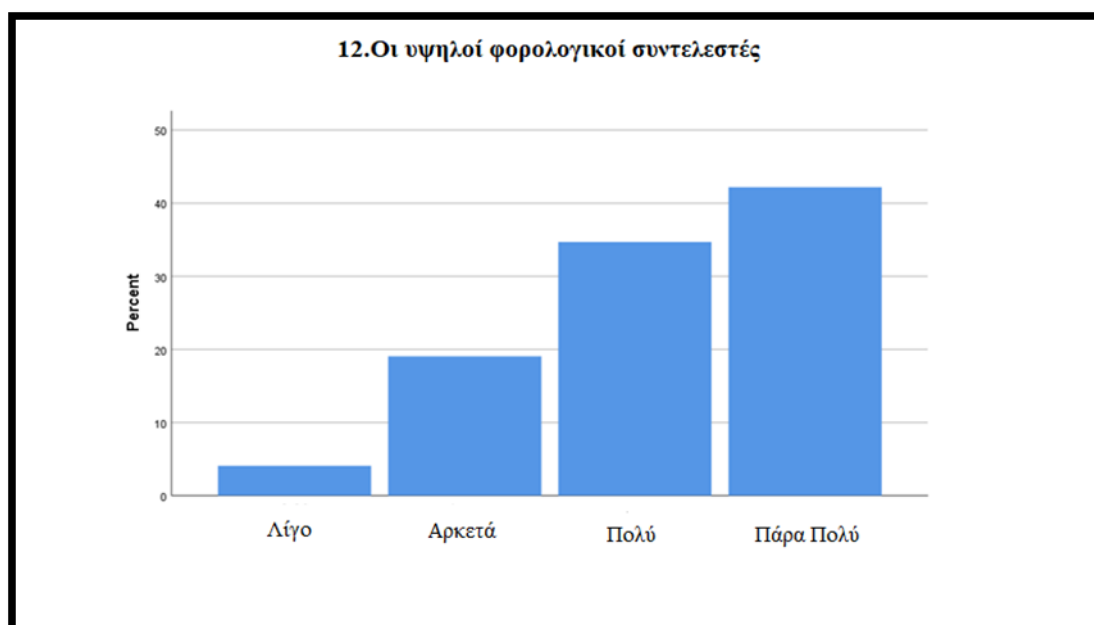

Διάγραμμα 4.11 Ερώτημα 11

Η ερώτηση δώδεκα (12) εξετάζει την άποψη των συμμετεχόντων αναφορικά με το βαθμό επιρροής των υψηλών φορολογικών συντελεστών στο ύψος της εισφοροδιαφυγής – αδήλωτης εργασίας. Το 42,2% θεωρεί ότι επηρεάζουν πάρα πολύ, το 34,7% ότι επηρεάζουν πολύ, το 19% αρκετά και το 4,1% λίγο. Για άλλη μία φορά η απάντηση καθόλου δεν δόθηκε από κανέναν. Όπως προκύπτει από την ανάλυση των αποτελεσμάτων του πίνακα 4.12 η συντριπτική πλειοψηφία θεωρεί οι υψηλοί φορολογικοί συντελεστές αποτελούν αντικίνητρο εκούσιας συμμόρφωσης.

Πίνακας 4.12 Ερώτημα 12

12. Οι υψηλοί φορολογικοί συντελεστές					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Λίγο	6	4,1	4,1	4,1
	Αρκετά	28	19,0	19,0	23,1
	Πολύ	51	34,7	34,7	57,8
	Πάρα πολύ	62	42,2	42,2	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

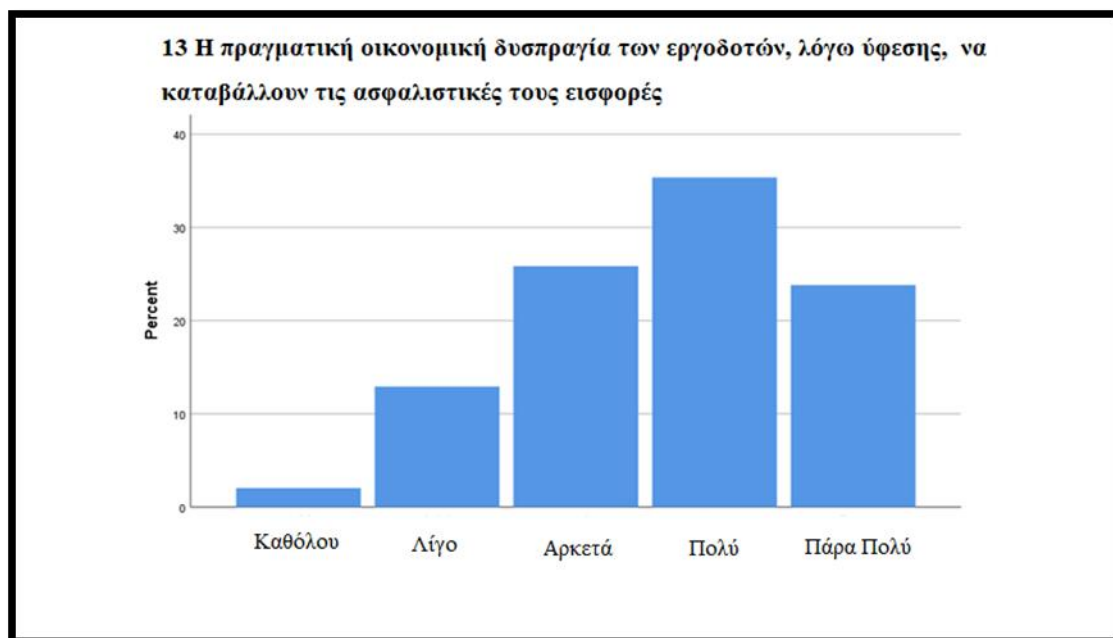

Διάγραμμα 4.12 Ερώτημα 12

Η ερώτηση δεκατρία (13) έχει σκοπό να αποτυπώσει την γνώμη των ερωτηθέντων αναφορικά με το πόσο η πραγματική οικονομική δυσπραγία των εργοδοτών, λόγω ύφεσης, τους οδηγεί στην εισφοροδιαφυγή. Παρατηρούμε ότι η απάντηση πολύ κυριαρχεί με ποσοστό 35,4%, ακολουθεί η απάντηση αρκετά με 25,9% και πάρα πολύ με 23,8%. Εκείνοι που απάντησαν καθόλου και λίγο αγγίζουν αθροιστικά το 14,9%. Ακολουθεί σχετικός πίνακας συχνοτήτων και ραβδόγραμμα.

Πίνακας 4.13 Ερώτημα 13

13. Η πραγματική οικονομική δυσπραγία των εργοδοτών					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	3	2,0	2,0	2,0
	Λίγο	19	12,9	12,9	15,0
	Αρκετά	38	25,9	25,9	40,8
	Πολύ	52	35,4	35,4	76,2
	Πάρα πολύ	35	23,8	23,8	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

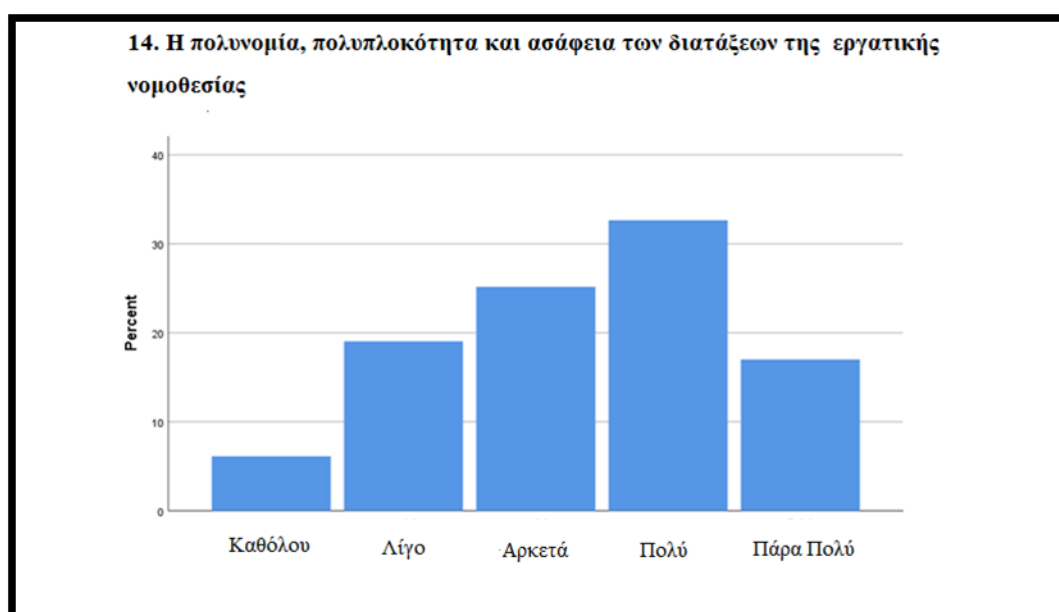

Διάγραμμα 4.13 Ερώτημα 13

Στην συνέχεια, με την ερώτηση δεκατέσσερα (14) οι συμμετέχοντες καλούνται να απαντήσουν σε ποιο βαθμό επηρεάζεται το μέγεθος της εισφοροδιαφυγής – αδήλωτης εργασίας από την πολυνομία, την πολυπλοκότητα και την ασάφεια των διατάξεων της εργατικής νομοθεσίας. Και πάλι η απάντηση που κυριαρχεί, σύμφωνα με τον πίνακα 4.14, είναι πολύ με 32,7% και δεύτερη σε προτίμηση έρχεται η απάντηση αρκετά με 25,2%. Ακολουθούν οι απαντήσεις λίγο, πάρα πολύ και καθόλου με ποσοστά 19%, 17% και 6,1% αντίστοιχα.

Πίνακας 4.14 Ερώτημα 14

14. Η πολυνομία, πολυπλοκότητα και ασάφεια των διατάξεων της εργατικής νομοθεσίας					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	9	6,1	6,1	6,1
	Λίγο	28	19,0	19,0	25,2
	Αρκετά	37	25,2	25,2	50,3
	Πολύ	48	32,7	32,7	83,0
	Πάρα πολύ	25	17,0	17,0	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

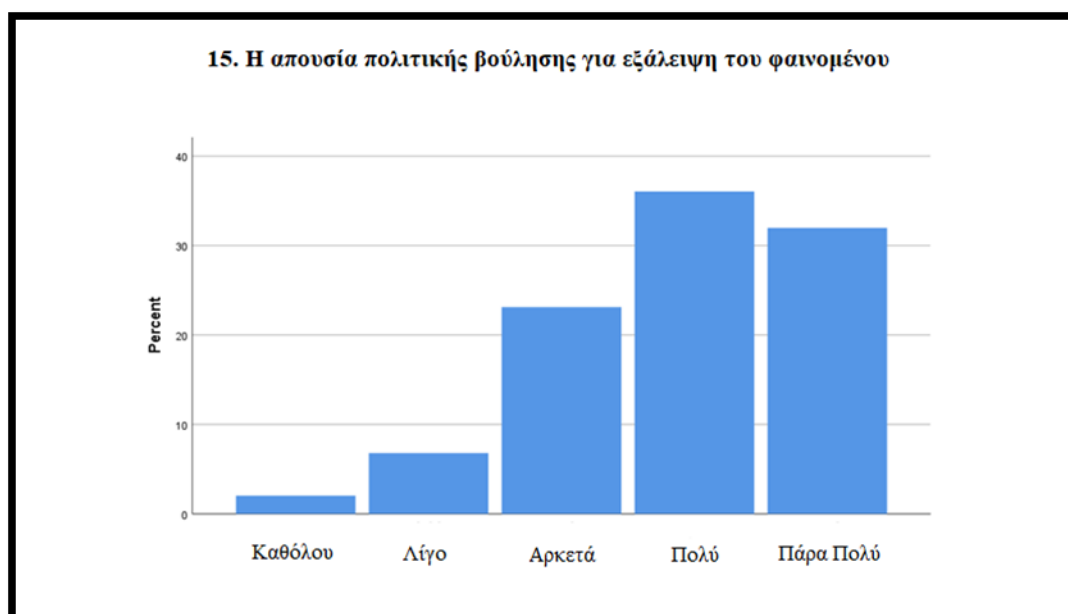

Διάγραμμα 4.14 Ερώτημα 14

Η ερώτηση δεκαπέντε (15) καλεί τους συμμετέχοντες να απαντήσουν σε ποιο βαθμό θεωρούν ότι η απουσία πολιτικής βούλησης παίζει καθοριστικό ρόλο στο μέγεθος της εισφοροδιαφυγής – αδήλωτης εργασίας. Το 36,1% πιστεύει ότι επηρεάζει πολύ, το 32% πάρα πολύ και το 23,1% αρκετά. Ακολουθούν οι απαντήσεις λίγο και καθόλου με ποσοστά 6,8% και 2% αντίστοιχα. Από τις απαντήσεις προκύπτει ότι η πλειοψηφία θεωρεί ότι η απουσία πολιτικής βούλησης αποτελεί βασικό προσδιοριστικό παράγοντα του φαινομένου. Ακολουθεί σχετικός πίνακας συχνοτήτων και ραβδόγραμμα.

Πίνακας 4.15 Ερώτημα 15

15. Η απουσία πολιτικής βούλησης για εξάλειψη του φαινομένου					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	3	2,0	2,0	2,0
	Λίγο	10	6,8	6,8	8,8
	Αρκετά	34	23,1	23,1	32,0
	Πολύ	53	36,1	36,1	68,0
	Πάρα πολύ	47	32,0	32,0	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

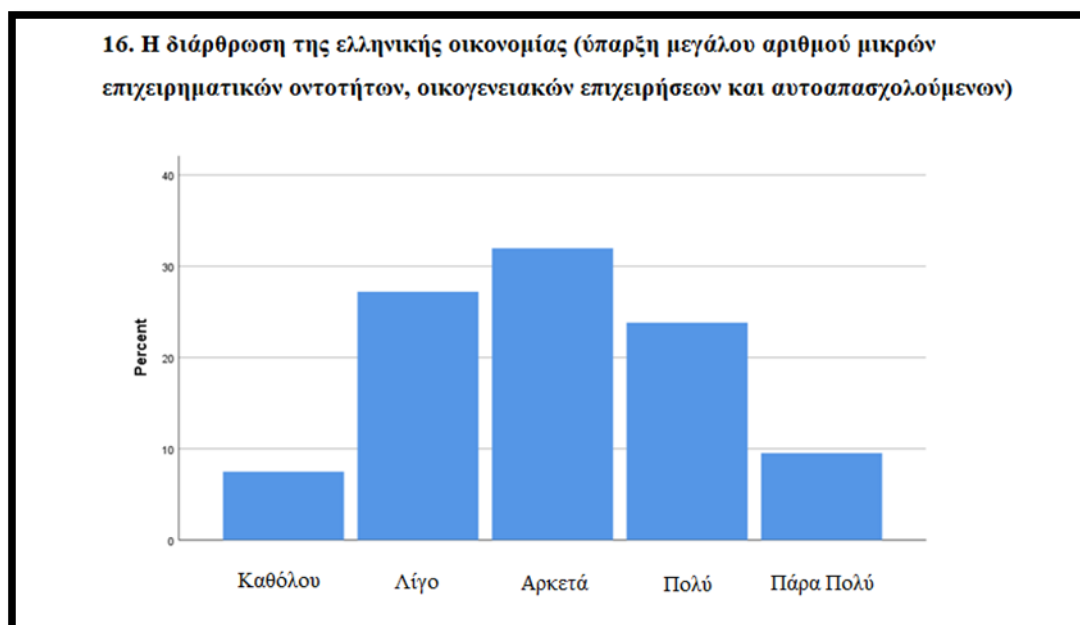
Διάγραμμα 4.15 Ερώτημα 15

Η ερώτηση δεκαέξι (16) εξετάζει την συσχέτιση της διάρθρωσης της ελληνικής οικονομίας (ύπαρξη μεγάλου αριθμού μικρών επιχειρηματικών οντοτήτων, οικογενειακών επιχειρήσεων και αυτοαπασχολούμενων) με το μέγεθος της εισφοροδιαφυγής – αδήλωτης εργασίας. Σύμφωνα με την βιβλιογραφία ο συγκεκριμένος παράγοντας είναι καθοριστικός για την ελληνική πραγματικότητα. Από τον πίνακα 4.16 προκύπτει ότι σχεδόν ένας στους τρεις ερωτηθέντες (ποσοστό 32%) πιστεύει ότι η διάρθρωση της οικονομίας επηρεάζει αρκετά την αδήλωτη εργασία, ενώ το 27.2% και το 23,8% πιστεύει λίγο και πολύ αντίστοιχα. Συνεπώς από τις απαντήσεις δεν προκύπτει ξεκάθαρη τάση.

Πίνακας 4.16 Ερώτημα 16

16. Η διάρθρωση της ελληνικής οικονομίας (ύπαρξη μεγάλου αριθμού μικρών επιχειρηματικών οντοτήτων, οικογενειακών επιχειρήσεων και αυτοαπασχολούμενων)					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	11	7,5	7,5	7,5
	Λίγο	40	27,2	27,2	34,7
	Αρκετά	47	32,0	32,0	66,7
	Πολύ	35	23,8	23,8	90,5
	Πάρα πολύ	14	9,5	9,5	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

Έπεται σχηματική απεικόνιση.

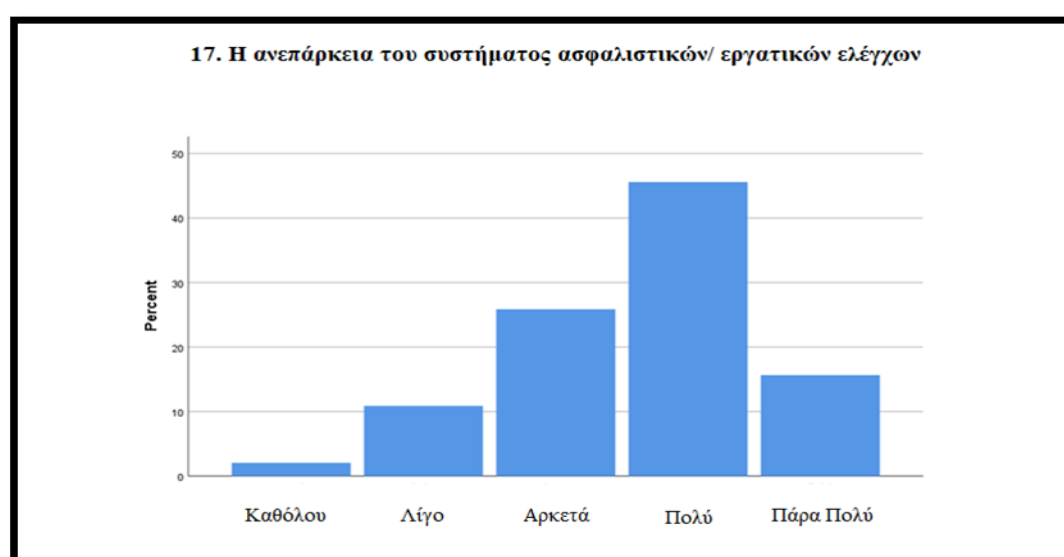

Διάγραμμα 4.16 Ερώτημα 16

Οι τελευταίες τρεις ερωτήσεις της συγκεκριμένης ενότητας εξετάζουν τον βαθμό συμφωνίας των ερωτηθέντων ότι οργανωτικά και λειτουργικά προβλήματα της Δημόσιας Διοίκησης επιτείνουν το φαινόμενο. Συγκεκριμένα η ερώτηση δεκαεπτά (17) διερευνά τον βαθμό που η ανεπάρκεια του συστήματος ασφαλιστικών/εργατικών ελέγχων (έλλειψη ολοκληρωμένων και "φιλικών" πληροφοριακών συστημάτων, χρονοβόρες ελεγκτικές διαδικασίες, λανθασμένη ή ελλιπής στόχευση εργοδοτών) συντελεί στην εμφάνιση υψηλότερων ποσοστών εισφοροδιαφυγής. Όπως απεικονίζεται στον πίνακα συχνοτήτων το 61% περίπου των ερωτηθέντων πιστεύουν ότι ο παράγοντας αυτός επηρεάζει πολύ ή πάρα πολύ το μέγεθος της εισφοροδιαφυγής. Αρκετά υψηλό είναι και το ποσοστό αυτών που πιστεύουν ότι επηρεάζει αρκετά (25,9%) ενώ μόνο 2% πιστεύει καθόλου. Ακολουθεί πίνακας συχνοτήτων και ραβδόγραμμα.

Πίνακας 4.17 Ερώτημα 17

17. Η ανεπάρκεια του συστήματος ασφαλιστικών/ εργατικών ελέγχων					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	3	2,0	2,0	2,0
	Λίγο	16	10,9	10,9	12,9
	Αρκετά	38	25,9	25,9	38,8
	Πολύ	67	45,6	45,6	84,4
	Πάρα πολύ	23	15,6	15,6	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

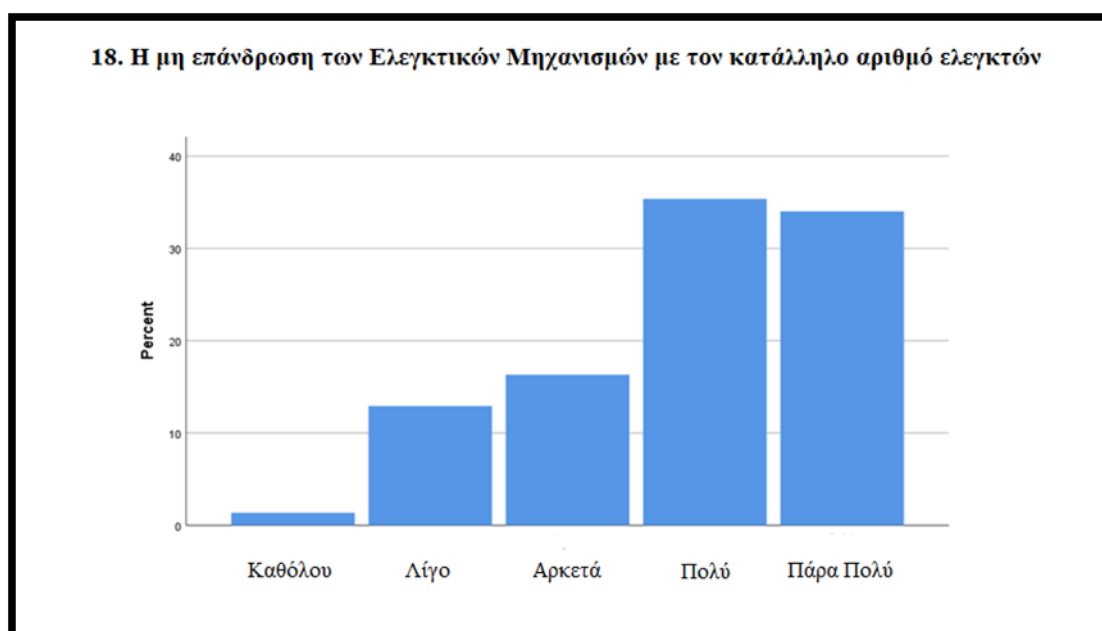

Διάγραμμα 4.17 Ερώτημα 17

Η ερώτηση δεκαοκτώ (18) εξετάζει τον βαθμό συσχέτισης της μη στελέχωσης των Ελεγκτικών Μηχανισμών με τον κατάλληλο αριθμό ελεγκτών (με αποτέλεσμα τον περιορισμένο αριθμό ελέγχων) με το ύψος της εισφοροδιαφυγής. Σχεδόν ίδιο ποσοστό του δείγματος έδωσε τις απαντήσεις ότι η ελλιπής επάνδρωση των ελεγκτικών φορέων επηρεάζει πολύ (ποσοστό 35,4%) και πάρα πολύ (34%) το μέγεθος της αδήλωτης εργασίας. Με πολύ μικρότερα ποσοστά ακολουθούν οι απαντήσεις αρκετά (16,3%), λίγο (12,9%) και καθόλου (1,4%). Παρατίθεται ο αντίστοιχος πίνακας συχνοτήτων και το ραβδόγραμμα.

Πίνακας 4.18 Ερώτημα 18

18. Η μη επάνδρωση των Ελεγκτικών Μηχανισμών με τον κατάλληλο αριθμό ελεγκτών					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	2	1,4	1,4	1,4
	Λίγο	19	12,9	12,9	14,3
	Αρκετά	24	16,3	16,3	30,6
	Πολύ	52	35,4	35,4	66,0
	Πάρα πολύ	50	34,0	34,0	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

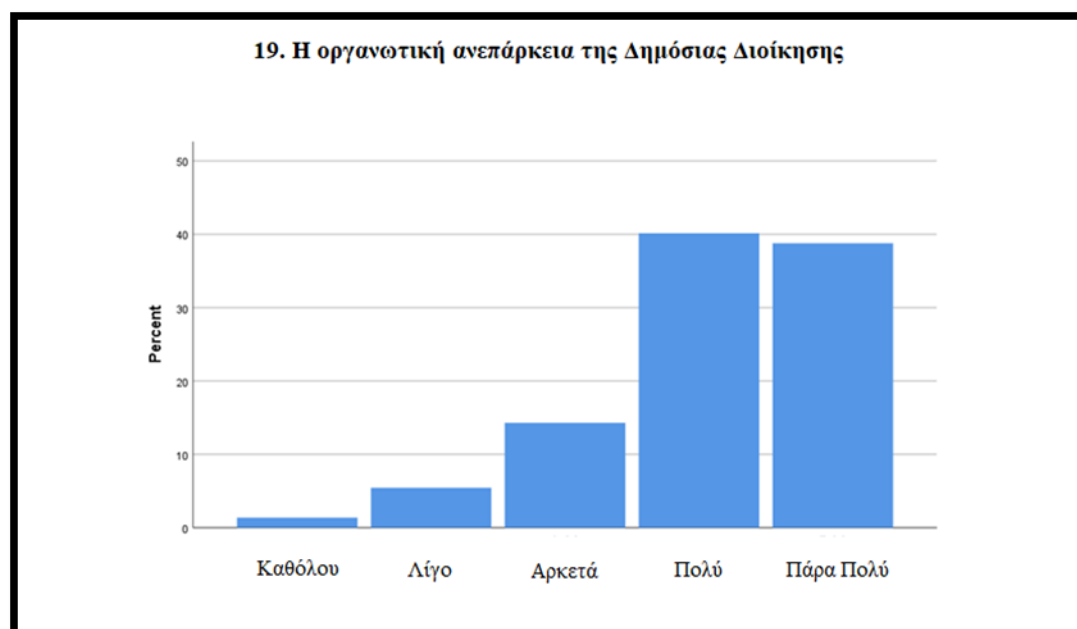

Διάγραμμα 4.18 Ερώτημα 18

Η δεύτερη ενότητα του ερωτηματολογίου ολοκληρώνεται με την ερώτηση δεκαεννιά (19) με την οποία οι συμμετέχοντες καλούνται να απαντήσουν σε ποιο βαθμό θεωρούν ότι η οργανωτική ανεπάρκεια της Δημόσιας Διοίκησης (υπερβολική γραφειοκρατία, έλλειψη συντονισμού και συνεργασίας των Ελεγκτικών Μηχανισμών, έλλειψη υποστηρικτικών δομών) αποτελεί βασική αιτία του φαινομένου. Σύμφωνα με τον πίνακα 4.19 το 40% του δείγματος θεωρεί ότι τα οργανωτικά προβλήματα της Δημόσιας Διοίκησης επηρεάζουν πολύ το ύψος της εισφοροδιαφυγής ενώ παρόμοιο ποσοστό 38,8% συγκεντρώνει και η απάντηση πάρα πολύ. Οι υπόλοιπες απαντήσεις ακολουθούν με μικρά ποσοστά.

Πίνακας 4.19 Ερώτημα 19

19. Η οργανωτική ανεπάρκεια της Δημόσιας Διοίκησης					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	2	1,4	1,4	1,4
	Λίγο	8	5,4	5,4	6,8
	Αρκετά	21	14,3	14,3	21,1
	Πολύ	59	40,1	40,1	61,2
	Πάρα πολύ	57	38,8	38,8	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

Διάγραμμα 4.19 Ερώτημα 19

Η τρίτη ενότητα του ερωτηματολογίου που έχει τίτλο «ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΜΕΓΕΘΟΥΣ ΚΑΙ ΜΟΡΦΕΣ ΕΜΦΑΝΙΣΗΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ» αποτελείται από επτά επιμέρους ερωτήσεις οι οποίες εξετάζουν τον βαθμό συμφωνίας των συμμετεχόντων σε μια σειρά προτάσεων που έχουν σχέση με τις μορφές εκδήλωσης του φαινομένου και το εκτιμώμενο ύψος του σε ορισμένους κλάδους της οικονομίας.

Η ερώτηση είκοσι (20) καλεί τους συμμετέχοντες να εκφράσουν κατά πόσο συμφωνούν ότι οι πολίτες είναι ενημερωμένοι για το μέγεθος του φαινομένου και τις συνέπειες τους για τον θεσμό της κοινωνικής ασφάλισης. Είναι χαρακτηριστικό ότι σύμφωνα με τον πίνακα 4.20 το 42,8% του δείγματος απάντησε λίγο ή καθόλου ενώ το 40% αρκετά.

Πίνακας 4.20 Ερώτημα 20

20. Οι πολίτες είναι ενημερωμένοι για το μέγεθος του φαινομένου και τις συνέπειές του για τον θεσμό της κοινωνικής ασφάλισης					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	9	6,1	6,1	6,1
	Λίγο	54	36,7	36,7	42,9
	Αρκετά	59	40,1	40,1	83,0
	Πολύ	19	12,9	12,9	95,9
	Πάρα πολύ	6	4,1	4,1	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

Διάγραμμα 4.20 Ερώτημα 20

Η ερώτηση είκοσι ένα (21) αφορά τον βαθμό συμφωνίας των συμμετεχόντων ότι η πλήρως ανασφάλιστη/αδήλωτη εργασία αποτελεί συχνή μορφή εισφοροδιαφυγής. Από τον πίνακα 4.21 προκύπτει ότι οι απαντήσεις πολύ και πάρα πολύ επικρατούν με το ίδιο ποσοστό (37,7%) ενώ ακολουθεί η απάντηση αρκετά με ποσοστό 19,2%. Είναι ξεκάθαρη η αίσθηση του δείγματος ότι η πλήρως ανασφάλιστη εργασία αποτελεί συχνή μορφή εισφοροδιαφυγής.

Πίνακας 4.21 Ερώτημα 21

21. Η ανασφάλιστη/πλήρως αδήλωτη εργασία αποτελεί συχνή μορφή εισφοροδιαφυγής					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	1	,7	,7	,7
	Λίγο	7	4,8	4,8	5,5
	Αρκετά	28	19,0	19,2	24,7
	Πολύ	55	37,4	37,7	62,3
	Πάρα πολύ	55	37,4	37,7	100,0
	Total	146	99,3	100,0	
Missing	System	1	,7		
Total		147	100,0		

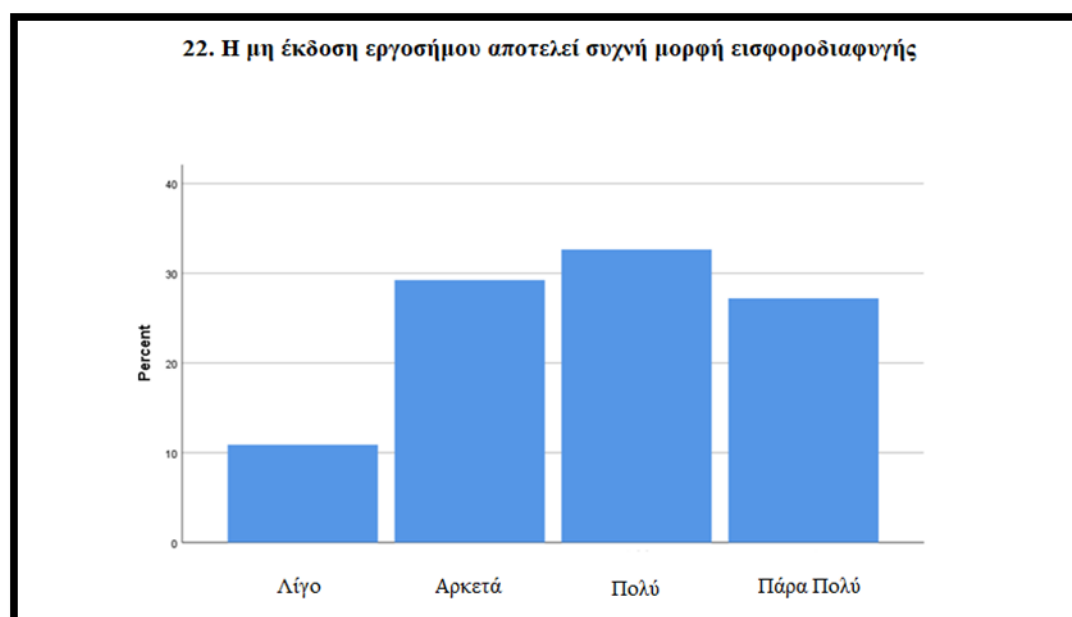

Διάγραμμα 4.21 Ερώτημα 21

Η ερώτηση είκοσι δύο (22) διερευνά κατά πόσο η μη έκδοση εργοσήμου αποτελεί συχνή μορφή εισφοροδιαφυγής. Ο πίνακας συχνοτήτων (4.22) δηλώνει ότι οι συμμετέχοντες θεωρούν ότι ο συγκεκριμένος τρόπος εκδήλωσης είναι συχνός από αρκετά έως πάρα πολύ σε ένα αθροιστικό ποσοστό της τάξεως του 89,2%. Από το ραβδόγραμμα (4.22) προκύπτει ότι η απάντηση καθόλου είχε μηδενική συχνότητα.

Πίνακας 4.22 Ερώτημα 22

22. Η μη έκδοση εργοσήμου αποτελεί συχνή μορφή εισφοροδιαφυγής					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Λίγο	16	10,9	10,9	10,9
	Αρκετά	43	29,3	29,3	40,1
	Πολύ	48	32,7	32,7	72,8
	Πάρα πολύ	40	27,2	27,2	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

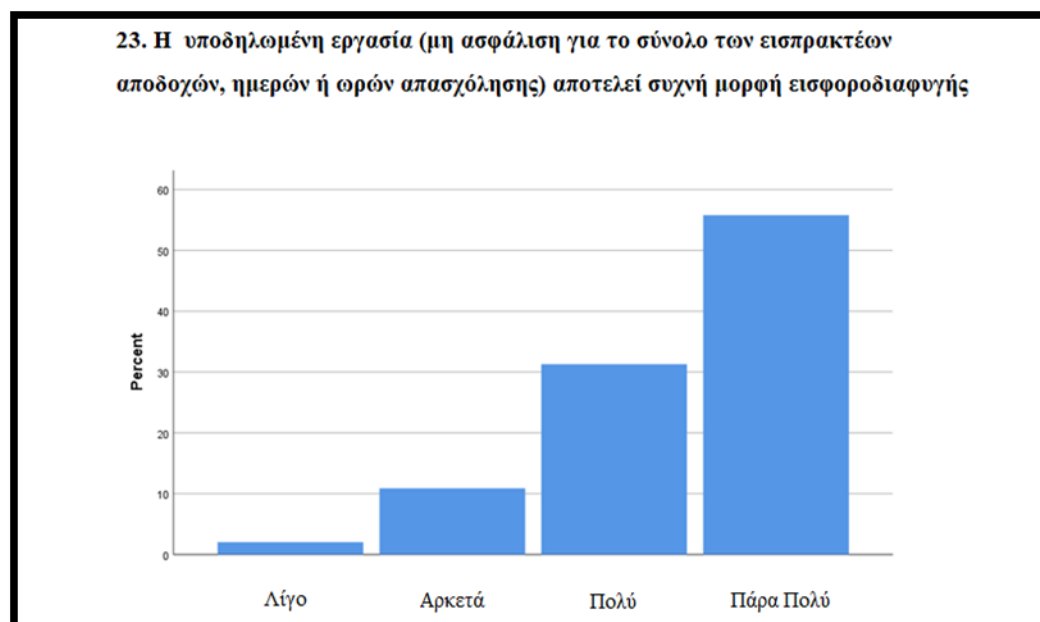

Διάγραμμα 4.22 Ερώτημα 22

Συνεχίζοντας με τις μορφές εκδήλωσης του φαινομένου, η ερώτηση είκοσι τρία (23) εξετάζει τον βαθμό συμφωνίας των ερωτηθέντων ότι η υποδηλωμένη εργασία (μη ασφάλιση για το σύνολο των εισπρακτέων αποδοχών, ημερών ή ωρών απασχόλησης) αποτελεί συχνή μορφή εισφοροδιαφυγής. Από τον πίνακα συχνοτήτων (4.23) παρατηρούμε ότι οι συμμετέχοντες απαντούν πάρα πολύ σε ποσοστό 55,8% , πολύ σε ποσοστό 31,3% και ακολουθούν οι απαντήσεις αρκετά και λίγο με ποσοστά 10,9% και 2% αντίστοιχα.

Πίνακας 4.23 Ερώτημα 23

23. Η υποδηλωμένη εργασία αποτελεί συχνή μορφή εισφοροδιαφυγής					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Λίγο	3	2,0	2,0	2,0
	Αρκετά	16	10,9	10,9	12,9
	Πολύ	46	31,3	31,3	44,2
	Πάρα πολύ	82	55,8	55,8	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

Διάγραμμα 4.23 Ερώτημα 23

Η ερώτηση είκοσι τέσσερα (24) εξετάζει τον βαθμό συμφωνίας με την άποψη ότι οι εργαζόμενοι που παρέχουν οικειοθελώς ανασφάλιστη εργασία ανήκουν σε συγκεκριμένες κατηγορίες πολιτών (πχ συνταξιούχοι, επιδοτούμενοι άνεργοι, παράνομοι μετανάστες, πολλαπλώς απασχολούμενοι). Από την επεξεργασία των δεδομένων προκύπτει ότι το 36,1% του ερευνητικού δείγματος απαντά ότι συμφωνεί πολύ και το 29,9% πάρα πολύ. Οι απαντήσεις λίγο, αρκετά και καθόλου ακολουθούν με ποσοστά 17,7%, 14,3% και 2% αντίστοιχα. Ακολουθεί πίνακας συχνοτήτων και ραβδόγραμμα.

Πίνακας 4.24 Ερώτημα 24

24. Οι εργαζόμενοι που παρέχουν οικειοθελώς ανασφάλιστη εργασία ανήκουν σε συγκεκριμένες κατηγορίες πολιτών (πχ συνταξιούχοι, , επιδοτούμενοι άνεργοι, παράνομοι μετανάστες, πολλαπλώς απασχολούμενοι)					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	3	2,0	2,0	2,0
	Λίγο	26	17,7	17,7	19,7
	Αρκετά	21	14,3	14,3	34,0
	Πολύ	53	36,1	36,1	70,1
	Πάρα πολύ	44	29,9	29,9	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

Διάγραμμα 4.24 Ερώτημα 24

Η ερώτηση είκοσι πέντε (25) καλεί τους ερωτηθέντες να απαντήσουν κατά πόσο συντάσσονται με την άποψη ότι υπάρχει συμφωνία μεταξύ εργοδότη και εργαζομένου για παροχή αδήλωτης εργασίας. Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων (ποσοστό 36,7%) συμφωνεί πολύ με την συγκεκριμένη άποψη ενώ ένα εξίσου μεγάλο ποσοστό (20,4%) συμφωνεί πάρα πολύ. Από την ανάλυση του πίνακα 4.25 προκύπτει ότι η συνεργασία εργοδότη και εργαζομένου για την αποφυγή καταβολής ασφαλιστικών εισφορών αποτελεί πραγματικότητα του συστήματος της κοινωνικής ασφάλισης, σύμφωνα πάντα με την άποψη του δείγματος.

Πίνακας 4.25 Ερώτημα 25

25 .Υπάρχει συμφωνία μεταξύ εργοδότη και εργαζομένου για παροχή αδήλωτης εργασίας					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	1	,7	,7	,7
	Λίγο	16	10,9	10,9	11,6
	Αρκετά	46	31,3	31,3	42,9
	Πολύ	54	36,7	36,7	79,6
	Πάρα πολύ	30	20,4	20,4	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

Διάγραμμα 4.25 Ερώτημα 25

Ολοκληρώνοντας την δεύτερη ενότητα του ερωτηματολογίου προχωράμε στην ερώτηση είκοσι έξι (26) με την οποία διερευνάται κατά πόσο διάφορα είδη επιχειρήσεων ή εργοδοτών εισφοροδιαφεύγουν. Στην συγκεκριμένη ερώτηση περιλαμβάνονται 9 υποερωτήματα, όσοι είναι και οι υπό διερεύνηση τομείς.

Το υποερώτημα 26α. εξετάζει τον βαθμό συμφωνίας των ερωτηθέντων ότι οι εμπορικές επιχειρήσεις εισφοροδιαφεύγουν. Από τον πίνακα 4.26α προκύπτει ότι το 75,5% συμφωνεί ότι η συγκεκριμένη κατηγορία επιχειρήσεων εισφοροδιαφεύγει από καθόλου έως αρκετά. Συνεπώς δεν εντοπίζονται από τους συμμετέχοντες ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά παραβατικότητας στον κλάδο του εμπορίου. Έπεται το αντίστοιχο διάγραμμα.

Πίνακας 4.26α Ερώτημα 26α

26α. Οι εμπορικές επιχειρήσεις εισφοροδιαφεύγουν					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	1	,7	,7	,7
	Λίγο	41	27,9	27,9	28,6
	Αρκετά	69	46,9	46,9	75,5
	Πολύ	30	20,4	20,4	95,9
	Πάρα πολύ	6	4,1	4,1	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

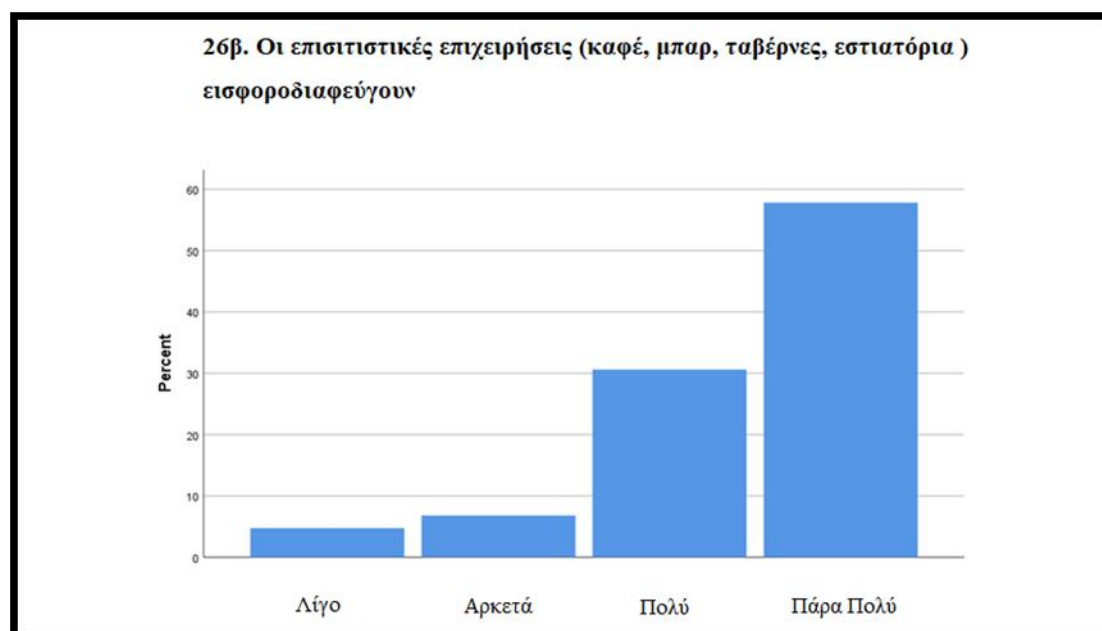

Διάγραμμα 4.26α Ερώτημα 26α

Η δεύτερη κατηγορία (υποερώτημα 26β.) αφορά τις επισιτιστικές επιχειρήσεις (καφέ, μπαρ, ταβέρνες, εστιατόρια). Είναι χαρακτηριστικό ότι το 57,8% του δείγματος πιστεύει ότι ο συγκεκριμένος κλάδος εισφοροδιαφεύγει πάρα πολύ ενώ το 30,6% πιστεύει πολύ (πίνακας 4.26β). Αντιθέτως δεν βρέθηκε ερωτώμενος που να θεωρεί ότι δεν εισφοροδιαφεύγει καθόλου.

Πίνακας 4.26β Ερώτημα 26β

26β. Οι επισιτιστικές επιχειρήσεις (καφέ, μπαρ, ταβέρνες, εστιατόρια) εισφοροδιαφεύγουν					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Λίγο	7	4,8	4,8	4,8
	Αρκετά	10	6,8	6,8	11,6
	Πολύ	45	30,6	30,6	42,2
	Πάρα πολύ	85	57,8	57,8	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

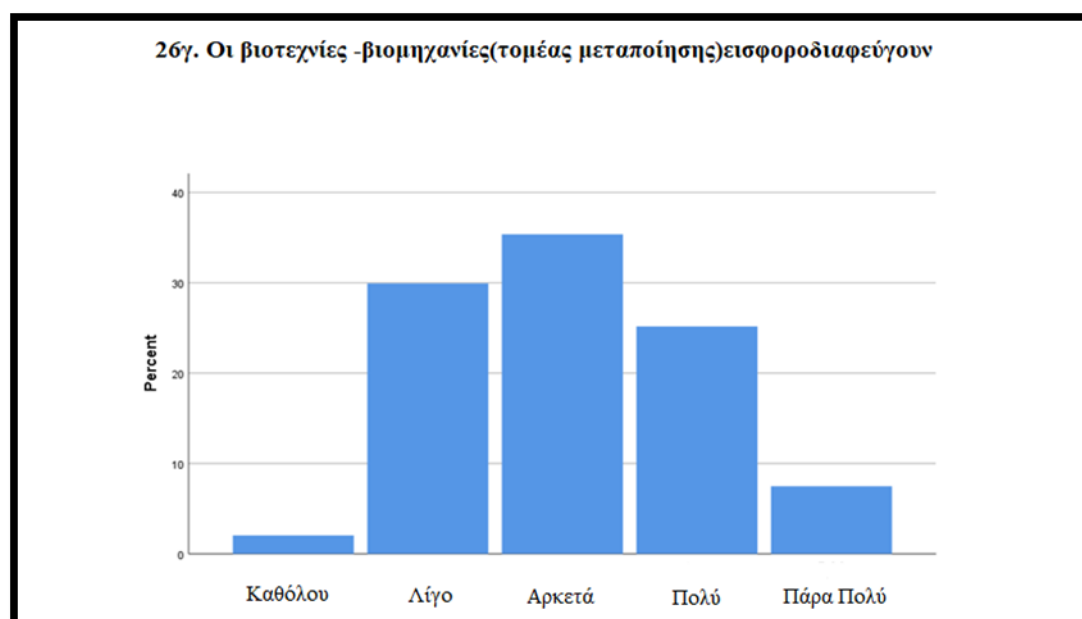

Διάγραμμα 4.26β Ερώτημα 26β

Το υποερώτημα 26γ. εξετάζει το εκτιμώμενο ύψος εισφοροδιαφυγής στον τομέα μεταποίησης (βιοτεχνίες – βιομηχανίες). Από τον πίνακα συχνοτήτων 4.26γ προκύπτει μία διαφοροποίηση ως προς τις απαντήσεις. Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων (35,4%) δηλώνει ότι ο τομέας της μεταποίησης εισφοροδιαφεύγει αρκετά ενώ έπονται εκείνοι που θεωρούν ότι εισφοροδιαφεύγει λίγο (με ποσοστό 29,9%) και εκείνοι που θεωρούν ότι εισφοροδιαφεύγει πολύ (με ποσοστό 25,2%). Συνεπώς δεν εκδηλώνεται ξεκάθαρη τάση.

Πίνακας 4.26γ Ερώτημα 26γ

26γ. Οι βιοτεχνίες -βιομηχανίες (τομέας μεταποίησης) εισφοροδιαφεύγουν					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	3	2,0	2,0	2,0
	Λίγο	44	29,9	29,9	32,0
	Αρκετά	52	35,4	35,4	67,3
	Πολύ	37	25,2	25,2	92,5
	Πάρα πολύ	11	7,5	7,5	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

Διάγραμμα 4.26γ Ερώτημα 26γ

Το υποερώτημα 26δ. εξετάζει τον βαθμό εισφοροδιαφυγής στον τομέα του τουρισμού και συγκεκριμένα στις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις. Από τον πίνακα 4.26δ παρατηρούμε ότι το 33,3% απαντά αρκετά και το 28,6% πολύ. Αρκετά όμως υψηλό ποσοστό παρουσιάζει και η απάντηση λίγο (23,8%). Ακολουθεί και σχηματική απεικόνιση.

Πίνακας 4.26δ Ερώτημα 26δ

26δ. Οι ξενοδοχειακές επιχειρήσεις εισφοροδιαφεύγουν					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	2	1,4	1,4	1,4
	Λίγο	35	23,8	23,8	25,2
	Αρκετά	49	33,3	33,3	58,5
	Πολύ	42	28,6	28,6	87,1
	Πάρα πολύ	19	12,9	12,9	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

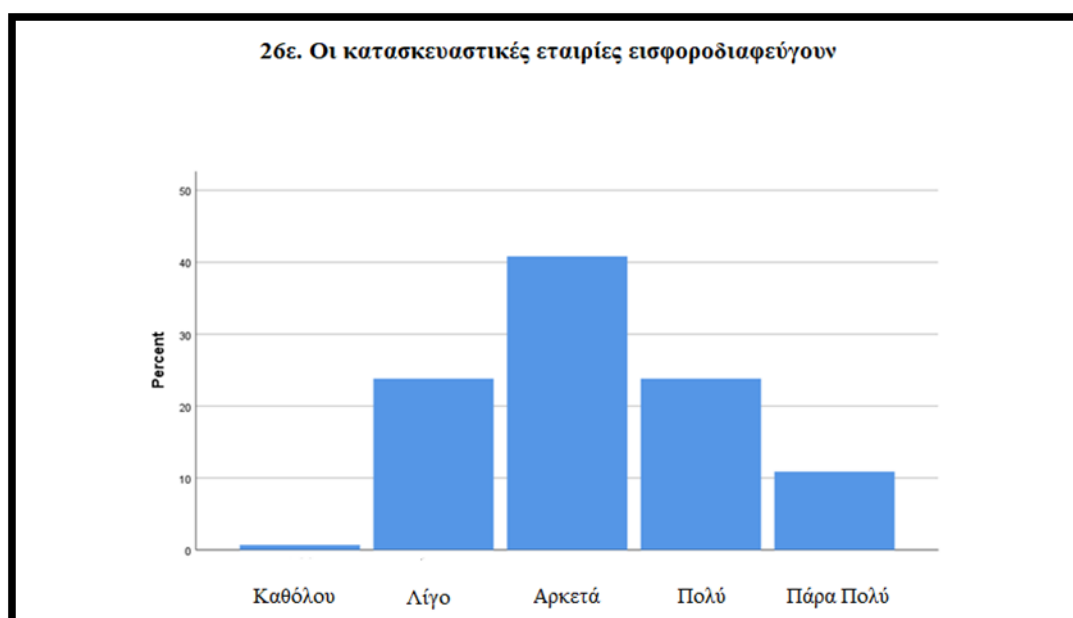

Διάγραμμα 4.26δ Ερώτημα 26δ

Το υποερώτημα 26ε. διερευνά το κατά πόσο οι επιχειρήσεις του κατασκευαστικού τομέα εισφοροδιαφεύγουν. Σύμφωνα με τον πίνακα συχνοτήτων (4.26ε) ένας στους τέσσερις πιστεύει ότι η συγκεκριμένη κατηγορία εισφοροδιαφεύγει αρκετά, ενώ ακριβώς ίδιο ποσοστό καλύπτουν εκείνοι που απάντησαν λίγο και πολύ αντίστοιχα (από 23,8%). Για άλλη μία φορά δεν προκύπτει ξεκάθαρη τάση. Έπεται το αντίστοιχο ραβδόγραμμα.

Πίνακας 4.26ε Ερώτημα 26ε

26ε. Οι κατασκευαστικές εταιρίες εισφοροδιαφεύγουν					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	1	,7	,7	,7
	Λίγο	35	23,8	23,8	24,5
	Αρκετά	60	40,8	40,8	65,3
	Πολύ	35	23,8	23,8	89,1
	Πάρα πολύ	16	10,9	10,9	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

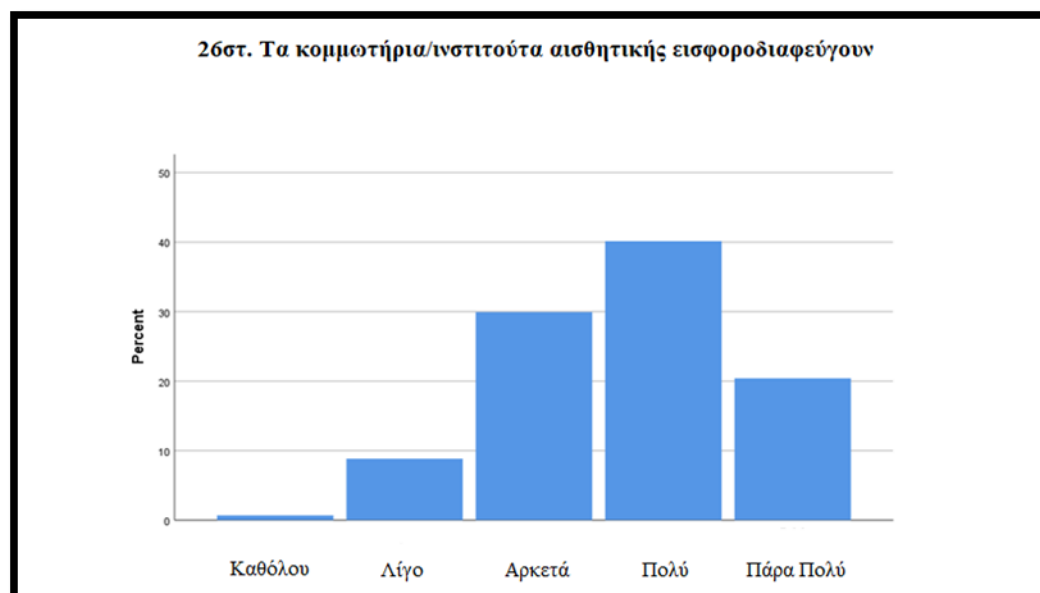

Διάγραμμα 4.26ε Ερώτημα 26ε

Η επόμενη κατηγορία που εξετάζεται είναι τα κομμωτήρια/ινστιτούτα αισθητικής. Το υποερώτημα 26στ. διερευνά τον βαθμό παραβατικότητας του συγκεκριμένου είδους επιχειρήσεων. Το 40,10% του δείγματος θεωρεί ότι τα κομμωτήρια/ινστιτούτα αισθητικής εισφοροδιαφεύγουν πολύ, το 30% ότι εισφοροδιαφεύγουν αρκετά και το 20,4% πάρα πολύ. Αθροίζοντας και τις τρεις αυτές κατηγορίες απαντήσεων συγκεντρώνεται ένα ποσοστό 90,5%. Παρατίθεται το αντίστοιχο ραβδόγραμμα.

Πίνακας 4.26στ Ερώτημα 26στ

26στ. Τα κομμωτήρια/ινστιτούτα αισθητικής εισφοροδιαφεύγουν					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	1	,7	,7	,7
	Λίγο	13	8,8	8,8	9,5
	Αρκετά	44	29,9	29,9	39,5
	Πολύ	59	40,1	40,1	79,6
	Πάρα πολύ	30	20,4	20,4	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

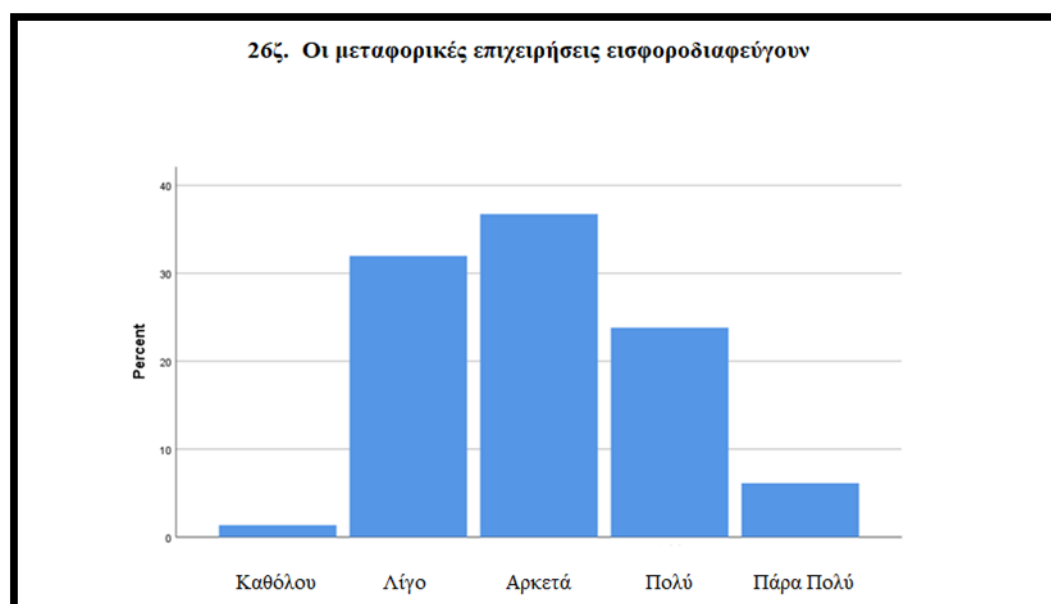

Διάγραμμα 4.26στ Ερώτημα 26στ

Το υποερώτημα 26ζ. καλεί τους συμμετέχοντες να απαντήσουν κατά πόσο συμφωνούν ότι οι μεταφορικές επιχειρήσεις εισφοροδιαφεύγουν. Από τον πίνακα 4.26ζ προκύπτει ότι η απάντηση αρκετά είναι η πιο δημοφιλής με ποσοστό 36,7% ενώ ακολουθεί η απάντηση λίγο με ποσοστό 32% και έπεται η απάντηση πολύ με ποσοστό 23,8%. Συνεπώς δεν εντοπίζονται ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά εισφοροδιαφυγής. Ακολουθεί σχηματική απεικόνιση.

Πίνακας 4.26ζ Ερώτημα 26ζ

4.26ζ Οι μεταφορικές επιχειρήσεις εισφοροδιαφεύγουν					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	2	1,4	1,4	1,4
	Λίγο	47	32,0	32,0	33,3
	Αρκετά	54	36,7	36,7	70,1
	Πολύ	35	23,8	23,8	93,9
	Πάρα πολύ	9	6,1	6,1	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

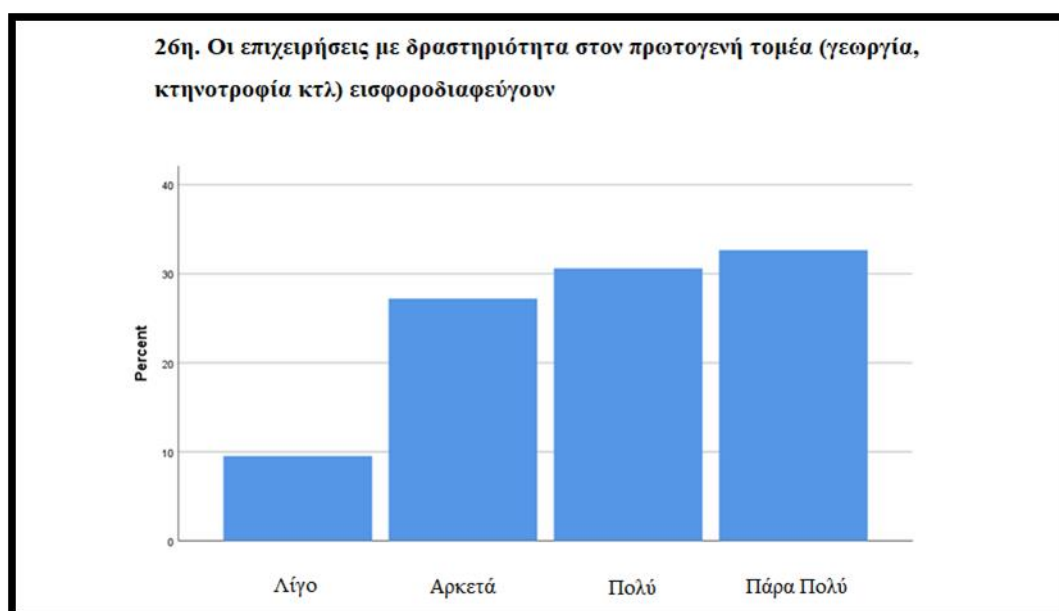

Διάγραμμα 4.26ζ Ερώτημα 26ζ

Η επόμενη κατηγορία αφορά τις επιχειρήσεις του πρωτογενή τομέα (γεωργία, κτηνοτροφία κτλ). Από την ανάλυση των απαντήσεων του υποερωτήματος 4.26η προκύπτει ότι το 90,5% του δείγματος πιστεύει ότι ο πρωτογενής τομέας εισφοροδιαφεύγει από αρκετά έως πάρα πολύ. Επομένως είναι φανερό ότι ο συγκεκριμένος κλάδος, σύμφωνα με την εμπειρία των ερωτηθέντων, παρουσιάζει υψηλή παραβατικότητα.

Πίνακας 4.26η Ερώτημα 26η

4.26η οι επιχειρήσεις με δραστηριότητα στον πρωτογενή τομέα (γεωργία, κτηνοτροφία κτλ) εισφοροδιαφεύγουν					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Λίγο	14	9,5	9,5	9,5
	Αρκετά	40	27,2	27,2	36,7
	Πολύ	45	30,6	30,6	67,3
	Πάρα πολύ	48	32,7	32,7	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

Διάγραμμα 4.26η Ερώτημα 26η

Το τελευταίο υποερώτημα (4.26θ) της συγκεκριμένης ενότητας εξετάζει το εκτιμώμενο ύψος εισφοροδιαφυγής των εργοδοτών με κατ' οίκον απασχολούμενο προσωπικό (οικιακή καθαριότητα, φύλαξη παιδιών, ιδιαίτερα μαθήματα κτλ). Από τον πίνακα συχνοτήτων προκύπτει ότι η απάντηση πάρα πολύ συγκέντρωσε το εντυπωσιακό ποσοστό του 68,7% και η απάντηση πολύ ποσοστό 20,4%.

Πίνακας 4.26θ Ερώτημα 26θ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	1	,7	,7	,7
	Λίγο	6	4,1	4,1	4,8
	Αρκετά	9	6,1	6,1	10,9
	Πολύ	30	20,4	20,4	31,3
	Πάρα πολύ	101	68,7	68,7	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

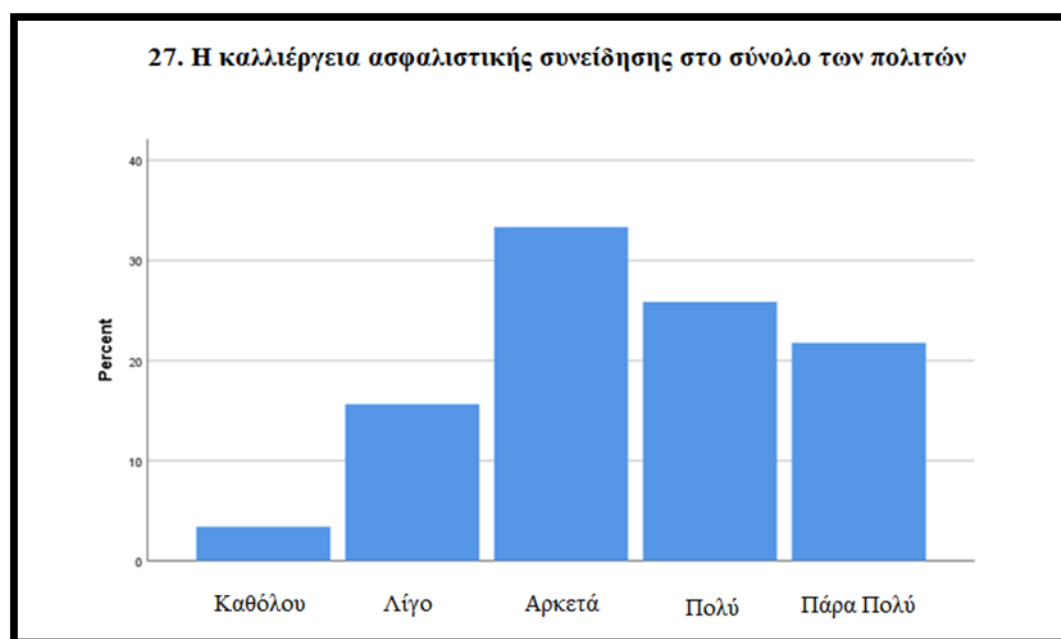
Διάγραμμα 4.26θ Ερώτημα 26θ

Η τελευταία ενότητα του ερωτηματολογίου εξετάζει σε ποιο βαθμό μία σειρά τρόπων αντιμετώπισης/πρακτικών μπορεί να συμβάλει στον περιορισμό του φαινομένου.

Η ερώτηση είκοσι επτά (27) διερευνά σε ποιο βαθμό η καλλιέργεια υψηλής ασφαλιστικής συνείδησης στο σύνολο των πολιτών (πχ μέσα από διαφημιστικές εκστρατείες για ευαισθητοποίηση των πολιτών) θα περιορίζε την αδήλωτη εργασία. Από τον πίνακα συχνοτήτων (4.27) προκύπτει ότι ένα ποσοστό 81% των συμμετεχόντων πιστεύει ότι θα βοηθούσε από αρκετά έως πάρα πολύ. Η απάντηση λίγο και καθόλου συγκεντρώνει ποσοστό 15,6% και 3,4% αντίστοιχα. Ακολουθεί το σχετικό ραβδόγραμμα.

Πίνακας 4.27 Ερώτημα 27

27. Η καλλιέργεια ασφαλιστικής συνείδησης στο σύνολο των πολιτών					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	5	3,4	3,4	3,4
	Λίγο	23	15,6	15,6	19,0
	Αρκετά	49	33,3	33,3	52,4
	Πολύ	38	25,9	25,9	78,2
	Πάρα πολύ	32	21,8	21,8	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

Διάγραμμα 4.27 Ερώτημα 27

Η ερώτηση είκοσι οκτώ (28) καλεί τους συμμετέχοντες να κρίνουν την μείωση των ασφαλιστικών εισφορών ως πιθανό τρόπο αντιμετώπισης. Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων (ποσοστό 45,6%) πιστεύει ότι θα βοηθούσε πάρα πολύ ενώ ένας στους τρεις πιστεύει ότι θα βοηθούσε πολύ (29,9%), γεγονός που δηλώνει απόλυτα την θετική στάση του δείγματος στην συγκεκριμένη πρακτική. Έπονται ο πίνακας συχνοτήτων και το αντίστοιχο διάγραμμα.

Πίνακας 4.28 Ερώτημα 28

28. Η μείωση των ασφαλιστικών εισφορών					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	1	,7	,7	,7
	Λίγο	8	5,4	5,4	6,1
	Αρκετά	27	18,4	18,4	24,5
	Πολύ	44	29,9	29,9	54,4
	Πάρα πολύ	67	45,6	45,6	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

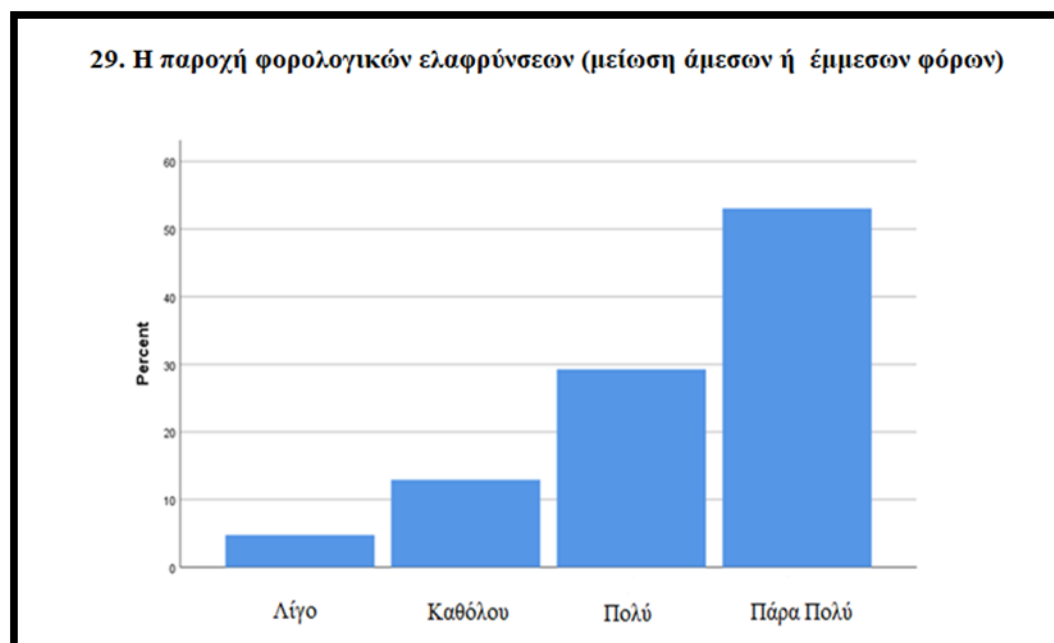
Διάγραμμα 4.28 Ερώτημα 28

Η επόμενη ερώτηση (29) εξετάζει τον πιθανό βαθμό συμβολής της παροχής φορολογικών ελαφρύνσεων (μείωση άμεσων ή έμμεσων φόρων) στον περιορισμό του φαινομένου. Από το σύνολο των ερωτηθέντων το 53,1% απαντά ότι μπορεί να συμβάλλει πάρα πολύ, το 29,3% πολύ και το 12,9% αρκετά. Είναι χαρακτηριστικό ότι η απάντηση καθόλου είχε μηδενική συχνότητα.

Πίνακας 4.29 Ερώτημα 29

29. Η παροχή φορολογικών ελαφρύνσεων					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Λίγο	7	4,8	4,8	4,8
	Αρκετά	19	12,9	12,9	17,7
	Πολύ	43	29,3	29,3	46,9
	Πάρα πολύ	78	53,1	53,1	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

Ακολουθεί σχετικό ραβδόγραμμα.

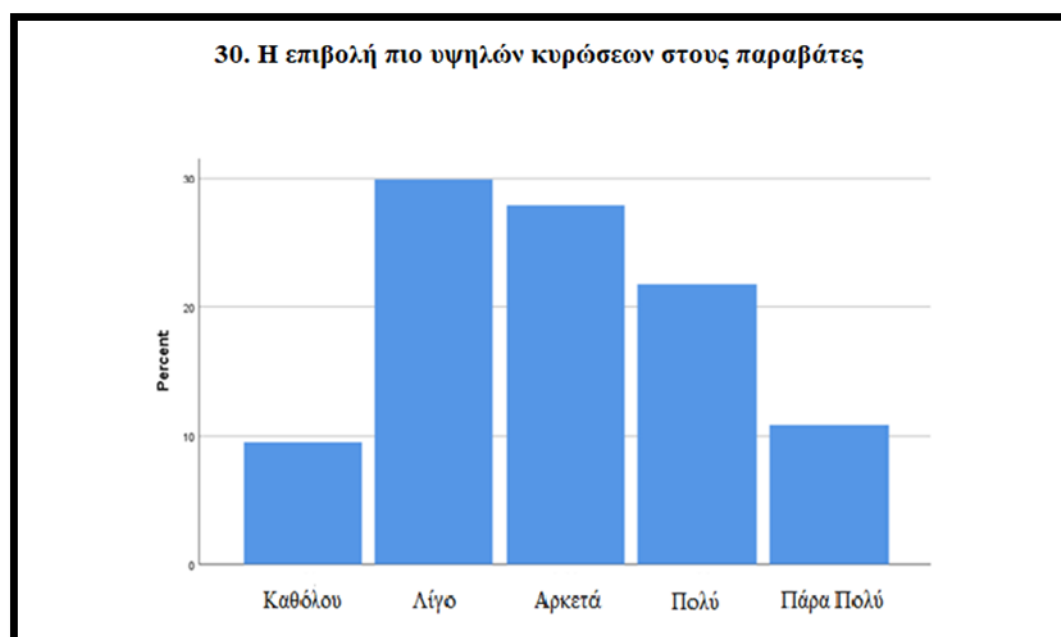

Διάγραμμα 4.29 Ερώτημα 29

Η ερώτηση τριάντα (30) εξετάζει κατά πόσο η επιβολή πιο υψηλών κυρώσεων στους παραβάτες αποτελεί ενδεδειγμένη πρακτική αντιμετώπισης της εισφοροδιαφυγής – αδήλωτης εργασίας. Από την ανάλυση των απαντήσεων προκύπτει ότι οι συμμετέχοντες δεν θεωρούν ότι ο συγκεκριμένος τρόπος αντιμετώπισης είναι και ο πλέον αποτελεσματικός καθώς το 30% πιστεύει ότι θα βοηθούσε λίγο, το 28% αρκετά και το 9,5% καθόλου. Ακολουθεί ο πίνακας συχνοτήτων και η σχηματική απεικόνιση.

Πίνακας 4.30 Ερώτημα 30

30. Η επιβολή πιο υψηλών κυρώσεων στους παραβάτες					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	14	9,5	9,5	9,5
	Λίγο	44	29,9	29,9	39,5
	Αρκετά	41	27,9	27,9	67,3
	Πολύ	32	21,8	21,8	89,1
	Πάρα πολύ	16	10,9	10,9	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

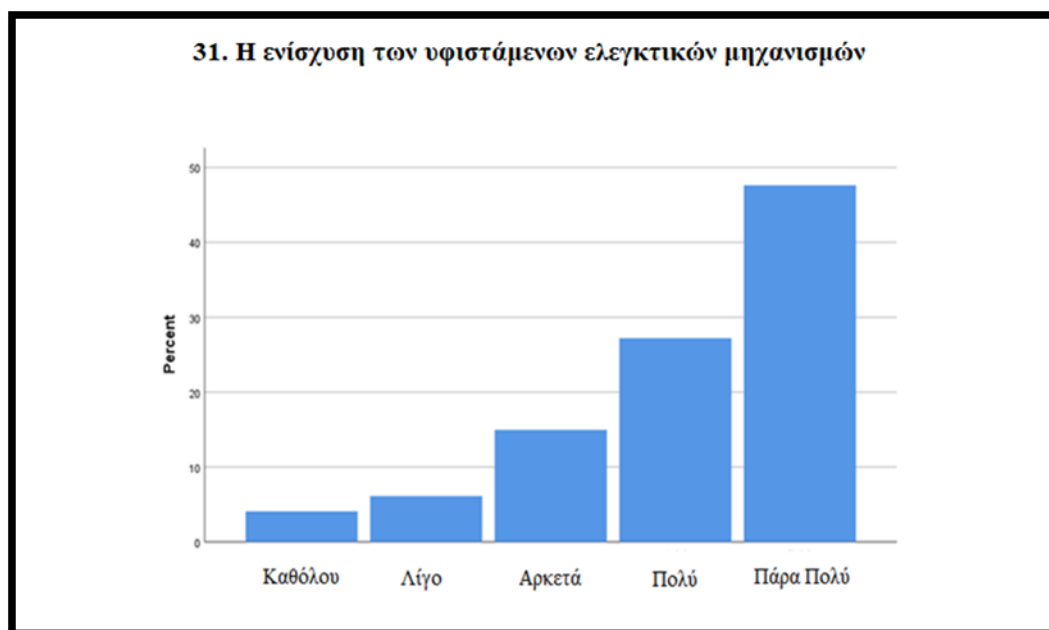

Διάγραμμα 4.30 Ερώτημα 30

Η ερώτηση τριάντα ένα (31) αφορά την ενίσχυση των υφιστάμενων ελεγκτικών μηχανισμών (ΠΕΚΑ, ΣΕΠΕ, κτλ) και τον βαθμό που θα μπορούσε να συντελέσει στον περιορισμό της αδήλωτης εργασίας. Η πιο δημοφιλής απάντηση είναι το πάρα πολύ με ποσοστό 47,6% και έπονται οι απαντήσεις πολύ και αρκετά με ποσοστά 27,2% και 15% αντίστοιχα.

Πίνακας 4.31 Ερώτημα 31

31. Η ενίσχυση των υφιστάμενων ελεγκτικών μηχανισμών (ΠΕΚΑ, ΣΕΠΕ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ κτλ)					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	6	4,1	4,1	4,1
	Λίγο	9	6,1	6,1	10,2
	Αρκετά	22	15,0	15,0	25,2
	Πολύ	40	27,2	27,2	52,4
	Πάρα πολύ	70	47,6	47,6	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

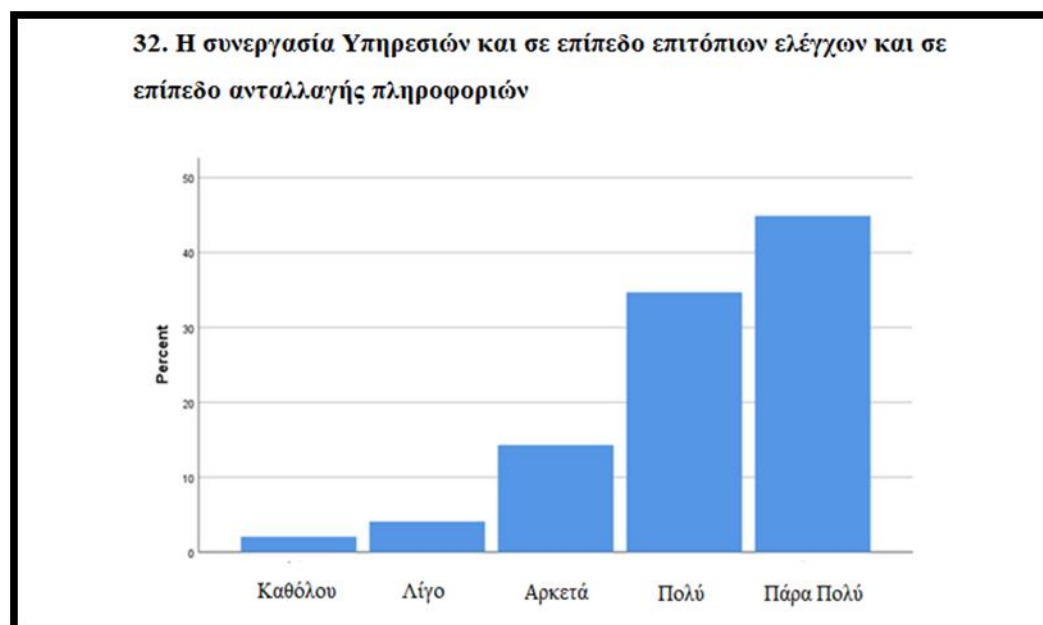

Διάγραμμα 4.31 Ερώτημα 31

Συνεχίζοντας με την απαρίθμηση των πιθανών τρόπων αντιμετώπισης, η ερώτηση τριάντα δύο (32) αφορά την συνεργασία των υπηρεσιών (ΕΦΚΑ, ΣΕΠΕ, ΟΑΕΔ, ΑΑΔΕ κτλ) και σε επίπεδο επιτόπιων ελέγχων αλλά και σε επίπεδο ανταλλαγής πληροφοριών. Από τον πίνακα συχνοτήτων 4.32 προκύπτει ότι το 44,9% των συμμετεχόντων θεωρεί ότι θα βοηθούσε πάρα πολύ, το 34,7% πολύ και το 14,3% αρκετά. Είναι αντιληπτό ότι η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος θεωρεί ότι είναι επιτακτική ανάγκη ο καλύτερος συντονισμός και ο εκσυγχρονισμός των φορέων της δημόσιας διοίκησης.

Πίνακας 4.32 Ερώτημα 32

32. Η συνεργασία Υπηρεσιών (ΕΦΚΑ, ΣΕΠΕ, ΟΑΕΔ, ΑΑΔΕ κτλ) και σε επίπεδο επιτόπιων ελέγχων και σε επίπεδο ανταλλαγής πληροφοριών					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	3	2,0	2,0	2,0
	Λίγο	6	4,1	4,1	6,1
	Αρκετά	21	14,3	14,3	20,4
	Πολύ	51	34,7	34,7	55,1
	Πάρα πολύ	66	44,9	44,9	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

Διάγραμμα 4.32 Ερώτημα 32

Η ερώτηση τριάντα τρία (33) εξετάζει κατά πόσο οι συμμετέχοντες πιστεύουν ότι η διακρατική συνεργασία των αρμόδιων με την κοινωνική ασφάλιση φορέων και η υιοθέτηση «καλών πρακτικών» της Ευρωπαϊκής Δημόσιας Διοίκησης θα συντελούσε στον περιορισμό του φαινομένου. Από τον πίνακα 4.33 προκύπτει ότι οι συμμετέχοντες απαντούν πολύ σε ποσοστό 35,4% και ακολουθούν οι απαντήσεις πάρα πολύ και αρκετά με παρόμοια ποσοστά (25,9% και 24,5% αντίστοιχα).

Πίνακας 4.33 Ερώτημα 33

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	1	,7	,7	,7
	Λίγο	20	13,6	13,6	14,3
	Αρκετά	36	24,5	24,5	38,8
	Πολύ	52	35,4	35,4	74,1
	Πάρα πολύ	38	25,9	25,9	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

Διάγραμμα 4.33 Ερώτημα 33

Το ερωτηματολόγιο κλείνει με την ερώτηση τριάντα τέσσερα (34) η οποία εξετάζει ως πιθανό τρόπο αντιμετώπισης της αδήλωτης εργασίας τη λήψη μέτρων για την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης των πολιτών προς τους θεσμούς (πχ αντιμετώπιση διαφθοράς, ενίσχυση κράτους δικαίου, αύξηση κοινωνικών δαπανών κτλ). Είναι χαρακτηριστικό ότι το 41,5% των συμμετεχόντων θεωρεί ότι η συγκεκριμένη πρακτική θα βοηθούσε πολύ στον περιορισμό του φαινομένου και το 40,8% ότι θα βοηθούσε πάρα πολύ. Η απάντηση λίγο δεν δόθηκε από κανέναν και η απάντηση καθόλου από ένα μόνο άτομο. Ακολουθεί ο πίνακας συχνοτήτων και το αντίστοιχο ραβδόγραμμα.

Πίνακας 4.34 Ερώτημα 34

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	1	,7	,7	,7
	Αρκετά	25	17,0	17,0	17,7
	Πολύ	61	41,5	41,5	59,2
	Πάρα πολύ	60	40,8	40,8	100,0
	Total	147	100,0	100,0	

Διάγραμμα 4.34 Ερώτημα 34

4.2 Αποτελέσματα πολλαπλής παλινδρόμησης

Από την ανασκόπηση της εγχώριας και διεθνούς βιβλιογραφίας προκύπτει ότι αδήλωτη εργασία αποτελεί ένα πολυδιάστατο δυναμικό φαινόμενο το οποίο δεν μπορεί να μετρηθεί εύκολα στην ακριβή του μορφή και η έκταση του επηρεάζεται από μία σειρά κοινωνικών, οικονομικών, πολιτικών και θεσμικών παραγόντων. Επιπλέον όλες οι πηγές συγκλίνουν στην άποψη ότι το χαμηλό φορολογικό - ασφαλιστικό φρόνημα, το οποίο ορίζεται ως εγγενές κίνητρο για την μη καταβολή φόρων και εισφορών, έχει ισχυρή θετική συσχέτιση με την προσφορά και την ζήτηση της αδήλωτης εργασίας. Συγκεκριμένα τα χαμηλά επίπεδά του συνεπάγονται την αποδοχή της αδήλωτης εργασίας ως μία κοινωνικά αποδεκτή πρακτική. Στα πλαίσια αυτά διατυπώνονται οι κάτωθι ερευνητικές υποθέσεις οι οποίες θα εξεταστούν με την μέθοδο της πολλαπλής παλινδρόμησης:

H₁: Το χαμηλό ασφαλιστικό/φορολογικό φρόνημα συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με την εκτιμώμενη έκταση του φαινομένου σε συγκεκριμένους κλάδους.

H₂: Το χαμηλό ασφαλιστικό/φορολογικό φρόνημα συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με τις δυσμενείς οικονομικές συνθήκες (υψηλή φορολογία, μεγάλο ύψος των ασφαλιστικών εισφορών, υψηλή ανεργία κτλ)

H₃: Το χαμηλό ασφαλιστικό/φορολογικό φρόνημα συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με την ανεπάρκεια του κρατικού μηχανισμού (έλλιψη στελέχωση ελεγκτικών μηχανισμών, γραφειοκρατία, πολυνομία κτλ).

H₄: Το χαμηλό ασφαλιστικό/φορολογικό φρόνημα συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με τις μορφές εκδήλωσης του φαινομένου (πλήρως ανασφάλιστη εργασία, υποδηλωμένη εργασία, μη έκδοση εργοσήμου κτλ).

H₅: Το χαμηλό ασφαλιστικό/φορολογικό φρόνημα συσχετίζεται στατιστικά σημαντικά με δυσμενείς κοινωνικοπολιτικούς παράγοντες (αίσθηση περί μη ανταποδοτικότητας, έλλειψη πολιτικής βούλησης, έλλειψη εμπιστοσύνης στους επίσημους θεσμούς κτλ).

Όπως αναφέρθηκε στην ενότητα 3.4 οι μεταβλητές, που αφορούν τους προσδιοριστικούς παράγοντες του φαινομένου, τους τρόπους εκδήλωσής του και την εκτίμηση της έντασής του σε συγκεκριμένους κλάδους, ομαδοποιήθηκαν με αποτέλεσμα την δημιουργία έξι νέων μεταβλητών. Ως **εξαρτημένη** μεταβλητή θεωρείται «το χαμηλό Ασφαλιστικό/Φορολογικό Φρόνημα» (Ενότητα Β – Ερωτήματα 5,6,9) και ως **ανεξάρτητες** οι ακόλουθες πέντε (5):

- i. «Εκτιμώμενη έκταση της εισφοροδιαφυγής σε συγκεκριμένους κλάδους» (Ενότητα Γ -Ερώτημα 26)
- ii. «Δυσμενείς Οικονομικές Συνθήκες» (Ενότητα Β – Ερωτήματα 10,11,12,13)
- iii. «Ανεπάρκεια του Κρατικού Μηχανισμού» (Ενότητα Β – Ερωτήματα 14,17,18,19)
- iv. «Μορφές εκδήλωσης του φαινομένου» (Ενότητα Γ -Ερωτήματα 21,22,23,24,25)
- v. «Δυσμενείς Κοινωνικοπολιτικοί Παράγοντες» (Ενότητα Β - Ερωτήματα 7,8,15,16 & Ενότητα Γ- Ερώτημα 20)

Όπως φαίνεται στον πίνακα 4.35 το ποσοστό μεταβλητότητας που ερμηνεύεται από το ακόλουθο μοντέλο είναι υψηλό (49,9 %), βάση της τιμής R, γεγονός που σημαίνει ότι υπάρχει έντονη θετική συσχέτιση ανάμεσα στην εξαρτημένη και στις ανεξάρτητες μεταβλητές. Το ποσοστό αυτό καθιστά πολύ αξιόπιστη την έρευνα.

Πίνακας 4.35 Μεταβλητότητα Μοντέλου

Model Summary										
Model	R		Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	R Square Change		Change Statistics			Sig. F Change
	R	Square			F	Change	df1	df2		
1	,499 ^a	,249	,222	,66831	,249	9,335	5	141	,000	

a. Predictors: (Constant), δυσμενείς κοινωνικοπολιτικοί παράγοντες, εκτιμώμενη έκταση ανά κλάδο, δυσμενείς οικονομικές συνθήκες μορφές εκδήλωσης του φαινομένου, ανεπάρκεια κρατικού μηχανισμού

Στον πίνακα 4.36 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της ANOVA από τα οποία προκύπτει ότι το μοντέλο συνεισφέρει στατιστικά σημαντικά στην πρόβλεψη της εξαρτημένης μεταβολής ($\text{sig} < 0.001$) και ως εκ τούτου μπορούμε να προχωρήσουμε στην ανάλυση παλινδρόμησης.

Πίνακας 4.36 ANOVA test

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	20,848	5	4,170	9,335	,000 ^b
	Residual	62,977	141	,447		
	Total	83,825	146			

a. Dependent Variable: χαμηλό ασφαλιστικό /φορολογικό φρόνημα

b. Predictors: (Constant), δυσμενείς κοινωνικοπολιτικοί παράγοντες, εκτιμώμενη έκταση ανά κλάδο, δυσμενείς οικονομικές συνθήκες μορφές εκδήλωσης του φαινομένου, ανεπάρκεια κρατικού μηχανισμού

Στον πίνακα που ακολουθεί (4.37) παρουσιάζεται η ανάλυση παλινδρόμησης. Σε αυτόν εξετάζεται κατά κύριο λόγο η τιμή Β που αφορά το συντελεστή παλινδρόμησης για κάθε ανεξάρτητη μεταβλητή και δείχνει τη μεταβολή της μέσης τιμής της εξαρτημένης μεταβλητής όταν αυξάνεται κατά μία μονάδα κάθε μία από τις ανεξάρτητες μεταβλητές, δεδομένου ότι όλες οι άλλες παράμετροι παραμένουν σταθερές.

Πίνακας 4.37 Ανάλυση παλινδρόμησης

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	tk	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	,881	,566		1,556	,122
	Εκτιμώμενη έκταση ανά κλάδο	,118	,086	,103	1,371	,172
	Δυσμενείς Οικονομικές Συνθήκες	-,270	,091	-,233	-2,975	,003
	Ανεπάρκεια Κρατικού Μηχανισμού	,200	,087	,189	2,301	,023
	Μορφές εκδήλωσης του φαινομένου	,271	,103	,207	2,627	,010
	Δυσμενείς Κοινωνικοπολιτικοί παράγοντες	,423	,113	,294	3,739	,000

a. Dependent Variable: χαμηλό ασφαλιστικό / φορολογικό φρόνημα

Η εξίσωση της πολλαπλής παλινδρόμησης, η οποία περιγράφει τον τρόπο αλληλοσυσχέτισης των μεταβλητών, είναι της μορφής :

$$y = b_0 + b_1x_1 + b_2x_2 + b_3x_3 + b_4x_4 + b_5x_5$$

Με βάση τα στοιχεία του συγκεκριμένου μοντέλου, όπως προκύπτουν από τον πίνακα 4.37, η εξίσωση παλινδρόμησης διαμορφώνεται ως εξής:

$$y = 0,881 + 0,118x_1 - 0,270x_2 + 0,200x_3 + 0,271x_4 + 0,423x_5$$

Συμπερασματικά οι ερευνητικές υποθέσεις H_2 , H_3 , H_4 γίνονται αποδεκτές σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 0,05 ($\text{sig} < 0,05$), η ερευνητική υπόθεση H_5 γίνεται δεκτή σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας 0,001 ($\text{sig} < 0,001$) ενώ αντίθετα η υπόθεση H_1 απορρίπτεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ

5.1 Σχολιασμός ευρημάτων

Στο παρόν κεφάλαιο γίνεται μία προσπάθεια καταγραφής των κύριων συμπερασμάτων που προκύπτουν μέσα από την παρουσίαση του θεωρητικού πλαισίου, την βιβλιογραφική ανασκόπηση και την ανάλυση των στατιστικών αποτελεσμάτων της εμπειρικής έρευνας που διενεργήθηκε στα πλαίσια της συγκεκριμένης εργασίας.

Από την επεξεργασία των απαντήσεων του Β' τμήματος του ερωτηματολογίου επιβεβαιώνεται σε γενικές γραμμές το θεωρητικό πλαίσιο καθώς βασικός προσδιοριστικός παράγοντας της εισφοροδιαφυγής – αδήλωτης εργασίας εμφανίζεται η χαμηλή ασφαλιστική συνείδηση των πολιτών, η πεποίθηση ότι αποτελεί μία ευρέως διαδεδομένη πρακτική, η έλλειψη εμπιστοσύνης προς τους επίσημους θεσμούς και το αίσθημα περί μη ανταποδοτικότητας των παροχών. Επίσης αναδεικνύεται ότι οι παθογένειες της ελληνικής δημόσιας διοίκησης (οργανωτική και λειτουργική ανεπάρκεια ελεγκτικών μηχανισμών) ενισχύουν την παράτυπη συμπεριφορά. Σε αντίθεση όμως με τις βιβλιογραφικές αναφορές, οι συμμετέχοντες δεν θεωρούν ότι η διάρθρωση της ελληνικής οικονομίας ενοχοποιείται σε μεγάλο βαθμό για την έκταση της αδήλωτης εργασίας.

Από την Γ' Ενότητα του ερωτηματολογίου προκύπτει ότι οι πολίτες δεν είναι ενημερωμένοι για τις επιπτώσεις του φαινομένου. Το αποτέλεσμα αυτό επικυρώνει την δημοσκόπηση της ΔΟΕ (2017) στην περιφέρεια Αττικής σύμφωνα με την οποία ένα υψηλό ποσοστό του δείγματος δήλωσε ότι ο «αγώνας για την αδήλωτη εργασία δεν αποτελεί προτεραιότητα». Είναι εμφανές ότι το κοινωνικό σύνολο δεν έχει αντιληφθεί τις διαστάσεις και τις συνέπειες του φαινομένου, παρόλο που οι ερωτηθέντες μέσα από την εμπειρία τους δηλώνουν ότι σχεδόν όλες οι μορφές εκδήλωσης του είναι συχνές. Αναφορικά με το εκτιμώμενο ύψος της εισφοροδιαφυγής προέκυψαν ανάμεικτα αποτελέσματα. Ως κλάδοι με ιδιαίτερα υψηλά εκτιμώμενα επίπεδα παραβατικότητας αναδεικνύονται οι επισιτιστικές επιχειρήσεις, ο πρωτογενής τομέας και οι εργοδότες με κατ' οίκον απασχολούμενο προσωπικό. Τα ευρήματα αυτά έρχονται σε απόλυτη συμφωνία με την βιβλιογραφική ανασκόπηση. Συγκεκριμένα σύμφωνα με έρευνες του Υπουργείου Εργασίας ο κλάδος των επισιτιστικών επιχειρήσεων παρουσιάζει με διαφορά το μεγαλύτερο ποσοστό

αδήλων εργαζομένων στην Ελλάδα την χρονική περίοδο 9/13-12/17 (Επιχειρησιακό Σχέδιο «Άρτεμις», 2017). Ταυτόχρονα διεθνείς και εγχώριες μελέτες αναφέρουν ότι ο τομέας της γεωργίας και κυρίως τα νοικοκυριά (εργοδότες με κατ' οίκον απασχόληση) ανήκουν πανευρωπαϊκά στους συνήθεις "ύποπτους", παρόλο που έχουν θεσπιστεί οι απαραίτητες νομοθετικές ρυθμίσεις (πχ εργόσημο – σύστημα κουπονιών) για την καταβολή ασφαλιστικών εισφορών. Για ορισμένους τομείς προκύπτει διαφοροποίηση του δείγματος γεγονός που δεν επιτρέπει την δημιουργία ξεκάθαρης εικόνας αναφορικά με το ύψος της εκτιμώμενης εισφοροδιαφυγής.

Ως προς την Δ' ενότητα του ερωτηματολογίου και την διερεύνηση των πιθανών τρόπων αντιμετώπισης της αδήλωτης εργασίας προκύπτει μία ταύτιση των απαντήσεων που δόθηκαν και των ευρημάτων προηγούμενων ερευνών. Συγκεκριμένα η άποψη των συμμετεχόντων ότι η επιβολή πιο υψηλών κυρώσεων στους παραβάτες δεν αποτελεί ενδεδειγμένη πρακτική, σε αντίθεση με τη ενίσχυση των ελεγκτικών μηχανισμών, έρχεται σε απόλυτη συμφωνία με την θέση που πήραν εργοδότες και εργαζόμενοι σε έρευνα του Υπουργείου Εργασίας το 2012 (Καψάλης,2015). Ταυτόχρονα αναδεικνύεται ως επιτακτική ανάγκη η παροχή φορολογικών ελαφρύνσεων και η μείωση των ασφαλιστικών εισφορών. Επίσης είναι χαρακτηριστικό ότι η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος δείχνει ως μονόδρομο την συνεργασία των εμπλεκόμενων φορέων και σε εθνικό και σε πανευρωπαϊκό επίπεδο. Τέλος είναι εντυπωσιακό ότι πάνω από το 80% των ερωτηθέντων θεωρεί ότι θα συντελούσε πολύ στον περιορισμό του φαινομένου η λήψη μέτρων για την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης των πολιτών προς τους επίσημους θεσμούς. Αυτή η προσέγγιση της ευθυγράμμισης της ηθικής του κράτους με την ηθική των πολιτών μέσα από την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη και την διανεμητική αμεροληψία αναδεικνύεται ως πρωταρχική επιλογή από την εγχώρια και διεθνή βιβλιογραφία.

Αναφορικά με τα αποτελέσματα της πολλαπλής παλινδρόμησης προέκυψαν τα εξής. Οι συμμετέχοντες στην ανά χείρας έρευνα θεωρούν ότι όσο δυσχεραίνει η ανεπάρκεια του κρατικού μηχανισμού, όσο δυσχεραίνουν ορισμένοι κοινωνικοπολιτικοί παράγοντες (έλλειψη εμπιστοσύνης στους θεσμούς, αίσθηση περί μη ανταποδοτικότητας, απουσία πολιτικής βούλησης κτλ) και όσο εντείνονται οι μορφές εκδήλωσης του φαινομένου τόσο το χαμηλό φορολογικό φρόνημα των πολιτών ισχυροποιείται και ως αποτέλεσμα αυξάνεται η προσφορά και η ζήτηση της αδήλωτης εργασίας. Οι συσχετίσεις αυτές βρίσκουν επιβεβαίωση και στην σχετική βιβλιογραφία.

Από την παλινδρόμηση προέκυψε παραδόξως αρνητική συσχέτιση ανάμεσα στο χαμηλό φορολογικό φρόνημα και σε μία σειρά δυσμενών οικονομικών συνθηκών. Παρόλο που οι περισσότερες μελέτες όντως φωτογραφίζουν ως βασική αιτία εκδήλωσης του φαινομένου τις επαχθείς οικονομικές συνθήκες που επικρατούν, υπάρχουν και οι αντίθετες φωνές που υποστηρίζουν ότι σε κράτη με ανεπτυγμένη κοινωνική μέριμνα και χαμηλή διαφθορά οι υψηλοί φορολογικοί και ασφαλιστικοί συντελεστές δεν οδηγούν αναγκαστικά σε αδήλωτη εργασία. Συγκεκριμένα σύμφωνα με έρευνες που προσπάθησαν να προσδιορίσουν το μέγεθος της αδήλωτης οικονομίας σε χώρες με διαφορετικές οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες, δεν υπάρχουν αποδεικτικά στοιχεία ότι η αδήλωτη εργασία είναι μία πράξη αντίστασης στην υπερβολική κρατική παρέμβαση (ILO,2016).

Τέλος απορρίφθηκε η ερευνητική υπόθεση ότι το χαμηλό φορολογικό / ασφαλιστικό φρόνημα συσχετίζεται με το ύψος της εισφοροδιαφυγής σε συγκεκριμένους κλάδους. Μία λογικοφανής υπόθεση επ'αυτού είναι ότι από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων δεν προκύπτει σαφής εικόνα για το συνολικό εκτιμώμενο ύψος εισφοροδιαφυγής δεδομένου ότι κάθε κλάδος παρουσίασε διαφορετικά αποτελέσματα.

5.2 Περιορισμοί – πεδία μελλοντικής έρευνας

Αν και από την συγκεκριμένη έρευνα εξήχθησαν σημαντικά συμπεράσματα, ωστόσο τα ευρήματά της πρέπει να εξεταστούν υπό το πρίσμα ορισμένων περιορισμών. Συγκεκριμένα ο πρώτος περιορισμός αφορά το μέγεθος του δείγματος (147 άτομα). Παρόλο που ο αριθμός των στελεχών της Δημόσιας Διοίκησης είναι απόλυτα ικανοποιητικός (75 άτομα), δεδομένου του αριθμού των υπαλλήλων που υπηρετούν στους δύο βασικούς ελεγκτικούς μηχανισμούς στην Θεσσαλονίκη, προτείνεται η επέκταση της έρευνας σε μεγαλύτερο αριθμό ιδιωτικών υπαλλήλων και ελεύθερων επαγγελματιών με την ιδιότητα του λογιστή/φοροτεχνικού. Ένας δεύτερος περιορισμός έχει σχέση με την γεωγραφική περιοχή της έρευνας. Μία πρόταση θα ήταν η διενέργειά της σε πανελλαδικό επίπεδο, προκειμένου να δοθεί η δυνατότητα συλλογής δεδομένων από ημιαστικές και επαρχιακές περιοχές. Ένας ακόμη περιορισμός αφορά την ιδιότητα των ερωτηθέντων. Στην συγκεκριμένη έρευνα χρησιμοποιήθηκε εξειδικευμένος πληθυσμός. Θα είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον να

εξεταστούν οι προσδιοριστικοί παράγοντες και οι πιθανοί τρόποι αντιμετώπισης του φαινομένου μέσα από την σκοπιά τόσο των ασφαλισμένων όσο και των ίδιων των εργοδοτών. Τέλος εναπόκειται στον μελλοντικό ερευνητή να εμπλουτίσει το συγκεκριμένο εργαλείο προκειμένου αυτό να ανταποκριθεί καλύτερα σε επόμενες μελέτες ή ακόμη και να το διαφοροποιήσει χρησιμοποιώντας ερωτήσεις ανοιχτού τύπου ως μέθοδο συλλογής πρωτογενών δεδομένων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενολόγηση

Anagnostopoulos, A. D., Bitzenis, A. P., & Kontakos, P. (2015). Tackling undeclared work in Greece. *Global Business & Economics Anthology, II*, 32-46.

Bailey, C., & Turner, J. (1999, October 31). *Contribution evasion and social security: causes and remedies*.

Bailey, C., & Turner, J. (2001). Strategies to Reduce Contribution Evasion in Social Security Financing. *World Development, 29*(2), 385-393. doi:10.1016/s0305-750x(00)00100-5

Balladares, L. V. (2017). *The Size of Shadow Economy in the EU: A study of Undeclared Work, Bribery and Tax Evasion in 2013* (Master's thesis, Jönköping University, Sweden).

Bejaković, P. (2017). How to measure the unmeasurable: Project Grey developing capacities and capabilities for tackling undeclared work. *Croatian Review of Economic, Business and Social Statistics, 3*(2), 20-38. doi:10.1515/crebss-2017-0007

Cappelen, C., & Muriaas, R. L. (2018). Polish Labour Migrants and Undeclared Work in Norway. *Scandinavian Political Studies, 41*(2), 167-187. doi:10.1111/1467-9477.12115

Comaniciu, C. (2014). Theoretical and Pragmatic Approaches of Undeclared Work in Romania. *Procedia Economics and Finance, 16*, 198 – 205. doi: 10.1016/S2212-5671(14)00792-8

Elek, P., & Köllő, J. (2017). Eliciting Permanent and Transitory Undeclared Work from Matched Administrative and Survey Data. *IZA Discussion Papers*. Retrieved from <http://hdl.handle.net/10419/170784>

Eurofound. (2013). *Tackling undeclared work in 27 European Union Member States and Norway: Approaches and measures since 2008*. Retrieved from <http://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2013/labour-market/tackling-undeclared-work-in-27-eu-member-states-and-norway-approaches-and-measures-since-2008>

European Commission. (2007). *Stepping up the fight against undeclared work* (628). Retrieved from <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52007DC0628>

European Commission . (2014). Special Eurobarometer 402 “Undeclared Work in the EU”. doi:10.2767/37041

European Platform Undeclared Work. (2017). *2017 Platform Survey Report: organisational characteristics of enforcement bodies, measures adopted to tackle undeclared work, and the use of databases and digital tools*. Retrieved from <http://ec.europa.eu/social/easi>

Gheorghiu, V. (2012). Ways to reduce undeclared work. *Perspectives of Business Law Journal*, 1(1), 202-208.

Hazans, M. (2011). Informal Workers across Europe: Evidence from 30 European Countries. *Policy Research Working Papers*. doi:10.1596/1813-9450-5912

Horodnic, I. A., & Williams, C. (2018). Do Deterrents Prevent Undeclared Work? An Evaluation of the Rational Economic Actor Approach. *SSRN Electronic Journal*. doi:10.2139/ssrn.3108375

International Labour Organization. (2016). *Διαγνωστική Έκθεση για την αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα*. Retrieved from http://www.sev.org.gr/Uploads/Documents/49757/1_Diagnostic_Report_on_undeclared_work_in_Greece_gr.pdf

International Monetary Fund. (2013). *Greece selected issues* (13/155). Retrieved from <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2013/cr13155.pdf>

Katsios, S. (2006). The Shadow Economy and Corruption in Greece. *South-Eastern Europe Journal of Economics* 1, 61-80.

Nenu, C. C. (2014). Brief Comments on the European Union Strategies for Preventing and Combating Undeclared Work. *Journal of Danubian Studies and Research*, 4, 81-91.

OECD. (2004). *Informal employment: survey methods of measurement and national policy reviews*. Retrieved from <http://www.oecd.org/employment/emp/31932544.pdf>

Rogerson, R. (2007). Taxation and Market Work: Is Scandinavia an Outlier? *NBER Working Paper No. 12890*. Retrieved from <https://www.nber.org/papers/w12890.pdf>

Schneider, F. (2015). *Tax Evasion, Shadow Economy and Corruption in Greece and Other OECD Countries: Some Empirical Facts*. Retrieved from: <https://www.amcham.gr/wp-content/uploads/2015/taxspeeches/friedrich%20schneider.pdf>

Schneider, F., & Enste, D. (2000). Shadow economies around the world - size, causes and consequences. *Journal of Economic Literature*.

Stefanov, R., Williams, C. C., & Rodgers, P. (2017). Tackling Undeclared Work in Southeast Europe: Knowledge-Informed Policy Responses. *SSRN Electronic Journal*. doi:10.2139/ssrn.3026921

Williams, C. C., & Puts, E. (2017). European Platform Undeclared Work 2017 Platform Survey Report: Organisational Characteristics of Enforcement Bodies, Measures Adopted to Tackle Undeclared Work, and the Use of Databases and Digital Tools. *SSRN Electronic Journal*. doi:10.2139/ssrn.3084107

Windebank, J., & Horodnic, I. A. (2017). Explaining participation in undeclared work in France: lessons for policy evaluation. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 37(3/4), 203-217. doi:10.1108/ijssp-12-2015-0147

Ελληνική

Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών. (2012). Η έννοια της αδήλωτης εργασίας και τα χαρακτηριστικά της. Retrieved from http://iobe.gr/docs/research/RES_01_02122012REP_GR.pdf

Ελεγκτικό Συνέδριο. (2014). *Έκθεση Ελέγχου του συστήματος εσωτερικών δικλίδων των εσόδων από εισφορές στο ΙΚΑ - ΕΤΑΜ*.

Ενιαίος Φορέας Κοινωνικής Ασφάλισης. (2018, Απρίλιος). Εγχειρίδιο Ελεγκτή Π.Ε.Κ.Α. *Εκπαιδευτικό Σεμινάριο*, Θεσσαλονίκη.

Κέντρο Είσπραξης Ασφαλιστικών Οφειλών. (2017). *3η τριμηνιαία έκθεση προόδου έτους 2017 του Κέντρου Είσπραξης Ασφαλιστικών Οφειλών*. Retrieved from <http://www.efka.gov.gr/el/ektheseis-proodoy-ton-ergasion-toy-keao>

Κέντρο Είσπραξης Ασφαλιστικών Οφειλών. (2018). *3η τριμηνιαία έκθεση προόδου έτους 2018 του Κέντρου Είσπραξης Ασφαλιστικών Οφειλών*. Retrieved from <https://www.efka.gov.gr/el/ektheseis-proodoy-ton-ergasion-toy-keao>

Καψάλης, Α. (2015). *Η αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα : Αξιολόγηση των σύγχρονων μέτρων καταπολέμησης του φαινομένου*. Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ.

Κονδύλης, Ε. Κ. (1999). *Στατιστικές Τεχνικές Διοίκησης Επιχειρήσεων*. Αθήνα: Interbooks.

Λαναράς, Κ. Δ. (2017). *Η ασφάλιση στο ΙΚΑ -ΕΦΚΑ :ασφάλιση - εισφορές - παροχές - περιθάλψη - συντάξεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Μπούρλος, Δ. Α. (2010). Εισφοροδιαφυγή. Retrieved from <https://etapmme.files.wordpress.com/2010/01/3560.pdf>

Νιάρχος, Σ. (2009). *Πρακτικός Οδηγός Ασφαλιστικών και εργατικών θεμάτων* (6th ed.). Αθήνα: Pim. Ηλεκτρονικές Εκδόσεις - Υπηρεσίες.

Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή. (2015). *Η αδήλωτη εργασία και προτάσεις για την αντιμετώπισή της*. Retrieved from http://www.oke.gr/opinion/op_307.pdf

Οικονομικό Επιμελητήριο της Ελλάδας. (2016). *Πρόταση του ΟΕΕ για το Σύστημα Κοινωνικής Ασφάλισης*. Retrieved from <http://www.oe-e.gr/wp-content/uploads/2018/07/protasi-tou-oee-gia-to-sustima-koinonikis-asfalisis.pdf>

Τσέτουρα, Α. (2015). Η κοινωνικοασφαλιστική παραβατικότητα ως «σκόπελος» για την κοινωνική δικαιοσύνη: η συσχέτιση με το εργασιακό καθεστώς και την καταγγελία δυσλειτουργιών. *Κοινωνική Συνοχή και Ανάπτυξη*, (1), 29-44.

Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης & Κοινωνικής Αλληλεγγύης. (2017). *Επιχειρησιακό Σχέδιο Δράσης για την καταπολέμηση της ανασφάλιστης και αδήλωτης εργασίας "ARTEMIS"*. Retrieved from http://government.gov.gr/wp-content/uploads/2018/06/ARTEMIS-2017_.pdf

Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης. (2016). *Έκθεση πεπραγμένων ΣΕΠΕ*. Retrieved from <http://www.ypakp.gr>

Νόμοι - Εγκύκλιοι

N. 3655/2008

N. 3863/2010

N.3996/2011

N.4144/2013

N. 4172/2013

N.4225/2014

N.4336/2015

N.4387/2016

N.4554/2018

N. 4549/2018

ΕΦΚΑ, Εγκύκλιος 36/2018

Ιστότοποι

<https://www.e-forologia.gr/cms/viewContents.aspx?id=210220&NoTag=True>

<http://www.insider.gr/eidiseis/oikonomia/62600/finlandiko-montelo-sto-sdoe-gia-tin-adiloti-ergasia>

<http://www.epdm.gr/el/Pages/NewsFS.aspx?item=450>

http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_402_en.pdf

<https://www.newsbomb.gr/ellada/news/story/306366/ikamehri-kai-to-45-eftasan-ta-pososta-anasfalistis-ergasias>

<http://www.iefimerida.gr/news/393590/ellinikes-patentes-forodiatygis-eikonikoi-ypeythynoi-yperilikes-metanastes>

<http://www.iefimerida.gr/news/180664/vraveio-toy-kaloy-ergodoti-meiosi-eisforon-ti-provlepei-systima-perseas>

<https://www.naftemporiki.gr/finance/story/1229079/25-mploka-kata-tis-adilotis-ergasias>

<https://www.e-nomothesia.gr/law-news/ti-allages-fernei-gia-anergous-tou-oaed-kai-aplirotous-ergazomenous-to-n-s-tou-yp-ergasias.html>

<http://www.oaed.gr/to-ergo-mas>

http://media.enikonomia.gr/data/files/167552_70907e9803-a651688eb6341569.pdf

<https://www.eea.gr/arthra-eea/i-tropologia-gia-toys-elegxoys-stin-adiloti-ergasia-kai-apo-to-sdoe/>

https://www.efka.gov.gr/sites/default/files/2018-09/entheto_stratigiko_0.pdf

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ

Το παρόν ερωτηματολόγιο έχει σχεδιαστεί στα πλαίσια της διπλωματικής εργασίας με τίτλο «Το φαινόμενο της εισφοροδιαφυγής και η αδήλωτη εργασία σε Ελλάδα και Ευρώπη: Αιτίες, τρόποι αντιμετώπισης και ο ρόλος των ελεγκτικών μηχανισμών».(Επιβλέπων: Επ. Καθηγητής Γ. Δρογαλάς)

Η ως άνω διπλωματική εργασία αποτελεί μέρος του ΠΜΣ στη Δημόσια Διοίκηση του Πανεπιστημίου Μακεδονίας.

Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο και θα τηρηθεί αυστηρά η εμπιστευτικότητα. Η συμπλήρωση του διαρκεί περίπου πέντε (5) λεπτά. Θα ήθελα να τονίσω ότι η συμμετοχή σας είναι καθοριστική για την διενέργεια της έρευνας.

Σας ευχαριστώ εκ των προτέρων για την στήριξή σας.

Καραστερίου Ελένη,

Μεταπτυχιακή φοιτήτρια του ΠΜΣ στη Δημόσια Διοίκηση του Πανεπιστημίου Μακεδονίας

Α.ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. Φύλο

Άνδρας Γυναίκα

2. Ηλικία

18-30

30-40

40-50

50-60

60+

3. Επίπεδο Εκπαίδευσης

Δευτεροβάθμια

Τριτοβάθμια

Μεταπτυχιακό

Διδακτορικό

4. Επάγγελμα

Δημόσιος Υπάλληλος

Ιδιωτικός Υπάλληλος

Ελεύθερος Επαγγελματίας

Β.ΑΙΤΙΕΣ- ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι οι κάτωθι παράγοντες επηρεάζουν το μέγεθος της εισφοροδιαφυγής - αδήλωτης εργασίας;

(όπου 1=καθόλου, 2=λίγο, 3=αρκετά, 4=πολύ, 5=πάρα πολύ)

5. Η χαμηλή ασφαλιστική συνείδηση των εργοδοτών

1

2

3

4

5

6. Η χαμηλή ασφαλιστική συνείδηση των εργαζομένων

1

2

3

4

5

7. Η αίσθηση των πολιτών ότι οι παροχές του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης δεν είναι ανταποδοτικές και ανάλογες των εισφορών που καλούνται να καταβάλλουν

1

2

3

4

5

8. Η έλλειψη εμπιστοσύνης των πολιτών προς τους επίσημους θεσμούς

1

2

3

4

5

9. Η πεποίθηση των πολιτών ότι η αδήλωτη εργασία αποτελεί ευρέως διαδεδομένη πρακτική

1

2

3

4

5

10. Το υψηλό ποσοστό ανεργίας

1

2

3

4

5

11. Το μεγάλο ύψος των ασφαλιστικών εισφορών

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

12. Οι υψηλοί φορολογικοί συντελεστές

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

13. Η πραγματική οικονομική δυσπραγία των εργοδοτών, λόγω ύφεσης, να καταβάλλουν τις ασφαλιστικές τους εισφορές (μείωση της οικονομικής δραστηριότητας και της ρευστότητας τους)

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

14. Η πολυνομία, πολυπλοκότητα και ασάφεια των διατάξεων της εργατικής νομοθεσίας

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

15. Η απουσία πολιτικής βούλησης για εξάλειψη του φαινομένου

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

16. Η διάρθρωση της ελληνικής οικονομίας (ύπαρξη μεγάλου αριθμού μικρών επιχειρηματικών οντοτήτων, οικογενειακών επιχειρήσεων και αυτοαπασχολούμενων)

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

17. Η ανεπάρκεια του συστήματος ασφαλιστικών/εργατικών ελέγχων (έλλειψη ολοκληρωμένων και "φιλικών" πληροφοριακών συστημάτων, χρονοβόρες ελεγκτικές διαδικασίες, λανθασμένη ή ελλιπής στόχευση εργοδοτών)

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

18. Η μη στελέχωση των Ελεγκτικών Μηχανισμών με τον κατάλληλο αριθμό ελεγκτών (περιορισμένος αριθμός ελέγχων)

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

19. Η οργανωτική ανεπάρκεια της Δημόσιας Διοίκησης (υπερβολική γραφειοκρατία, έλλειψη συντονισμού και συνεργασίας των Ελεγκτικών Μηχανισμών, έλλειψη υποστηρικτικών δομών)

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

Γ. ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΜΕΓΕΘΟΥΣ ΚΑΙ ΜΟΡΦΕΣ ΕΜΦΑΝΙΣΗΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε με τις κάτωθι απόψεις;

(όπου 1=καθόλου, 2=λίγο, 3=αρκετά, 4=πολύ, 5=πάρα πολύ)

20. Οι πολίτες είναι ενημερωμένοι για το μέγεθος του φαινομένου και τις συνέπειές του για τον θεσμό της κοινωνικής ασφάλισης

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

21. Η ανασφάλιστη/πλήρως αδήλωτη εργασία αποτελεί συχνή μορφή εισφοροδιαφυγής

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

22. Η μη έκδοση εργοσήμου αποτελεί συχνή μορφή εισφοροδιαφυγής

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

23. Η υποδηλωμένη εργασία (μη ασφάλιση για το σύνολο των εισπρακτέων αποδοχών, ημερών ή ωρών απασχόλησης) αποτελεί συχνή μορφή εισφοροδιαφυγής

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

24. Οι εργαζόμενοι που παρέχουν οικειοθελώς ανασφάλιστη εργασία ανήκουν σε συγκεκριμένες κατηγορίες πολιτών (πχ συνταξιούχοι, επιδοτούμενοι άνεργοι, παράνομοι μετανάστες, πολλαπλώς απασχολούμενοι)

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

25. Υπάρχει συμφωνία μεταξύ εργοδότη και εργαζομένου για παροχή αδήλωτης εργασίας

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

26. Τα ακόλουθα είδη επιχειρήσεων / εργοδοτών εισφοροδιαφεύγουν

	1=Καθόλου	2=Λίγο	3=Αρκετά	4=Πολύ	5=Πάρα πολύ
Εμπορικές επιχειρήσεις	☐	☐	☐	☐	☐
Επισιτιστικές επιχειρήσεις (καφέ, μπαρ, ταβέρνες, εστιατόρια)	☐	☐	☐	☐	☐
Βιοτεχνίες-Βιομηχανίες (τομέας μεταποίησης)	☐	☐	☐	☐	☐
Ξενοδοχειακές επιχειρήσεις	☐	☐	☐	☐	☐
Κατασκευαστικές εταιρίες	☐	☐	☐	☐	☐
Κομμωτήρια/ινστιτούτα αισθητικής	☐	☐	☐	☐	☐
Μεταφορικές επιχειρήσεις	☐	☐	☐	☐	☐
Επιχειρήσεις με δραστηριότητα στον πρωτογενή τομέα (γεωργία, κτηνοτροφία κτλ)	☐	☐	☐	☐	☐
Εργοδότες με κατ' οίκον απασχολούμενο προσωπικό (οικιακή καθαριότητα, φύλαξη παιδιών, ιδιαίτερα μαθήματα κτλ)	☐	☐	☐	☐	☐

Δ. ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ

Σε ποιο βαθμό θεωρείται ότι οι παρακάτω τρόποι αντιμετώπισης / πρακτικές μπορούν να συμβάλλουν στον περιορισμό του φαινομένου ;

(όπου 1=καθόλου, 2=λίγο, 3=αρκετά, 4=πολύ, 5=πάρα πολύ)

27. Η καλλιέργεια ασφαλιστικής συνείδησης στο σύνολο των πολιτών (πχ διαφημιστική εκστρατεία για ευαισθητοποίηση των πολιτών)

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

28. Η μείωση των ασφαλιστικών εισφορών

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

29. Η παροχή φορολογικών ελαφρύνσεων (μείωση άμεσων ή έμμεσων φόρων)

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

30. Η επιβολή πιο υψηλών κυρώσεων στους παραβάτες

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

31. Η ενίσχυση των υφιστάμενων ελεγκτικών μηχανισμών (ΠΕΚΑ, ΣΕΠΕ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ κτλ)

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

32. Η συνεργασία Υπηρεσιών (ΕΦΚΑ, ΣΕΠΕ, ΟΑΕΔ, ΑΑΔΕ κτλ) και σε επίπεδο επιτόπιων ελέγχων και σε επίπεδο ανταλλαγής πληροφοριών

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

33. Η διακρατική συνεργασία των αρμόδιων με την κοινωνική ασφάλιση φορέων και η υιοθέτηση «καλών πρακτικών» της Ευρωπαϊκής Δημόσιας Διοίκησης

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

34. Η λήψη μέτρων για την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης των πολιτών προς τους θεσμούς (αντιμετώπιση διαφθοράς, ενίσχυση κράτους δικαίου, αύξηση κοινωνικών δαπανών κτλ)

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΠΟΛΥ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΑΣ.....